CHE GUEVARA, ERNESTO

Jurnal pe motocicletă: însemnări dintr-o călătorie prin America Latină

Prefață de Aleida Guevara

Introducere de Cintio Vitier

Traducere din lb. engleză şi note de Ana Chiriţoiu şi Gruia Dragomir

Ediția a 2-a

Iaşi: Polirom, 2012

DR. ERNESTO RAFAEL GUEVARA DE LA SERNA (1928-1967), mai cunoscut sub numele Che Guevara sau el Che, este una dintre cele mai populare figuri ale anilor '60-'70, adevărat mit cultural şi politic. Pentru contribuţia sa la Instaurarea regimului comunist în Cuba, Fidel Castro i-a acordat gradul de „Comandante", cel mai înalt din cadrul trupelor de gherilă, şi i-a conferit Steaua Jose Marti, pe care Guevara o va purta mereu pe bereta sa neagră. Această imagine a revoluţionarului cu beretă şi stea va deveni celebră în lumea întreagă, datorită fotografului cubanez Alberto Korda. La 8 octombrie 1967, Che Guevara a fost capturat în Bolivia de trupe contrarevoluţionare. A fost executat o zi mai tîrziu.

Prefaţă

Cînd am citit aceste însemnări pentru prima dată, ele nu luaseră încă forma unei cărţi, iar eu nu-l cunoşteam pe cel care le scrisese. Eram prea tînără pe atunci şi m-am identificat instantaneu cu acest om care îşi povestise aventurile într-un mod atît de spontan. Desigur că, pe măsură ce înaintam cu lectura, am început să văd mai limpede cine era el şi sînt fericită că a fost tatăl meu.

Nu mi-am propus să vă dezvălui nimic din ceea ce veţi descoperi citind, dar nu am nici o îndoială că, după ce veţi fi terminat cartea, vă veţi întoarce asupra unor pasaje, pentru a le gusta din nou, fie pentru

frumuseţea pe care o descriu, fie pentru intensitatea sentimentelor pe care le transmit.

Au fost momente în care eu i-am luat literalmente locul lui Granado pe motocicletă şi m-am agăţat de spatele tatei, călătorind cu el peste munţi şi de jur împrejurul lacurilor. Recunosc că au fost momente cînd l-am lăsat singur, mai ales în clipele în care descrie atît de expresiv lucruri despre care eu, una, nu aş vorbi niciodată. Cînd o face însă, dezvăluie încă o dată cît de onest şi neconvenţional putea să fie.

Ca să fiu sinceră, ar trebui să spun că, pe măsură ce citeam, mă îndrăgosteam tot mai mult de tânărul bărbat care a fost tatăl meu. Nu ştiu dacă veţi împărtăşi aceleaşi sentimente ca şi mine, dar, cu cît citeam mai mult, cu atît simţeam că-l cunosc mai bine pe tînărul Ernesto: acel Ernesto care a plecat din Argentina împins de setea sa de aventură şi de visurile faptelor măreţe pe care avea să le săvîrşească, tînărul care, pe măsură ce descoperea realităţile continentului nostru, continua să se maturizeze ca om şi să se dezvolte ca fiinţă socială.

Vedem, pe-ndelete, cum visurile şi ambiţiile lui se schimbau. Devenea din ce în ce mai conştient de durerile altora, făcîndu-le loc în fiinţa sa.

Tînărul bărbat, care ne face să zîmbim la început cu absurdităţile şi nebunia lui, devine sub ochii noştri tot mai sensibil, pe măsură ce ne povesteşte despre complexa lume indigenă a Americii Latine, despre sărăcia poporului său şi despre exploatarea la care sînt supuşi oamenii. În ciuda tuturor acestora, el nu-şi pierde simţul umorului, care, în schimb, devine mai fin şi mai subtil.

Tatăl meu, „ese, el que fue" („eu însumi, acela care am fost"), ne arată o Americă Latină pe care puţini o cunoaştem, descriindu-i peisajele în cuvinte care colorează fiecare imagine şi care ne ating simţurile, astfel încît să putem vedea şi noi lucrurile surprinse de privirea sa.

Proza lui are prospeţime. Cuvintele sale ne fac să auzim sunete pe care nu le-am mai auzit niciodată, trezind la viaţă în mintea noastră peisajele care au marcat această fiinţă romantică prin frumuseţea şi duritatea lor; el nu-şi pierde tandreţea nici atunci cînd devine ferm în năzuinţele sale revoluţionare. Devine tot mai conştient de faptul că cei săraci nu au nevoie atît de cunoştinţele sale ştiinţifice ca medic, cît

de puterea şi de statornicia sa în încercarea de de a face posibilă o schimbare socială care să le permită să-şi trăiască viaţa cu demnitatea care le-a fost luată şi călcată în picioare de-a lungul a secole întregi.

Acest tînăr aventurier, cu setea lui de cunoaştere şi imensa capacitate de a iubi, ne arată o realitate care, interpretată corect, poate cuceri o fiinţă umană pînă la a-i schimba modul de gîndire.

Citiţi aceste însemnări ale sale, scrise cu atîta iubire, convingere şi sinceritate, aceste note care, mai mult decît orice altceva, mă fac să mă simt mai aproape de tatăl meu. Sper că vă vor plăcea şi că-l veţi putea însoţi în călătoria sa.

Dacă veţi avea vreodată ocazia să-i urmaţi cu adevărat paşii, veţi constata cu amărăciune că multe lucruri au rămas neschimbate sau se găsesc într-o stare încă şi mai rea, iar aceasta este o provocare pentru aceia dintre noi - precum acest tînăr care peste ani avea să devină Che - sensibili la datele realităţii care îi nedreptăţeşte pe cei mai vrednici de plîns dintre noi, pentru aceia care şi-au luat angajamentul de a ajuta la crearea unei lumi mai drepte.

Vă las, în continuare, cu omul pe care l-am cunoscut şi pe care l-am iubit din tot sufletul pentru puterea şi tandreţea pe care le-a vădit în felul cum şi-a trăit viaţa.

Lectură plăcută! Mereu înainte!

Aleida Guevara March - iulie 2003

Prefaţa primei ediţii

Jurnalul de călătorie al lui Ernesto Guevara, transcris de Arhiva personală a lui Che din Havana *, repovesteşte încercările, vicisitudinile şi formidabila aventură a unui tînăr în călătoria sa de descoperire a Americii Latine. Ernesto a început să ţină aceste jurnale de cînd, în decembrie 1951, a pornit de la Buenos Aires cu prietenul său, Alberto Granado, în mult aşteptata lor călătorie, în josul coastei

atlantice a Argentinei, străbătînd pampasurile, prin Anzi şi prin Chile, iar din Chile, spre nord, pînă în Peru şi Columbia şi, în final, în Caracas.

Aceste experienţe au fost rescrise ulterior de Ernesto însuşi, într-o formă narativă, oferind cititorului o privire mai adîncă în viaţa lui Che, mai ales într-un stadiu puţin cunoscut, şi dezvăluind detalii ale personalităţii sale, ale cunoştinţelor culturale şi ale talentului său de povestitor - reprezentînd geneza unui stil care se va dezvolta în lucrările ulterioare. Cititorul este, de asemenea, martorul extraordinarei schimbări care pune stăpînire pe Che odată ce descoperă America Latină, care îi pătrunde în suflet şi îi dezvoltă un simţ al identităţii latino-americane, făcîndu-l, în cele din urmă, precursorul unei noi istorii a Americii.

Aleida March - Arhiva personală Che Havana, Cuba, 1993.

*** Notă. Astăzi Centrul de Studii Che Guevara din Havana, Cuba. (Notele indicate cu * aparţin ediţiei originale.)**

Biografia lui Ernesto Che Guevara

Ernesto Guevara de la Serna, una dintre „personalităţile secolului XX" alese de revista Time, s-a născut în localitatea Rosario, din Argentina, pe 14 iunie 1928.

În timpul studiilor sale la Facultatea de Medicină din Buenos Aires şi imediat după absolvirea lor, a întreprins numeroase călătorii prin America Latină, printre care şi cea din 1952, descrisă în acest jurnal de călătorie, în care a fost însoţit de Alberto Granado, pe motocicleta Norton La Poderosa II, cam lipsită de garanţii.

Ernesto trăia în Guatemala şi se implicase deja în activităţi politice cînd, în 1954, guvernul condus de Jacobo Arbenz, ales în mod democratic, a fost răsturnat printr-o operaţiune militară organizată de CIA.

Ernesto s-a refugiat în Mexic, profund radicalizat.

În urma unei legături stabilite în Guatemala, Guevara a pornit pe urmele unui grup de revoluţionari cubanezi exilaţi în Ciudad de Mexico. În iulie 1955 a cunoscut pe Fidel Castro şi s-a înscris imediat în rîndurile unei expediţii de gherilă care urma să-l răstoarne pe dictatorul cubanez Fulgencio Batista.

Cubanezii l-au poreclit „Che", o formă de adresare răspîndită în Argentina.

Pe 25 noiembrie 1956, Guevara a pornit spre Cuba la bordul iahtului Granma * ca medic al grupului de gherilă care a pornit lupta revoluţionară armată în munţii Sierra Maestra din Cuba. În cîteva luni, el

*** Notă. Numele vasului care i-a transportat pe revoluţionarii cubanezi; astăzi, numele ziarului Comitetului Central al Partidului Comunist Cubanez.**

a devenit comandantul primei Armate a Rebelilor, continuînd, în acelaşi timp, să se ocupe de soldaţii de gherilă răniţi şi de prizonierii din armata lui Batista.

În septembrie 1958, Guevara a jucat un rol esenţial în înfrîngerea militară a lui Batista, după ce el şi Camilo Cienfuegos au stat în fruntea a două coloane de gherilă pe care le-au condus spre vest, dinspre Sierra Maestra.

După ce Batista a scăpat cu fuga pe 1 ianuarie 1959, Guevara a devenit unul dintre liderii-cheie ai noului guvern, mai întîi conducînd Departamentul Industrial al Institutului Naţional pentru Reforma Agrară, apoi ca preşedinte al Băncii Naţionale. Era, de asemenea, un lider central al organizaţiei politice care în 1965 a devenit Partidul Comunist Cubanez.

Pe lîngă aceste responsabilităţi, Guevara mai reprezenta guvernul revoluţionar cubanez peste tot în lume, conducînd numeroase delegaţii şi purtînd discursuri la Naţiunile Unite şi la alte forumuri internaţionale din Asia, Africa, America Latină şi din ţările blocului socialist. Şi-a cîştigat o reputaţie de purtător de cuvînt pasionat şi articulat al

popoarelor din Lumea a Treia, în special la conferinţa Organizaţiei Statelor Americane (OSA1) de la Punta del Este din Uruguay, unde a denunţat Alianţa pentru Progres2 a preşedintelui SUA, J.F. Kennedy.

Urmînd intenţiile pe care le avusese încă de cînd se alăturase mişcării revoluţionare cubaneze, Guevara a părăsit Cuba în aprilie 1965, iniţial pentru a conduce o misiune de gherilă prin care să sprijine lupta revoluţionară din Congo. S-a întors în secret în Cuba, în decembrie 1965, pentru a pregăti o altă grupare de gherilă, pentru Bolivia. Ajungînd în Bolivia în noiembrie 1966, planul lui Guevara era să submineze dictatura

Nota 1. Organization of American States, OAS în original.

Nota 2. Program de cooperare economică între America de Nord şi America de Sud iniţiat, în 1961, de John F. Kennedy, cu scopul de a contracara regimul comunist care se dezvolta în Cuba.

militară a ţării şi, în cele din urmă, să instige la o mişcare revoluţionară care să se întindă pe tot cuprinsul Americii Latine. A fost însă prins şi rănit de trupele boliviene de contrainsurgenţă, antrenate şi întreţinute de Statele Unite, la 8 octombrie 1967. În ziua următoare a fost ucis, iar cadavrul i-a fost ascuns.

Rămăşiţele trupeşti ale lui Che Guevara au fost descoperite, într-un final, în 1997 şi au fost trimise în Cuba. La Santa Clara, în centrul Cubei, unde cîştigase una dintre bătăliile cele mai importante ale războiului revoluţionar, a fost ridicat un monument în amintirea sa.

Scurt tabel cronologic al vieţii lui Ernesto Che Guevara

1928 — Ernesto Guevara se naşte, pe 14 iunie, în Rosario, Argentina. Este primul născut al lui Ernesto Guevara Lynch şi al Celiei de la Serna, familie din clasa de mijloc.

1932 — Familia Guevara se mută de la Buenos Aires la Alta Gracia, o staţiune din apropierea Cordobei, din cauza astmului cronic al lui Ernesto. Din aceeaşi cauză, Ernesto merge la şcoală abia la vîrsta de nouă ani.

1948 — Schimbîndu-şi planurile iniţiale de a studia ingineria, Ernesto se înscrie la Facultatea de Medicină a Universităţii din Buenos Aires, avînd, în acelaşi timp, şi cîteva slujbe cu jumătate de normă, dintre care una la o clinică de tratare a alergiilor.

1950 — Ernesto porneşte într-o călătorie de 4500 de kilometri prin nordul Argentinei, pe o bicicletă cu motor.

1951-1952 — În octombrie 1951, Ernesto şi prietenul său Alberto Granado cad de acord asupra unui plan de a merge cu motocicleta lui Alberto (La Poderosa II - „Fiara") pînă în America de Nord. Granado este biochimist, specializat în leprologie; fraţii săi mai mici fuseseră colegi de şcoală cu Ernesto. Ei pleacă din Cordoba în decembrie, trecînd mai întîi prin Buenos Aires, să-şi ia la revedere de la părinţii lui Ernesto. Aventurile prin care au trecut în această călătorie, notate de Ernesto pe parcursul ei şi după, compun această carte, publicată iniţial cu titlul Notas de Viaje (Jurnal de călătorie; aici, Jurnal pe motocicletă).

1953 — Ernesto îşi ia diploma în medicină şi aproape imediat porneşte într-o altă călătorie prin America Latină, în care trece prin Bolivia, Peru, Ecuador, Panama, Costa Rica şi Guatemala, unde îl întîlneşte pe Antonio (Nico) Lopez, un tînăr revoluţionar cubanez.

În Bolivia, este martorul revoluţiei boliviene. Relatarea acestor călătorii a fost publicată sub titlul Otra Vez (Din nou pe drum).

1954 — Opiniile politice ale lui Ernesto se radicalizează profund după ce asistă în Guatemala la răsturnarea guvernului ales în mod democratic, condus de Jacobo Arbenz, de către forţe susţinute de Statele Unite. Se refugiază în Mexic, unde intră în contact cu grupul revoluţionarilor cubanezi exilaţi. În Mexic, se căsătoreşte cu Hilda Gadea, de origine peruană, cu care are o fiică, Hildita.

1955 — După întîlnirea cu Fidel Castro, Ernesto este de acord să se alăture grupului organizat să ducă o luptă de gherilă împotriva

dictaturii Batista. Numit de-acum „Che" de către cubanezi - o poreclă uzuală pentru argentinieni -, în noiembrie 1956 porneşte la drum ca medic al echipajului, pe ambarcaţiunea Granma.

1956-1958 — Foarte curînd, Che dă dovadă de calităţi militare remarcabile şi în iulie 1957 este promovat la gradul de comandant. În decembrie 1958 conduce Armata Rebelilor spre o victorie decisivă asupra forţelor lui Batista, la Santa Clara, în centrul Cubei.

1959 — În februarie, Che este declarat cetăţean cubanez, ca recunoaştere a contribuţiei sale la eliberarea insulei.

Se căsătoreşte cu Aleida March, cu care are patru copii. În octombrie, este numit şef al Departamentului Industrial al Institutului pentru Reforma Agrară, iar în noiembrie devine preşedintele Băncii Naţionale a Cubei. Cu un gest vădind dispreţul pentru bani, semnează noile bancnote, simplu, „Che".

1960 — Ca reprezentant al guvernului revoluţionar, Che întreprinde o călătorie amplă în Uniunea Sovietică, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia, China şi Coreea de Nord, cu care semnează cîteva acorduri comerciale esenţiale.

1961 — Che este numit şef al nou-apărutului Minister al Industriilor. În august, este desemnat şeful delegaţiei cubaneze la Organizaţia Statelor Americane (OSA) la Punta del Este, în Uruguay, unde denunţă Alianţa pentru Progres a preşedintelui Statelor Unite, J.F. Kennedy.

1962 — Are loc fuziunea organizaţiilor revoluţionare din Cuba, iar Che este ales în Directoratul Naţional. Che Vizitează Uniunea Sovietică pentru a doua oară.

1963 — Che călătoreşte în Algeria, care tocmai îşi cîştigase independenţa față de Franţa, sub guvernarea lui Ahmed Ben Bella.

1964 — Înainte de a porni într-o călătorie amplă prin Africa, Che se adresează Reuniunii la Nivel Înalt a Naţiunilor Unite, în decembrie.

1965 — Che se află în fruntea unei misiuni internaţionale care se îndreaptă spre Congo, pentru a sprijini mişcarea de eliberare începută de Patrice Lumumba. Ca răspuns la speculaţiile crescînde pe tema peregrinărilor lui Che, Fidel Castro citeşte scrisoarea de rămas-bun a lui Che în faţa Comisiei Centrale a nou-formatului Partid Comunist

Cubanez. În decembrie, Che se întoarce în Cuba, pentru a se ocupa, în secret, de pregătirile pentru o nouă misiune în Bolivia.

1966 — În noiembrie, Che ajunge în Bolivia, sub acoperire.

1967 — În aprilie este publicat „Mesajul pentru Tricontinental" al lui Che, în care cere crearea a „două, trei, mai multe Vietnamuri". În aceeaşi lună, o parte din trupa sa de gherilă se separă de detaşamentul principal. Pe 8 octombrie, cele 17 trupe rămase sînt prinse într-o ambuscadă, iar Che este rănit şi luat prizonier. În ziua următoare e ucis de forţe boliviene acţionînd sub comanda Washingtonului. Rămăşiţele sale trupeşti sînt puse într-o groapă nemarcată, împreună cu corpurile altor cîţiva luptători de gherilă. 8 Octombrie a fost desemnată Ziua Gherilei Eroice în Cuba.

1997 — Rămăşiţele trupeşti ale lui Che sînt în sfîrşit descoperite în Bolivia şi sînt aduse în Cuba, unde sînt aşezate într-un monument comemorativ ridicat la Santa Clara.

Harta călătoriei descrise în Jurnal

Itinerarul descris în Jurnal

Introducere

Dacă există vreun erou al luptei Americii Latine pentru eliberare - ce se întinde din vremea lui Bolivar * pînă în zilele noastre - care să-i fi atras deopotrivă pe tinerii din America Latină şi pe cei din lumea întreagă, acest erou este Ernesto Che Guevara. Şi, cu toate că de la moartea sa el a devenit unul dintre miturile lumii moderne, nu a fost încă despuiat de vitalitatea sa tinerească. Dimpotrivă, imaginea sa mitică n-a făcut decît să-i întărească tinereţea, care, alături de îndrăzneala şi de puritatea sa, pare să constituie esenţa secretă a charismei sale.

Pentru a deveni un mit, un simbol al atîtor speranţe pierdute şi păstrate cu înverşunare, se presupune ca un asemenea personaj să posede un soi de gravitate, un anume aer solemn. E bine că e aşa; utopia istorică are nevoie de chipuri care să o întruchipeze. Dar nu trebuie să pierdem din vedere firea de zi cu zi a acestor oameni, care au fost copii, adolescenţi şi tineri înainte de a-şi căpăta competenţele prin care să ne conducă. Nu vreau, prin aceasta, să le pun în

*** Notă. Simon Bolivar a condus o serie de rebeliuni armate, aducîndu-şi contribuţia la dobîndirea independenţei faţă de Spania a unei părţi însemnate din America Latină. Viziunea sa avea în vedere o federaţie de state sud-americane vorbitoare de limbă spaniolă.**

umbră firea excepţională, recurgînd la aspecte comune sau familiare ale vieţii lor, dar cunoaşterea acestor prime etape formative ne indică punctul de pornire al traiectoriilor lor ulterioare.

Acest lucru este cu deosebire adevărat în cazul lui Che, a cărui relatare a primei călătorii pe care a întreprins-o cu prietenul său Alberto Granado le oferă celor cu inima tînără o imagine foarte apropiată şi veselă, serioasă şi, în acelaşi timp, ironică a tînărului bărbat, încît aproape că-i putem zări zîmbetul şi-i putem auzi vocea şi şuierul de astmatic. Ca şi aceştia, tînăr şi el, şi-a umplut întreaga viaţă cu tinereţe şi s-a maturizat fără să o dilueze.

Această ediţie a Jurnalului pe motocicletă, însemnările care descriu o călătorie făcută fără ezitare, la bordul zgomotoasei motociclete La Poderosa II (care a cedat la jumătatea drumului, dar numai după ce a insuflat întregii aventuri un aer vesel, care ajunge pînă la noi), o călătorie liberă ca pasărea cerului, al cărei singur scop era cunoaşterea lumii, este dedicată oamenilor a căror tinereţe nu se consumă în secvenţe, ci e trăită din toată inima şi cu tot spiritul.

În primele pagini, tînărul care urma să devină unul dintre eroii autentici ai secolului XX ne avertizează: „Aceasta nu este istoria unor fapte eroice". Cuvîntul „eroic" răsună printre celelalte, fiindcă nu putem citi aceste pagini fără să ne gîndim la viitorul lui Che, la

imaginea sa din Sierra Maestra, o imagine care a atins perfecţiunea la Quebrada del Yuro, în Bolivia *.

*** Notă. Defileul în care a fost ambuscată unitatea de gherilă a lui Che, pe 8 octombrie 1967, şi unde Che însuşi a fost luat prizonier. A fost ucis a doua zi.**

Dacă această aventură din tinereţe nu ar fi fost preludiul formării sale revoluţionare, atunci aceste pagini ar fi arătat altfel, iar noi le-am citi diferit, deşi e greu să ne dăm seama cum.

Simplul fapt că ştim că sînt scrise de Che - cu toate că le-a scris înainte să devină Che - ne face să credem că el a avut un presentiment legat de felul în care ar trebui citite. De exemplu:

„Cel care a făcut aceste însemnări s-a stins atunci cînd picioarele sale au întîlnit din nou pămîntul Argentinei. Cel care le reorganizează şi le lustruieşte, eu, nu mai e, sau, cel puţin, eu nu mai sînt cel care am fost cîndva. Toată această perindare prin «America noastră cu A mare» m-a schimbat mai mult decît credeam".

Aceste pagini sînt o mărturie - un negativ fotografic, cum mai spunea el - a unei experienţe care l-a schimbat, o primă „pornire" spre lumea din afară, care, ca şi ultima sa plecare, a fost donquijotescă, prin stilul său semiinconştient şi, la fel ca în cazul lui Don Quijote, a avut acelaşi efect asupra înţelegerii conştiinţei sale. E vorba de „spiritul unui visător" care încerca trezirea.

În principiu, respectând logica neprevăzutului, călătoria lor a fost îndreptată iniţial spre America de Nord, aşa cum s-a şi dovedit a fi, în cele din urmă: spre „negativul fotografic" al Americii de Nord, care este America de Sud, cu sărăcia şi neputinţa ei, şi spre cunoaşterea reală a ceea Ce înseamnă pentru noi America.

„Nu am realizat, în acele momente, enormitatea iniţiativei pe care o luaserăm; tot ce vedeam în faţa ochilor era praful drumului care se întindea înainte şi noi pe motocicletă, devorînd kilometrii în zborul nostru spre nord."

Nu era acest „praf de pe drum", fără ca Che să-şi dea seama, exact acelaşi cu cel văzut de Jose Marti * în drumul său de la La Guaira la Caracas „într-un autobuz obişnuit"? Nu era praful donquijotesc prin care îşi făceau apariţia fantomele eliberării americane, „norul de praf firesc ce trebuie să se ridice cînd cumplita noastră legătură de lanţuri cade la pămînt" **? Dar Marti venea dinspre nord, iar Che călătorea spre sine însuşi, prinzînd mici străfulgerări ale destinului său, pe care le întrezărim şi noi printre anecdotele şi portretele sale.

Comeback, micul căţel cu „impulsuri de aviator" pe care Che ni-l prezintă atît de comic, ţopăind în jurul motocicletei de la Villa Gesell pînă la Miramar, reapare, după ani, în munţii din Sierra Maestra, drept căţelul care trebuie strangulat din cauza „urletelor isterice" din timpul unei ambuscade lipsite de succes făcute în speranţa prinderii lui Sanchez Mosquera [celebrul colonel de armată al lui Batista]. „Cu o ultimă zvîcnire nervoasă, căţelul încetă să se mai mişte. Zăcea acolo, cu burta-n sus, cu capul întins pe nuiele *."**

*** Notă. Jose Marti, erou naţional cubanez şi poet însemnat, scriitor, purtător de cuvînt şi jurnalist. Marti a pus bazele Partidului Revoluţionar Cubanez, în 1892, pentru a lupta împotriva stăpînirii spaniole şi pentru a se opune neocolonialismului Statelor Unite. A pornit războiul de independenţă din 1835 şi a fost ucis în luptă.**

**** Notă. Jose Marti, Obras completas [Opere complete), Havana: Editorial Nacional de Cuba, 1963-1973, vol. 7, pp. 289-290.**

***** Notă. Din Ernesto Che Guevara, Episodes of the Revolutionary War, în curs de apariţie la Ocean Press, 2004. Şi în Ernesto Che Guevara, Che Guevara Reader, Ocean Press, 2003, p. 37.**

Dar, la sfîrşitul acestui incident din Episodes of the Revolutionary War, apare un alt cîine, în cătunul de la Mar Verde:

„Felix l-a mîngîiat pe cap, iar cîinele l-a privit. Felix s-a uitat la el, apoi a schimbat cu mine o privire vinovată. Brusc, toată lumea a tăcut. O tulburare imperceptibilă ne-a cuprins pe toţi, căci privirea umilă, deşi

poznaşă a cîinelui părea să aibă în ea o umbră de reproş. Se găsea acolo, printre noi, căţelul ucis care ne privea prin ochii altui cîine".

Era Comeback, care se întorsese, confirmîndu-şi numele, amintindu-ne şi de ce spunea Ezequiel Martinez Estrada, un alt mare argentinian, despre jurnalul de campanie al lui Jose Marti:

„Aceste emoţii, aceste senzaţii nu pot fi descrise sau exprimate prin limbajul poeţilor sau al pictorilor, al muzicienilor sau al misticilor; ele trebuie... sorbite fără cuvinte, cum fac animalele, cu ochii lor contemplativi şi vrăjiţi" *.

O comparaţie între Episoade şi Jurnalul pe motocicletă ne arată că, deşi între ele au trecut mai bine de zece ani, cel din urmă a fost un model literar pentru cel dintîi. Cuprinde aceeaşi Moderaţie; aceeaşi candoare; aceeaşi prospeţime vioaie; exact acelaşi concept al momentelor folosite pentru a da unitate fiecărui capitol concis; și, bineînţeles, aceeaşi fermitate imperturbabilă

*** Notă. Ezequiel Martinez Estrada, Marti Revolucionario (Revoluționarul Marti), Havana: Casa de las Americas, 1967, p. 414, nr. 184.**

care consimte deopotrivă la întîmplările vesele şi la cele tragice fără să ofteze din greu.

Nu măiestria literară este căutată aici, ci fidelitatea faţă de cele petrecute şi eficienţa narativă. Cînd acestea sînt atinse, măiestria vine de la sine, luîndu-şi locul care-i e destinat, fără să sară în ochi, nici să tulbure, ci doar aducîndu-şi contribuţia. Aici e deja format stilul lui Che, cu prea puţine stîngăcii sau ezitări.

Anii îl vor lustrui, aşa cum el însuşi şi-a lustruit voinţa cu plăcerea artistului, însă nu cu cea a meşteşugarului de cuvinte: o timiditate tăcută l-a făcut să nu stăruie prea mult, ci să împingă cuvintele mai departe, spre poezia imaginii pure, pe care simpla sa atingere a transformat-o în realitate. Cercul său „Eu - lucrul-din-mine" se deschide şi se închide fără oprire, fără să devină vreodată prea strîns, făcînd loc unui stil care preferă să rămînă ascuns vederii. Pusă în

pagină, proza sa face lumină, dar nu se hrăneşte din strălucirea imperceptibilă a naraţiunii. Cursul ei e undeva între descrierea senzaţiilor (în Episoade, „hotărît, ucigaşul lăsa în urmă o dîră de colibe arse, de tristeţe aspră...") şi relatări narative în care el se caută pe sine (în Jurnal: „Omul, măsura tuturor lucrurilor, vorbeşte aici prin gura mea şi povesteşte pe limba mea ceea ce mi-au văzut ochii"), iar uneori pare chiar să ne urmărească.

Proza plină de culoare a lui Che zugrăveşte obiectele care i se aştern în faţa ochilor şi, dacă peisajul permite, adaugă şi o nuanţă intimă:

„Drumul şerpuieşte pe la poalele unor dealuri joase, care marchează începutul marii cordiliere a Anzilor, apoi coboară abrupt, pînă ajunge într-un oraş sărăcăcios şi lipsit de farmec, aflat într-un contrast izbitor cu munţii magnifici, cu păduri bogate, care îl înconjoară".

Episodul încercării de a fura vin, precum alte cîteva din această serie îndrăzneaţă, conţine adevărate perle de stil:

„Rezultatul: eram, ca întotdeauna, faliţi şi retrăiam în minte zîmbetele care îmi întîmpinaseră caraghioslîcurile, încercînd să găsim vreo urmă de ironie prin care să-l identificăm pe hoţ".

Revine o senzaţie de stranietate. În capitolul „Explorare în cerc": „Căderea nopţii a adus cu sine mii de sunete ciudate şi senzaţia că înaintam într-un spaţiu gol cu fiecare pas pe care-l făceam".

În Episoade: „Apoi, în mijlocul ambuscadei, îşi făcu loc un moment ciudat de linişte. Cînd am plecat să adunăm morţii, după prima serie de focuri, nu mai era nimeni pe autostradă..." Imaginarul e plin deopotrivă de abundenţa şi liniştea lumii văzute:

„Silueta uriaşă a unui cerb s-a năpustit ca o răsuflare asupra curentului de apă, iar corpul său, argintiu în lumina lunii ce se înălţa, a dispărut printre arbuşti. Ne-a pătruns adînc în suflet acest tremur al naturii. Mergeam încet, ca să nu tulburăm liniştea sanctuarului sălbatic cu care acum ne reuneam". (Jurnal pe motocicletă)

„Vocea şi prezenţa lui [Fidel] în pădurea luminată de torţe căpătau accente mişcătoare şi se vedea că liderul nostru schimbase concepţiile multor oameni". (Episoade)

Cu toate că fragmentul se referă la vocea şi tonul lui Fidel, scena ne apare tăcută, ca şi cînd ar fi fost văzută din depărtare.

În aceste însemnări de călătorie, o linişte similară învăluie cîteva episoade donquijoteşti sau chaplineşti - cum ar fi deja amintitul furt al vinului, urmărirea nocturnă a celor doi de către „un roi de dansatori cuprinşi de furie", înscrierea lor într-un corp al pompierilor chilieni, încîntătoarea escapadă a pepenilor şi urma lăsată pe apă de cojile lor sau enigma fotografiei imposibile dintr-o colibă amărîtă de pe-un deal din apropierea Caracasului.

Una dintre ultimele ieşiri în scenă ale motocicletei La Poderosa este relatată cu efecte cinematografice, iar noi părem s-o urmărim într-o linişte precum aceea din sala de cinema:

„Am aruncat frîna de mînă care, sudată prost, cedase şi ea. Vreme de cîteva clipe, n-am mai văzut decît forma estompată a cirezii de vaci care zburau de-o parte şi de alta a noastră, în vreme ce biata Poderosa prindea viteză coborînd un deal abrupt. Printr-un miracol absolut, am reuşit să zdrelim doar un picior al ultimei vaci din cireadă, dar mai în faţă se auzea vuietul unui rîu, cu un mare potenţial de înspăimîntare.

Am virat spre marginea drumului şi, cît ai zice peşte, motocicleta a urcat pe malul înalt de doi metri, plantîndu-ne între două stînci, dar am scăpat nevătămaţi".

Aceste aventuri de tinereţe - străbătute de veselie, umor şi de o ironie îndreptată adesea către sine - sînt în căutarea spiritului peisajului, nu numai a decorului. Acest „spirit" este de găsit în apariţia neaşteptată a cerbului: „Mergeam încet, ca să nu tulburăm pacea sanctuarului sălbatic cu care acum ne reuneam". Cînd notează „Amîndoi aşteptam duminica [şi grătarul] cu un fel de devoţiune religioasă", Che nu scrie cu sarcasmul pe care îl dedică de obicei subiectelor religioase. Astfel, fără să fie credincioşi, ei simţeau totuşi prezenţa metaforică a unui „sanctuar" în natură, acolo unde se aflau în apropierea „spiritului" său - aducîndu-ne imediat în minte imaginile similare din liber-cugetătorul Marti, precum aceasta, din ale sale Versuri simple:

„Episcopul Spaniei adună/ Adepţi pentru altarul său./ Pe a munţilor sălbatică cunună/ Plopii sînt ai mei" *.

Pe 7 martie 1952, în Valparaiso, cei doi se întâlnesc cu nedreptatea: victima sa este o bătrînă astmatică, clientă a unui mic birt numit La Gioconda:

„Sărmana fiinţă se găsea într-o stare de tot plînsul, respirînd mirosul acru şi stătut de transpiraţie şi de picioare nespălate care îi umplea încăperea, amestecat cu praful făcut de două fotolii, singurele obiecte de lux din casa ei. Pe lîngă astm, femeia avea şi probleme cu inima".

După ce zugrăveşte complet imaginea ruinei totale, îngreunată pe deasupra şi de animozitatea familiei femeii bolnave, Che - care se simte neputincios ca medic şi care se apropie de trezirea conştiinţei ce îi va aduce cealaltă vocaţie, definitivă - a notat aceste cuvinte memorabile:

*** Notă. Jose Marti, op. cit., vol. 16, p. 68.**

„Atunci, în ultimele clipe ale oamenilor al căror orizont nu a fost niciodată mai depărtat decît ziua de mîine, putem înţelege tragedia profundă care circumscrie viaţa proletariatului din toată lumea. Ochii lor muribunzi fac un umil apel la iertare şi, adesea, o pledoarie disperată pentru consolare, care se pierde în gol, la fel cum şi trupurile lor se vor pierde curînd în magnitudinea misterului care ne înconjoară".

Neputînd să-şi continue altfel călătoria, cei doi au decis să se îmbarce clandestin la bordul unei nave care îi va duce la Antofagasta, în Chile.

În acel moment, ei - sau, cel puţin, Che - nu vedeau lucrurile atît de clar:

„Acolo, [privind marea, legănaţi într-o parte şi-n alta pe balustrada vasului San Antonio] am înţeles că vocaţia noastră, adevărata noastră vocaţie, era să ne deplasăm etern pe drumurile şi mările lumii. Mereu curioşi, cercetând tot ce ne trecea prin faţa ochilor, adulmecînd fiecare colţişor, dar numai cîte puţin - fără să prindem rădăcini niciunde şi nerămînînd destul ca să vedem dincolo de suprafaţa lucrurilor - limitele exterioare ale lumii ne erau de ajuns".

Marea era şi mai atrăgătoare pentru călători decît „drumul", fiindcă, dacă pămîntul pretinde ca pînă şi cei aflaţi în trecere să prindă rădăcini, marea reprezintă eliberarea completă de orice legătură. „Deja îmi simt marea rădăcină plutind, liberă şi nudă...". Versul care deschide capitolul despre eliberarea sa de Chichina spune totul. Totul? Che s-a dezrădăcinat puţin şi în prezenţa bătrînei astmatice din Chile. Şi, în curînd, încă o săgeată i se va înfige în inimă, cînd se împrieteneşte cu doi chilieni căsătoriţi, muncitori comunişti care fuseseră hărţuiţi în Baquedano.

„Cei doi, amorţiţi de frig, strîngîndu-se în braţe noaptea, în deşert, erau o imagine vie a proletariatului din lumea întreagă."

Ca nişte buni urmaşi ai Sfîntului Martin *, cei doi călători şi-au împărţit păturile cu ei.

„A fost unul dintre cele mai friguroase momente pe care le-am trăit, dar şi unul în care m-am simţit ceva mai înfrăţit cu această specie umană, pentru mine, cel puţin, ciudată."

Această stranietate, adînca separare şi singurătatea cutezătoare în care se găsea sînt curioase.

Nimic nu e mai solitar decît aventura. Pînă cînd nu s-a umplut de milă pentru sclavii din mine şi pentru copiii biciuiţi, Don Quijote a fost singur, înconjurat de stranietate, de nebunia lumii din jur. În eseul său Meditaţii despre Don Quijote, Jose Ortega y Gasset scria, în miezul reflecţiilor sale, „Eu sînt eu însumi şi împrejurările mele", care a fost adesea înţeles ca suma sau simbioza a doi factori. Se mai poate înţelege şi ca o dilemă în care „eu" sau „eu însumi" exprimă aceşti doi factori ca fiind separaţi, distanţaţi, deşi sînt

*** Notă. Sf. Martin de Tours (cca 316-397 d.H.), al treilea episcop de Tours. Legenda spune că, pe cînd era tînăr catehet şi soldat într-o legiune romană cu garnizoana la Amiens, i-a dăruit unui cerşetor, într-o zi geroasă de Iarnă, jumătate din mantia sa. Este considerat patronul luptătorilor de orice fel şi se bucură de o mare popularitate în ţările catolice.**

într-o legătură strînsă. Această dilemă apare şi în memoriile lui Che din prima lui „călătorie", atunci cînd scria:

„Deşi siluetele vagi ale celor doi aproape că se pierdeau în distanţa care se lărgea între noi şi ei, încă mai vedeam chipul bărbatului, pe care se citea o hotărîre remarcabilă, şi ne-am amintit de invitaţia fermă pe care ne-a făcut-o: «Haideţi, tovarăşi, să mîncăm împreună. Şi eu sînt un vagabond», arătîndu-şi astfel dispreţul subînţeles pentru natura parazitară pe care o vedea în călătoria noastră fără ţintă".

Al cui era acest dispreţ secret: al umilului muncitor sau al lui Che? Sau poate că al nici unuia, dar acea întîlnire „în deşert, noaptea", împărţirea de mate, pîine, brînză şi pături a aprins o scînteie care a scos la lumină o dureroasă delimitare.

În tot cazul, se găseau în Chuquicamata, cu mina şi minerul din sud:

„Eficienţa rece şi resentimentul neputincios merg mînă-n mînă în mina cea mare, legate, în ciuda urii dintre ele, de nevoia comună de a trăi, pe de o parte, şi de a specula, pe de altă parte..."

Şi-a făcut apariţia o idee impunătoare şi, odată cu ea, s-a făcut saltul spre o alta, care îşi atingea contextul, sensurile posibile, peste ani, în Cuba:

„Vom vedea dacă, într-o bună zi, vreun miner îşi va lua de bunăvoie tîrnăcopul şi se va duce să-şi otrăvească plămînii cu o bucurie lucidă.

Se spune că aşa e acolo unde flacăra roşie luminează zorii zilei ce va veni. Aşa se spune.

Eu nu ştiu".

De fapt, în Cuba, în 1964, Che va lega aceste idei de cuvintele poetului Leon Felipe (nu ştiu dacă le cunoscuse pe cînd scria cele de mai sus): „Nimeni n-a reuşit încă să sape în ritmul soarelui... nimeni nu a tăiat măcar un spic de grîu cu dragoste şi graţie".

„Citez aceste cuvinte pentru că astăzi i-am putea spune acestui mare poet deznădăjduit să vină în Cuba; să vadă cum oamenii, după ce au trecut prin toate etapele alienării capitaliste şi după ce s-au văzut pe ei înşişi ca pe animale de povară înhămate la jugul exploatatorului, şi-

au redescoperit calea şi au învăţat din nou ce înseamnă joaca. Acum, în Cuba, a munci capătă un înţeles nou şi se face cu o nouă bucurie." *

Totuşi, în martie 1952, Che scria doar „vom vedea". Lecţiile aspre continuau în capitolul „Chuquicamata", numit astfel după numele oraşului minier care arăta „ca o scenă dintr-o piesă modernă" şi pe care Che îl descrie sobru, păstrînd echilibrul între impresii, reflecţii şi informaţie.

Marea sa lecţie i-a fost „predată de cimitirele din mine, care adăposteau doar o mică parte dintre cei devoraţi de peşteri, de silice şi de climatul infernal al muntelui". În însemnarea din 22 martie 1952, sau la ceva vreme după, pe cînd își revizuia însemnările, Che trăgea o concluzie:

*** Notă. Ernesto Che Guevara, Obras, 1957-1967 (Opere, 1957-1967), Havana: Casa de las Americas, 1970, vol. 2, p. 333.**

„Cel mai însemnat efort pe care îl are de făcut Chile e să-şi dea jos din spinare incomodul amic yankeu, o sarcină care, pe moment, pare supraomenească". Numele lui Salvador Allende ne sileşte să ne oprim aici.

Pe motocicletă, în camioane sau furgonete, în ambarcaţiuni sau într-un mic Ford; dormind în secţii de poliţie, sub cerul liber sau în adăposturi de ocazie; Che luptîndu-se aproape în continuu cu astmul - astfel au traversat cei doi prieteni Argentina şi Chile. Au intrat în Peru pe jos. Indienii peruani i-au impresionat mult, aşa cum şi pe Marti îl mişcaseră indienii din Mexic:

„...oamenii aceştia care ne privesc trecînd pe străzile oraşului sînt o rasă înfrîntă. Privirile lor sînt supuse, aproape temătoare, şi complet indiferente la lumea din afară. Unii îţi lasă impresia că îşi duc viaţa mai departe doar pentru că e un obicei de care nu se pot dezbăra".

Cei doi ajung în tărîmul pietrei supuse, regatul Pachamamei, Pămîntul-Mamă, care primeşte „frunzele de coca, scuipate, în loc de pietre", cu tot cu „necazurile" aferente. Centrul sau buricul lumii, unde s-a înfipt

în pămînt săgeata de aur a Mamei Ocllo. Locul ales de Viracocha: Cuzco.

Iar aici, în mijlocul unei procesiuni baroce a Zeului Cutremurelor, „o imagine maro a lui Hristos", găsesc o amintire eternă a nordului care nu poate fi văzută decît din America de Sud, antiteza sa fatală, revelatoare:

„Ridicîndu-se deasupra rîndurilor de indieni adunaţi pentru a vedea parada trecînd, se zăreşte din cînd în cînd capul blond al unui nord-american.

Cu aparatul lui de fotografiat şi tricoul sport, dă impresia că este (şi, de fapt, chiar este) un corespondent dintr-o altă lume, pierdut în izolarea imperiului inca".

Catedrala din Cuzco scoate la lumină artistul din Che, care face observaţii precum: „Aurul nu are demnitatea subtilă a argintului, care devine mai fermecător cu trecerea timpului, iar catedrala arată ca o femeie bătrînă machiată prea strident". Dintre multele biserici pe care le vizitează, cel mai mult îl impresionează „imaginea răscolitoare a clopotniţelor bisericii Belen, răsturnate de cutremur, zăcînd ca nişte animale dezmembrate pe panta unui deal". Dar cea mai ascuţită critică adusă barocului colonial din Peru se găseşte în descrierea, complet diferită, a catedralei din Lima:

„În Lima, arta este mai stilizată, cu o atingere aproape efeminată: turnurile catedralei sînt înalte şi graţioase, poate chiar cele mai suple dintre toate turnurile catedralelor din coloniile spaniole.

Migala lucrăturilor în lemn din Cuzco este lăsată la o parte, însă aici este transpusă în aur.

Naosurile sînt uşoare şi graţioase, intrînd în contrast cu acele caverne întunecate şi ostile din oraşul incaş. De asemenea, picturile sînt luminoase, aproape vesele şi aparţin unor şcoli de pictură mult mai recente decît cea ermetică a metişilor care şi-au pictat sfinţii cu o furie întunecată, captivă".

Vizita făcută la Machu Picchu, pe 5 aprilie, serveşte drept subiect al unui articol publicat de che în Panama, pe 12 decembrie 1953, care

dovedeşte o acumulare minuţioasă de date şi informaţii istorice, dar şi o intenţie didactică ce lipsea din însemnările personale.

Ceva asemănător s-a întîmplat şi într-un articol intitulat „O privire asupra malurilor fluviului uriaş", publicat tot în Panama, pe 22 noiembrie 1953, deşi în acesta Che a pus accentul mai mult pe experienţă, descriindu-şi călătoria cu pluta pe Amazon. Pluta, botezată cu umor Mambo-Tango - aşa încît să nu fie consideraţi fanatici ai acestuia din urmă -, le-a permis lui Che şi Alberto, cu multă muncă şi înfruntînd pericole numeroase, să afle cîte ceva despre condiţiile grele în care-şi duc viaţa indienii amazonieni.

De la înălţimile solitare ale „blocurilor enigmatice de piatră" pînă la neglijenţa periculoasă căreia îi fuseseră martori pe malurile Amazonului, călătoreau, parcă, pe harta genetică a Americilor.

Cînd şi-a sărbătorit cea de-a 24-a aniversare în colonia de leproşi din San Pablo, Che a ţinut o cuvîntare într-un stil ce aminteşte de Bolivar şi Marti:

„Sîntem, cu toţii, o singură rasă mestizo, care, din Mexic pînă la Strîmtoarea Magellan, vădeşte similitudini etnografice remarcabile.

Astfel, într-o încercare de a mă dezbăra de provincialismul limitat, propun să ciocnim pentru Peru şi pentru o Americă Latină Unită".

Nici urmă de solemnitate în aceste cuvinte; mai degrabă, pretinzînd că vorbele sale erau doar retorice, a vorbit cu o încredere care le-a scutit de orice spirit convenţional: „Oratoria mea a fost primită cu aplauze". A făcut acelaşi lucru şi în scrisoarea către mama sa, trimisă din Bogota, pe 6 iulie 1952 (inclusă aici pentru a completa descrierea experienţelor sale din Columbia), cînd a făcut din nou referire la „discursul panamerican", care a primit „aplauze însufleţite de la audienţa semnificativă - şi semnificativ de beată", şi cînd comentează, cu o ironie afectuoasă, cuvintele de mulţumire ale lui Granado: „Alberto, care se crede urmaşul de drept al lui Peron, a ţinut un discurs atît de impresionant şi gogonat încît urătorii noştri se zguduiau de rîs". Dar despre bolnavii de lepră şi despre viaţa lor vorbea pe alt ton, folosind moderaţia pentru a încerca inutil să-şi ascundă propria suferinţă. Scriind despre părăsirea leprozeriei din San Pablo, Che spunea:

„În noaptea aceea, pacienţii coloniei s-au întrunit ca să ne facă o serenadă de rămas-bun; în repertoriu au inclus şi o mulţime de cîntece de prin zonă, cîntate de un orb. Orchestra era compusă dintr-un flautist, un chitarist şi un acordeonist care aproape că nu avea degete, plus un contingent «sănătos», care le ţinea isonul cu un saxofon, o chitară şi ceva percuţie. Apoi a venit momentul discursurilor, pe care patru dintre pacienţi le-au ţinut cum s-au priceput mai bine, dar cu stîngăcie. Unul dintre ei a îngheţat, incapabil să continue, strigînd, de disperare, «De trei ori trăiască doctorii!». Apoi Alberto le-a mulţumit călduros pentru primire..."

Che a descris scena detaliat în scrisoarea către mama sa („un acordeonist care aproape că nu avea degete la mîna dreaptă şi se folosea de nişte beţe legate de încheietură" şi „aproape toţi ceilalţi erau îngrozitor de malformaţi, din cauza formelor nervoase ale bolii"), încercând, fără succes, să n-o întristeze prea tare, comparînd imaginea cu „o scenă dintr-un film de groază", dar frumuseţea sfîşietoare a acelui rămas-bun era limpede:

„Pacienţii au ridicat ancora şi, pe ritmurile unui cîntec popular, cargoul uman s-a îndepărtat de ţărm; lumina palidă a lanternelor pe care le aveau la ei le dădea un aer fantomatic".

Din însemnările asupra experienţei lor cu bolnavii de lepră, cărora cu siguranţă le-au făcut foarte mult bine, nu doar tratîndu-i, dar şi jucînd fotbal cu ei şi vorbind cu ei în spiritul unui umanism fără prejudecăţi, fratern şi intens - ceea ce explică recunoştinţa imensă a bolnavilor - putem vedea cum în Che înmugureşte spiritul revoluţionar. Subliniez aceste cuvinte:

„Dacă e ceva care să ne facă să ne dedicăm cercetării leprei, aceasta ar fi afecţiunea pe care ne-au arătat-o toţi bolnavii întîlniţi în drumul nostru".

E imposibil să ne imaginăm cît de implicată şi adîncă era acea dedicaţie la momentul respectiv, dacă înţelegem prin „lepră" întreaga nefericire omenească.

După ce am citit aceste însemnări, pline de atîtea contraste şi învăţăminte, cu atîta comedie şi tragedie la un loc, precum e viaţa însăşi, şi după ce am comentat - nu exhaustiv, ci doar făcînd sugestii -,

închei cu imaginea glorioasă a lui Che, la sosirea în Caracas, înfăşurat în pătura de drum, privind de jur-împrejur panorama sud-americană, „bolborosind tot felul de versuri, legănat de torsul camionului".

Vă las, acum, fără alte comentarii, fiindcă, în măreţia sa teribilă, neîmpodobită, capitolul final, „Însemnare pe margine", nici nu mai are nevoie şi nici nu mai lasă loc pentru aşa ceva.

De fapt, nici nu sînt sigur dacă această „revelaţie" negreşită trebuie aşezată în deschiderea sau la finalul acestui „jurnal"; revelaţia pe care Che a văzut-o „scrisă pe cerul nopţii"; propria sa soartă; aşteptarea „marelui spirit care ne ghidează viaţa şi care va despica omenirea în două jumătăţi antagoniste"; Marele Semi, care, conform viziunii lui Marti asupra Americii Noastre, „ar încăleca pe condorul său, împrăştiind sămînţa noii Americi printre naţiile romantice ale continentului şi printre insulele înecate în mîhnire de pe mare" *.

E un capitol inexorabil care, precum un fulger tragic, iluminează în faţa ochilor noştri „spaţiul sacru" aflat în străfundurile sufletului celui care se numea pe sine un „mic soldat al secolului XX".

Al celui care, conform speranţei noastre neabătute, porneşte din nou „pe drum", cu scutul în mînă şi simţind „coastele lui Rocinante" ** sub călcîie.

*** Notă. Jose Marti, Jose Marti Reader, Ocean Press, 1999, p. 120.**

**** Notă. che Guevara Reader, p. 384.**

ENTENDAMONOS - Să ne înţelegem

Aceasta nu este istoria unor fapte eroice sau simpla povestire a unui cinic; cel puţin, nu asta vreau să fie. Este o scurtă privire aruncată asupra a două vieţi care au mers în paralel o vreme, avînd speranţe similare şi visuri convergente.

În nouă luni de viaţă, unui om îi pot trece prin minte nenumărate lucruri, de la cele mai elevate meditaţii filosofice, pînă la pofta

disperată după un castron cu supă - într-un acord perfect cu starea stomacului său. Iar dacă omul respectiv este, în acelaşi timp, şi un spirit aventurier, el poate avea parte de momente care i-ar Putea interesa şi pe alţii, iar însemnările sale aleatorii ar putea semăna cu acestea de mai jos.

Astfel că moneda a fost aruncată în aer, s-a răsucit de cîteva ori şi a căzut uneori cap, alteori pajură. Omul, măsura tuturor lucrurilor, vorbeşte aici prin gura mea şi povesteşte pe limba mea ceea ce mi-au văzut ochii. Se prea Poate ca din zece capete, eu să fi văzut doar o Pajură, sau invers. De fapt, lucrul e destul de probabil, fiindcă buzele mele nu pot descrie decît ceea ce văd ochii mei. Poate că viziunea noastră nu a fost nicicînd completă, poate că s-a format prea în trecere şi n-a fost niciodată bine documentată. Am fost oare prea intransigenţi în judecăţile noastre? Se poate, dar acesta e felul în care a interpretat maşina de scris impulsurile trecătoare care mi-au apăsat degetele pe clape, iar acele impulsuri s-au stins acum. În plus, nimeni nu poate fi făcut răspunzător pentru ele.

Cel care a făcut aceste însemnări s-a stins atunci cînd picioarele sale au întîlnit din nou pămîntul Argentinei. Cel care le reorganizează şi le lustruieşte, eu, nu mai e, sau, cel puţin, eu nu mai sînt cel care am fost cîndva. Toată această perindare prin „America noastră cu A mare" m-a schimbat mai mult decît credeam.

În orice manual de fotografie, veţi găsi la un moment dat imaginea izbitor de limpede a unui peisaj, surprinsă, după toate aparenţele, noaptea, la lumina lunii pline. Secretul din spatele acestei privelişti magice a „întunericului de la amiază" este dezvăluit, de obicei, în textul care o însoţeşte.

Cititorii acestei cărţi nu vor şti prea multe despre sensibilitatea retinei mele - pe care eu însumi abia o percep. Aşa că nu vor putea confrunta cele spuse cu o placă fotografică, pentru a afla cu exactitate cînd anume a fost făcută fiecare dintre „fotografiile" mele. Adică, dacă vă ofer o imagine şi vă spun că a fost făcută noaptea, nu aveţi decît să alegeţi dacă mă credeţi sau nu; pentru mine lucrul acesta are prea puţină importanţă, fiindcă, dacă nu cumva cunoaşteţi din întâmplare scena pe care am „fotografiat-o" în însemnările mele, vă va fi greu să

găsiţi o alternativă a adevărului pe care urmează să vi-l spun. Dar acum vă las cu mine însumi, cel care eram cîndva.

PRODROMOS - Preliminarii

Era o dimineaţă de octombrie. Profitînd de vacanţa de pe 17, plecasem la Cordoba *. Eram cu Alberto Granado la el acasă, sub bolta de vie, beam mate îndulcit ** şi comentam ultimele întîmplări din „căţeaua asta nenorocită de viaţă", în timp ce meşteream la La Poderosa II *. Alberto se plîngea că a trebuit să renunţe la serviciul pe care îl avusese în colonia de leproşi din San Francisco del Chanar şi că era prost plătit unde lucra acum, la spitalul Espanol. Şi eu trebuise să-mi dau demisia, dar, spre deosebire de Alberto, mie-mi părea bine că plecasem. Nu prea mă simţeam în largul meu acolo, pentru că firea**

*** Notă. La vremea aceea, 17 octombrie era sărbătoare naţională, comemorînd ieşirea din închisoare, în 1945, a lui Juan Peron. Generalul Peron a fost preşedintele Argentinei din 1946 pînă în 1955 şi din 1973 pînă la moartea sa, în 1974.**

**** Notă. Băutura naţională argentiniană, asemănătoare cu ceaiul, obţinută din ierburi de mate.**

***** Notă. Motocicleta Norton 500 a lui Granado, „Fiara".**

mea boemă se lovea de obstacole cum ar fi facultatea de medicină, spitale şi examene.

Tot bătînd drumurile în visările noastre cu ochii deschişi, am ajuns prin ţări îndepărtate, am navigat pe mări tropicale şi am călătorit prin toată Asia. Şi, deodată, insinuîndu-se ca şi cum ar fi făcut parte chiar din gîndurile noastre, îşi făcu loc întrebarea:

— Ce-ar fi să mergem noi prin America de Nord?

— America de Nord? Cum naiba?

— Cu La Poderosa, frate.

Pur şi simplu aşa am hotărît excursia, care nu s-a abătut nici o clipă de la principiul de bază stabilit în acel moment: improvizaţia. Fraţii lui Alberto ne-au ţinut companie la o rundă de mate, în vreme ce noi ne legam să nu ne dăm bătuţi pînă nu ne vedem visul cu ochii. Aşa a început procesul monoton al goanei după vize, certificate şi documente, adică procesul trecerii prin toate greutăţile pe care statele moderne le pun în calea celor care vor să călătorească. Ca să nu ne facem de rîs, am hotărît, pentru orice eventualitate, să spunem că mergem în Chile.

Principala mea misiune dinaintea plecării a fost să-mi trec cît mai multe examene; iar a lui Alberto, să pregătească motocicleta pentru lunga călătorie care urma, să cerceteze şi să planifice traseul. Nu am realizat, în acele momente, enormitatea iniţiativei pe care o luaserăm; tot ce vedeam în faţa ochilor era praful drumului care ni se întindea înainte şi noi pe motocicletă, devorînd kilometrii în zborul nostru spre nord.

EL DESCUBRIMIENTO DEL OCEANO - Descoperirea oceanului

Luna plină se profilează în contrast cu marea, poleind valurile cu reflexii argintii. Aşezaţi pe o dună, privim acest du-te-vino continuu, fiecare cu gîndurile lui. Pentru mine, marea a fost dintotdeauna un confident, un prieten care absoarbe tot ce-i spun şi care nu dezvăluie niciodată aceste secrete; care îmi dă mereu cele mai bune sfaturi - zgomotele sale pline de înţelesuri pot fi interpretate la libera alegere. Pentru Alberto, peisajul este nou, tulburător, iar intensitatea cu care ochii săi urmăresc fiecare val ridicîndu-se, umflîndu-se şi apoi stingîndu-se la ţărm îi reflectă uimirea.

Alberto, care se apropie de 30 de ani, vede acum Atlanticul pentru prima dată şi e copleşit de această descoperire, care indică un număr infinit de cărări către toate capetele pămîntului. Vîntul Proaspăt ne învăluie simţurile cu puterea şi furia mării; totul se transformă sub atingerea sa; chiar și Comeback * priveşte lung, cu năsucul său ciudat

*** Notă. Porecla dată de Ernesto, în engleză, căţelului pe care i-l duce Chichinel, prietena sa, care îşi petrece vacanţa în Miramar.**

în vînt, la panglicile argintii care se desfăşoară în faţa sa de cîteva ori pe minut.

Comeback e deopotrivă un simbol şi un supravieţuitor; simbol al uniunii care îmi cere întoarcerea; supravieţuitor al propriului ghinion - două căderi de pe motocicletă (dintre care într-una a zburat în spate cu tot cu geantă), o diaree persistentă şi chiar faptul de a fi fost călcat în picioare de un cal.

Ne aflăm în Villa Gesell, la nord de Mar del Plata, bucurîndu-ne de ospitalitatea unchiului meu şi retrăind primii noştri 1200 de kilometri - se pare că cei mai uşori -, cu toate că ne-au creat deja un respect de neclintit faţă de distanţe.

Habar n-avem dacă vom ajunge sau nu la destinaţie, dar ştim că parcursul va fi greu - cel puţin în acest moment aşa ni se pare. Alberto rîde de planurile amănunţite pe care le făcuse pentru călătorie, conform cărora acum ar trebui să ne apropiem de sfîrşit, iar noi abia ce-am început drumul.

Am plecat din Gesell încărcaţi cu legume şi conserve de carne, „donate" de unchiul meu. Ne-a rugat să-i trimitem o telegramă din Bariloche - dacă ajungem acolo -, aşa încît cu numărul ei să cumpere un bilet corespunzător la loterie, ceea ce ni s-a părut cam optimist. În replică, alţii ne-au tachinat spunînd că motocicleta va fi un bun pretext pentru a face jogging şi altele asemenea, şi, cu toate că sîntem ferm hotărîţi să le arătăm că n-au avut dreptate, o nelinişte firească ne opreşte să ne declarăm sus şi tare încrederea în succesul călătoriei.

Pe drumul de-a lungul coastei, Comeback îşi păstrează impulsurile de aviator, ieşind întreg din încă o coliziune în plină scăfîrlie. Motocicleta e greu de controlat, fiindcă o greutate suplimentară aşezată în spatele centrului de greutate are tendinţa de a ridica roata din faţă, aşa că cea mai mică neatenţie ne face să zburăm. Oprim la o măcelărie să luăm nişte carne pentru grătar și lapte pentru cîine, care nici măcar nu

se uită la el. Încep să-mi fac griji mai mult pentru sănătatea bietului animal decît pentru banii pe care i-am aruncat pe lapte. Carnea se dovedeşte a fi de cal. E imposibil de dulce, aşa că n-o putem mînca. Sătul de ghinioane, arunc cu o bucată şi, uimitor, cîinele o înfulecă imediat. Îi arunc încă o bucată şi se întîmplă la fel. I se suspendă regimul de lapte. În plină rumoare creată de admiratorii lui Comeback, deschid, aici, în Miramar, o...

...Parantesis amoroso - paranteză amoroasă

Nu intră în intenţiile acestui jurnal să relateze zilele petrecute în Miramar, unde Comeback şi-a găsit o nouă casă, cea în care locuia o anumită persoană, căreia îi era adresat numele lui Comeback. Călătoria noastră a fost suspendată în acest liman de nehotărâre, subordonată cuvintelor care încuviinţează şi creează angajamente.

Alberto a simţit pericolul şi deja se imagina bătînd singur drumurile Americii, dar, cu toate astea, n-a obiectat deloc. Lupta se desfăşura între mine şi ea. Pentru o clipă, plecînd, credeam eu, victorios, mi-au venit în minte versurile lui Otero Silva:

„l-am auzit picioarele goale, ude, lipăind pe punte.

Şi am simţit suflîndu-mi în faţă foamea crepusculului

Inima mea ezitînd între ea şi stradă, drum

Nu ştiu cum de mi-am găsit puterea să mă smulg

din ochii ei, să-i alunec din braţe

Rămasă în urmă, plîngea dincolo de ploaie

şi de geam întunecată de durere şi lacrimi

Rămasă în urmă, nemaiputînd să plîngă

Aşteaptă-mă! Te voi însoţi". *

Dar, cu toate astea, mai tîrziu m-am întrebat dacă un lemn care pluteşte pe apă e îndreptăţit să spună „am cîştigat" atunci cînd fluxul îl aruncă pe plaja pe care o căutase. Dar asta a fost mai tîrziu şi nu ne

interesează acum. Cele două zile planificate s-au lungit, ca un elastic, pînă au devenit opt, iar pe măsură ce gustul dulce-amărui al plecării se amesteca cu respiraţia mea urît mirositoare, m-am simţit definitiv luat pe sus de vîntul aventurii, către lumi pe care le prevedeam mai stranii decît aveau să fie, către împrejurări pe care mi le imaginam mai normale decît s-au dovedit a fi.

Îmi amintesc ziua în care marea, prietena mea, mi-a venit în ajutor - smulgîndu-mă din uitarea cu care fusesem blestemat. Plaja era pustie şi dinspre mare sufla un vînt rece. Îmi odihneam capul în poala care mă ţinea legat de aceste locuri, iar totul dimprejur mă legăna.

Întregul univers se lăsa purtat de ritmul vântului, supunîndu-se impulsurilor vocii mele interioare. Deodată, o rafală de vînt mai puternică a adus cu ea o altfel de voce a mării, iar eu mi-am ridicat, mirat, capul, dar nu părea să fie decît o alarmă falsă. M-am întors la visele mele, culcat în poala mîngîietoare. Atunci am auzit, pentru ultima oară, prevenirea oceanului. Ritmul

*** Notă. Miguel Otero Silva, poet şi romancier de stânga din Venezuela, născut în 1908.**

său vast şi tulburător bătea cu putere în porţile fortăreţei dinăuntrul meu şi îi ameninţa serenitatea maiestuoasă.

Ni s-a făcut frig şi am plecat de pe plajă, fugind de prezenţa răscolitoare care refuza să-mi dea pace. Marea dănţuia pe mica fîşie de plajă, indiferentă la propria sa lege eternă şi reiterîndu-şi semnalul de atenţionare, avertizarea sa.

Dar un bărbat îndrăgostit (deşi Alberto folosea un cuvînt mai ruşinos, lipsit de subtilitate) nu stă să asculte o asemenea chemare a naturii; în pîntecele enorm al unui Buick, latura burgheză a universului meu încă se mai consolida.

Cea dintîi lege pentru orice bun explorator este aceea că o expediţie are două puncte: punctul de plecare şi punctul de sosire. Dacă aveţi de gînd ca cel de-al doilea punct teoretic să coincidă cu punctul practic de sosire, nu vă gîndiţi la mijloace - căci călătoria e un spaţiu

virtual care se încheie atunci cînd se încheie, şi există tot atîtea mijloace cîte moduri de a o „încheia". Cu alte cuvinte, mijloacele sînt nesfârşite.

Mi-am amintit de sugestia lui Alberto: „Brăţara, altfel nu eşti cine crezi că eşti".

Mîinile Chichinei au dispărut în peştera închipuită de mîinile mele.

„Chichina, brăţara... Pot s-o iau cu mine, să mă îndrume şi să-mi amintească de tine?"

Sărmana fată! Ştiu că aurul nu contează, indiferent de ce spun unii; degetele ei ţinînd brăţara nu făceau decît să cîntărească iubirea care mă făcuse să i-o cer. Asta, cel puţin, cred eu, cu toată sinceritatea. Alberto spune (cu o oarecare răutate, mi se pare) că nu e nevoie să ai degete prea sensibile ca să cîntăreşti cele 29 de carate ale iubirii mele.

HASTA ROMPER EL ULTIMO VINCULO - Pînă se rupe şi ultima legătură

Am plecat, iar oprirea următoare a fost în Necochea, unde îşi făcea practica un vechi coleg de facultate al lui Alberto. Nu ne-a fost greu să parcurgem distanţa într-o singură dimineaţă, ajungînd exact la timp pentru friptura de prînz, avînd parte de o primire strălucită din partea amicului, dar nu atît de strălucită din partea nevesti-sii, care a simţit pericolul drumurilor noastre hotărît boeme.

„Mai ai doar un an pînă să-ţi iei diploma în medicină şi cu toate astea pleci pe drumuri? Şi habar n-ai cînd te întorci? Dar de ce?"

Nu aveam răspunsuri ferme la întrebările sale insistente, ceea ce o scotea din minţi. Era amabilă cu noi, dar ostilitatea îi era clară, cu toate că ştia (cel puţin, eu cred că ştia) că actoria ultimă îi aparţinea - soţul ei era ferit de „eliberarea" noastră.

În Mar del Plata vizitaserăm un doctor, prieten cu Alberto, care se înscrisese în partidul peronist și dispunea de toate privilegiile care decurg de aici. Doctorul din Necochea rămăsese, însă, fidel alor lui - radicalii - şi totuşi eram la fel de departe de el cum fuseserăm şi de

celălalt. Mie nu mi s-a părut niciodată o opţiune politică rezonabilă să ţii cu radicalii şi începea să-şi piardă sensul şi pentru Alberto, care fusese destul de apropiat la un moment dat de unii lideri pe care îi respecta.

Cînd ne-am întors pe motocicletă, mulţumindu-le celor doi pentru trei zile de trai bun, am mers pînă la Bahia Blanca, simţindu-ne ceva mai singuri, dar mult mai liberi. Şi acolo ne aşteptau prieteni - de data asta ai mei - care ne-au primit, şi ei, cu ospitalitate, căldură şi prietenie.

Au trecut pe lîngă noi cîteva zile bune în acest port sudic, în timp ce reparam motocicleta şi rătăceam prin oraş. Au fost ultimele zile în care nu a trebuit să ne gîndim la bani. După acestea, am fost nevoiţi să urmăm cu stricteţe un regim sever de carne, mămăligă şi pîine, ca să tragem de puţinii bani rămaşi. În gustul pîinii se simţea acum ameninţarea: „Nu va mai fi prea uşor să faci rost de aşa ceva, băiete", aşa că înghiţeam bucăţile cu un entuziasm crescînd. Am fi vrut să ne facem rezerve, precum cămilele, pentru călătoria pe care o aveam în faţă.

În noaptea dinaintea plecării, eu am căzut la pat cu tuse şi febră mare, aşa că plecarea din Bahla Blanca s-a amînat cu o zi. Într-un sfîrşit, am pornit la trei după-amiaza, sub un soare strălucitor, care a devenit de-a dreptul necruţător pînă am ajuns la dunele de nisip din Medanos. Avînd greutatea prost distribuită, motocicleta continua să ne scape de sub control, iar roţile se învîrteau constant în gol. Alberto a purtat o luptă dureroasă cu nisipul şi o ţine una și bună că a cîştigat-o. Singura certitudine este că ne-am trezit de şase ori poposind comod în nisip, înainte de a reuşi să ţinem drumul. Am izbutit, totuşi, să ieşim dintre dune, iar acesta este argumentul suprem al companero-ului meu cînd revendică victoria asupra Medanos-ului.

De aici încolo am preluat eu comanda, accelerînd ca să recuperez preţiosul timp pierdut. Dar una dintre curbe era acoperită parţial de un nisip fin şi - zdrang! - cea mai urîtă căzătură din toată călătoria. Alberto a scăpat nevătămat, dar piciorul meu a fost prins sub cilindru şi ars, lăsîndu-mi un semn de bună purtare dezagreabil, care a durat destulă vreme, fiindcă rana nu se mai vindeca.

O ploaie torenţială ne-a obligat să ne căutăm adăpost la o fermă, dar pînă să ajungem acolo a trebuit să urcăm cam 300 de metri pe o cărare înnămolită, aşa că ne-am mai trezit de încă două ori zburînd în aer. Primirea celor de acolo a fost magnifică, dar bilanţul primei noastre experienţe pe drumuri neasfaltate era alarmant: nouă căzături într-o singură zi. Aşezaţi în paturi de campanie, singurele paturi pe care le vom mai cunoaşte de-acum încolo, întinşi lîngă La Poderosa, cochilia noastră de melc, încă priveam spre viitor cu o bucurie nerăbdătoare. Ni se părea că respirăm mai liber, că tragem în piept un aer mai uşor, aerul aventurii. Prin minţile noastre înfierbîntate se perindau ţări îndepărtate, fapte eroice şi femei frumoase.

Ochii mei obosiţi refuzau să adoarmă, iar în ei se răsuceau două puncte verzi, reprezentînd lumea pe care o lăsasem complet în urmă şi sfidînd aşa-zisa eliberare pe care o căutam, îşi întorceau privirea de la zborul meu extraordinar Peste pămînturile şi peste mările lumii.

PARA LAS GRIPES, CAMA - Pentru răceală, repaus la pat

Motocicleta dădea semne de plictiseală pe lungul drum lipsit de accidente, iar noi dădeam semne de oboseală. Condusul pe un drum acoperit cu pietriş transformase o plimbare plăcută într-o activitate dificilă. La căderea nopţii, după o zi întreagă în care am schimbat între noi locurile la cîrmă, dorinţa de a dormi era mai puternică decît aceea de a împinge mai departe efortul de a ajunge în Choele Choel, un oraș măricel unde aveam posibilitatea să dormim pe gratis. Aşa că am poposit în Benjamin Zorilla şi ne-am instalat confortabil într-o încăpere din gară. Am dormit neîntorşi.

Ne-am trezit devreme în dimineaţa următoare, dar cînd am plecat să aduc apă pentru mate, m-a săgetat o senzaţie ciudată prin tot corpul, urmată de un tremurat prelung. După zece minute, tremuram fără să mă pot controla, de parcă aș fi fost posedat. Pastilele de chinină pe care le aveam la mine nu au adus nici o schimbare, îmi simţeam capul de parcă ar fi fost o tobă în care răsunau ritmuri ciudate, pe pereţi alergau culori bizare şi, cu un spasm disperat, am scos din mine o vomă verzuie. Mi-am petrecut întreaga zi în felul acesta, neputînd să

mănînc, pînă cînd, seara, m-am înzdrăvenit cît să încalec pe motocicletă şi, dormind cu capul pe umărul lui Alberto, să ajungem la Choele Choel. Acolo am trecut pe la doctorul Barrera, director al micului spital din zonă şi parlamentar. Ne-a făcut o primire amabilă, oferindu-ne o cameră în care să dormim. Mi-a prescris o doză de penicilină şi, în patru ore, temperatura mi-a scăzut, dar cînd venea vorba de plecare, doctorul clătina din cap, spunînd: „Pentru răceală, repaus la pat". (Acesta era diagnosticul său, în lipsa altuia mai bun.) Aşa că am petrecut acolo cîteva zile, îngrijiţi regeşte.

Alberto m-a fotografiat în haine de spital. Făceam o figură impresionantă: sfrijit, îmbujorat de temperatură, cu ochii enormi şi cu o barbă ridicolă, a cărei formă nu s-a schimbat prea mult în lunile în care am purtat-o. Păcat că fotografia nu era bună; ar fi fost o mărturie a faptului că împrejurările vieţilor noastre se schimbaseră şi a orizonturilor în căutarea cărora ne aflam, eliberaţi, în sfîrşit, de „civilizaţie".

Într-o dimineaţă, doctorul n-a mai clătinat din cap ca pînă atunci. Asta a fost de ajuns. Într-o oră eram deja pe drum, mergînd spre vest, către următoarea noastră destinaţie - lacurile. Motocicleta se lupta din răsputeri, dînd semne că o afectează presiunea, mai ales în caroserie, Pe care trebuia s-o reparăm încontinuu, folosind Piesa de rezervă favorită a lui Alberto - sîrma.

Alberto culesese de pe undeva, nu ştiu de unde, această maximă, pe care i-o atribuia lui Oscar Galvez *: „Cînd o bucată de sîrmă poate înlocui un şurub, eu prefer sîrma, e mai sigură". Mîinile şi pantalonii noştri erau o dovadă de necontestat că eram de partea lui Galvez, cel puţin în privinţa sîrmelor.

Deja se făcuse noapte, iar noi încă încercam să găsim zone locuite; ne lipsea farul din faţă, iar gîndul de a ne petrece noaptea sub cerul liber nu era prea îmbietor. Ne mişcam încet, cu ajutorul unei lanterne, cînd din motocicletă a ieşit un zgomot ciudat, pe care nu l-am putut identifica. Lanterna nu oferea suficientă lumină cît să descoperim sursa zgomotului, aşa că nu am avut de ales decît să ne punem tabăra acolo unde ne găseam. Ne-am aşezat cît de bine am putut, ridicîndu-ne cortul şi tîrîndu-ne în el, sperînd să ne astîmpărăm foamea şi setea (căci nu se găsea apă niciunde şi nu mai aveam carne) printr-un somn

zdravăn. Însă, cît ai bate din palme, briza uşoară de seară s-a schimbat într-un vînt violent, care ne-a luat cortul pe sus şi ne-a lăsat fără pavăză în calea elementelor naturii şi a frigului care se înăsprea. A trebuit să legăm motocicleta de un stîlp telegrafic şi, după ce am aruncat peste ea pînza de cort, ne-am aşezat în spatele ei. Uraganul din apropiere ne împiedica să ne folosim sacii de dormit. Nu a fost nicidecum o noapte plăcută, dar în cele din urmă somnul a biruit frigul, vîntul şi toate celelalte, şi ne-am trezit dimineaţa la nouă, cînd soarele se ridicase mult deasupra noastră. La lumina zilei, am descoperit că sunetul infam fusese făcut de ruperea părţii din faţă a saşiului. Pe moment trebuia s-o reparăm cît

*** Notă. Campion argentinian la raliu.**

puteam de bine şi apoi să găsim un oraş unde să sudăm bara ruptă. Prietena noastră, sîrma, a rezolvat provizoriu problema. Ne-am strîns lucrurile şi am pornit, neştiind prea bine cît de departe ne aflam de cea mai apropiată zonă locuită. Mare ne-a fost mirarea cînd, după ce am ieşit din a doua curbă, am zărit o casă. Am fost primiţi bine, iar foamea ne-a fost potolită cu o excelentă friptură de miel. De acolo, am mers pe jos 20 de kilometri, pînă într-un loc numit Piedra del Aguila, unde am reuşit să ne reparăm piesa, dar deja se făcuse prea tîrziu, aşa că ne-am hotărît să rămânem peste noapte în casa mecanicului.

Cu excepţia a două căzături, care oricum n-au avariat prea mult motocicleta, ne-am continuat liniştiţi drumul spre San Martin de los Andes.

Aproape ajunseserăm - eu conduceam - cînd am luat prima căzătură adevărată din sud [sudul Argentinei], într-o frumoasă curbă acoperită cu nisip, pe lîngă un pîrîiaş susurînd. De data asta, caroseria motocicletei a fost avariată suficient cît să fim nevoiţi să ne oprim şi, culmea, am descoperit că n-am scăpat de ce ne fusese cel mai frică: o pană la cauciucul din spate. Ca să o putem repara, a trebuit să dăm jos toate bagajele, să desfacem sîrma „de siguranţă" din caroserie, apoi să ne luptăm cu capacul de roată, Care sfida cricul nostru amant. Ne-a luat două ore să schimbăm cauciucul (dar ne-am mişcat încet,

recunosc). După-amiaza tîrziu ne-am oprit la o fermă; printr-o rară coincidenţă, proprietarii acesteia, nişte nemţi foarte ospitalieri, l-au găzduit în trecut şi pe un unchi de-al meu, călător înveterat, pe ale cărui urme pornisem şi eu.

Ne-au dat voie să pescuim în rîul care trecea pe acolo. Alberto şi-a lansat undiţa şi, înainte să apuce să se dezmeticească, s-a şi trezit cu un obiect irizat, care sclipea în bătaia soarelui, zbătîndu-i-se în cîrlig. Era un păstrăv curcubeu, un peşte frumos şi gustos (mai ales copt şi asezonat de foamea noastră). Am pregătit eu peştele, în vreme ce Alberto, entuziasmat de victorie, îşi tot arunca undiţa în apă. Dar, în ciuda orelor întregi de încercări, n-a mai prins nici măcar unul. Se întunecase deja, aşa că a trebuit să ne petrecem noaptea în bucătăria muncitorilor de la fermă.

La cinci dimineaţa, cuptorul imens care ocupa tot mijlocul acestei bucătării a fost aprins şi toată camera s-a umplut de fum. Muncitorii îşi treceau mate-le amărui de la unul la altul şi făceau băşcălie de ceaiul nostru „pentru fete", cum numeau ei prin părţile astea mate-le îndulcit. În general, nu prea au încercat să comunice cu noi, lucru obişnuit pentru araucanii subjugaţi, care îşi păstrează suspiciunile adînci legate de omul alb care le-a adus atîta nenorocire în trecut, iar acum continuă să-i exploateze. Răspundeau la întrebările noastre despre pământuri şi despre munca lor ridicînd din umeri şi spunînd „nu ştiu" sau „poate", punînd repede capăt conversaţiei. Am avut ocazia să ne îndopăm cu vişine într-un asemenea hal încît, cînd a venit rîndul prunelor, a trebuit să mă întind ca să pot să diger totul. Alberto a mîncat un pic, cît să nu pară nepoliticos. Urcaţi în copaci, însă, am hăpăit rapid, de parcă ne luaserăm la întrecere cine termină primul. Unul dintre fiii proprietarului privea cu o anumită suspiciune la asemenea „doctori", îmbrăcaţi ca vai de ei şi atît de evident lihniţi de foame, dar a tăcut din gură şi ne-a lăsat să mîncăm după voia inimii noastre idealiste. Am ajuns în asemenea hal încît trebuia să păşim cu grijă, ca să nu ne călcăm pe burţi.

Am reparat pedala şi alte cîteva defecţiuni minore şi am pornit din nou spre San Martin de los Andes, unde am ajuns exact înainte de căderea serii.

SAN MARTIN DE LOS ANDES - San Martin de los Andes

Drumul şerpuieşte pe la poalele unor dealuri joase, care marchează începutul marii cordiliere a Anzilor, apoi coboară abrupt, pînă ajunge într-un oraş sărăcăcios şi lipsit de farmec, aflat într-un contrast izbitor cu munţii magnifici, cu păduri bogate, care îl înconjoară. San Martin e aşezat pe pantele galben-verzulii care se pierd în adîncimile albastre ale lacului Lacar, o fîşie îngustă de apă, lată de 35 de metri şi lungă de 500 de kilometri. De cînd oraşul a fost „descoperit" ca staţiune turistică, climatul şi dificultăţile de transport au fost rezolvate, iar mijloacele sale de trai au devenit sigure.

Primul nostru asediu asupra dispensarului din localitate a eşuat total, dar ni s-a spus să încercăm aceeaşi tactică şi la sediul Parcurilor Naţionale. Administratorul parcului ne-a lăsat să stăm într-una din magaziile pentru unelte. A venit şi paznicul de noapte, un bărbat uriaș, gras, cîntărind 140 de kilograme, cu o figură aspră ca o stîncă, dar care s-a purtat foarte amabil cu noi, dîndu-ne voie chiar să gătim în baraca lui. Acea primă noapte a decurs perfect. Am dormit la adăpost, mulţumiţi şi încălziţi de paiele aşternute - în mod evident necesare în zonele unde nopţile sînt deosebit de reci.

Ne-am cumpărat nişte carne de vită şi am pornit într-o plimbare pe malul lacului. La umbra copacilor imenşi, unde sălbăticia oprise înaintarea civilizaţiei, ne făceam planuri să construim un laborator în aceste locuri, cînd ne terminam excursia. Ne imaginam ferestre mari de la care să se vadă tot lacul, iernile care acoperă pămîntul cu o pătură albă; şalupa pe care aveam s-o folosim ca să traversăm lacul; cum vom pescui, dintr-o barcă, în mijlocul lacului; excursii nesfîrşite în pădurea aproape virgină.

Cu toate că s-a întîmplat adesea ca, pe parcursul călătoriei noastre, să vrem să rămînem în locurile formidabile pe care le vizitam, numai jungla amazoniană ne-a mai răscolit latura sedentară atît de puternic cum a făcut-o acest loc.

Acum ştiu, printr-o potrivire aproape fatalistă cu realitatea, că destinul meu este să călătoresc, sau poate ar fi mai bine să spun că destinul nostru este să călătorim, fiindcă şi Alberto crede la fel. Am, totuşi,

momente cînd mă gîndesc cu dor la frumoasele zone ale sudului nostru drag.

Poate că, într-o bună zi, după ce voi obosi să tot bat pămîntul în lung şi-n lat, mă voi întoarce în Argentina şi voi rămîne în zona lacurilor din Anzi, dacă nu pentru tot restul vieţii, atunci măcar în cîte o pauză, timp în care să trec de o înţelegere a lumii la o alta.

La vremea amurgului, am pornit înapoi şi, înainte să ajungem, s-a şi întunecat. Am fost plăcut surprinşi să descoperim că Don Pedro Olate, paznicul de noapte, pregătise în cinstea noastră un grătar minunat. Noi am cumpărat vin, ca să-i întoarcem gestul, şi de data asta am mîncat ca nişte lupi. Tocmai vorbeam despre cît de gustoasă fusese carnea şi cîtă vreme va mai trece pînă să mai mîncăm atît de extravagant cum făcuserăm în Argentina, cînd Don Pedro ne-a spus că fusese rugat să pregătească un grătar pentru şoferii unui raliu care avea să fie organizat duminică, pe pista din zonă. Avea nevoie de două ajutoare, aşa că ne-a oferit nouă posturile. „Vedeţi că nu vă pot plăti, dar puteţi să vă faceţi provizii de carne pentru mai tîrziu."

Ni s-a părut o idee bună şi am primit posturile de asistenţi ai „Tăticului Grătarului din Argentina de Sud".

Ambii asistenţi aşteptau ziua de duminică cu o fervoare aproape religioasă. În ziua respectivă, la şase dimineaţa, am început primele munci - să încărcăm lemne într-un camion şi să le ducem la locul de desfăşurare a grătarului - şi nu ne-am oprit din treabă decît la 11, cînd s-a dat semnalul specific şi toţi s-au aruncat cu lăcomie asupra coastelor gustoase.

Era acolo o persoană foarte ciudată, care dădea ordine şi căreia m-am adresat cu un respect desăvîrşit, numind-o „senora" de fiecare dată cînd îi adresam vreun cuvînt, pînă cînd unul dintre tovarăşii de muncă mi-a zis: „Hei băiete, che, nu exagera cu Don Pendon, că se enervează".

„Cine e Don Pendon?" am întrebat, cu mutra unui ţînc neştiutor. Răspunsul că Don Pendon este senora m-a lăsat rece, dar nu pentru prea mult timp.

Cum se întîmplă mereu la grătare, era mult prea multă carne pentru lumea adunată, aşa că am primit mînă liberă să ne urmăm vocaţia de cămile. Aşa că am pus în practică un plan bine calculat. Eu mă prefăceam că sînt din ce în ce mai beat şi, cu fiecare stare aparentă de greaţă, mă duceam clătinîndu-mă pînă la pîrîu, cu cîte o sticlă de vin roşu ascunsă în geaca de piele. După cinci asemenea momente, ne-am pricopsit cu tot atîţia litri de vin, depozitaţi sub ramurile unei sălcii, în apă, la rece. Cînd festivitatea s-a încheiat şi a venit momentul să ne strîngem lucrurile şi să ne întoarcem în oraş, eu mi-am jucat mai departe rolul, muncind în silă şi ciorovăindu-mă întruna cu Don Pendon.

În încheierea actului, m-am întins pe jos, pe iarbă, absolut incapabil să mai fac vreun pas.

Alberto, ca un adevărat prieten, s-a scuzat la şef pentru comportamentul meu şi a rămas cu mine, să mă îngrijească, iar camionul a plecat.

Cînd zgomotul motorului s-a stins în depărtare, am sărit în picioare şi ne-am năpustit ca nişte mînji spre vinul care avea să ne asigure cîteva zile de petrecere regească.

Alberto a ajuns primul şi s-a aruncat sub salcie: figura lui era parcă scoasă dintr-un film de comedie. Nu rămăsese nici măcar o sticlă.

Fie nimeni nu s-a lăsat dus de starea mea de beție, fie m-a văzut cineva sustrăgînd sticlele.

Rezultatul: eram, ca întotdeauna, faliţi şi retrăiam în minte zîmbetele care îmi întîmpinaseră caraghioslîcurile, încercînd să găsim vreo urmă de ironie prin care să-l identificăm pe hoţ. Degeaba. A trebuit să mergem pe jos pînă în oraş, trăgînd de bucăţile de pîine şi de brînză pe care le Primiserăm şi de cele cîteva kile de carne pentru noapte. Eram sătui şi hidrataţi, dar cu coada între picioare, nu atît pentru vin, cît pentru că-şi rîseseră de noi. E un sentiment greu de descris în cuvinte.

Ziua următoare a fost rece şi ploioasă şi ne-am gîndit că nu se va mai ţine cursa. Aşteptam să se oprească puţin ploaia ca să putem merge să ne pregătim nişte carne pe marginea lacului, însă am auzit difuzoarele anunţînd că raliul va avea loc. Dat fiind rolul nostru de

asistenţi de bucătar, am intrat pe gratis şi, instalaţi confortabil, am urmărit şoferii naţiunii într-o cursă auto foarte bună.

Tocmai cînd ne gîndeam s-o luăm din loc, dezbătînd care e cel mai bun drum de urmat şi bînd mate în uşa adăpostului nostru, a apărut o maşină de teren, în care se găseau cîţiva prieteni de-ai lui Alberto, din îndepărtatul şi aproape miticul Villa Concepcion del Tio. Ne-am îmbrăţişat cu căldură şi am pornit imediat să sărbătorim - adică să ne umplem stomacurile cu lichid spumos, cum se obişnuieşte în asemenea ocazii.

Ne-au invitat să le facem o vizită în oraşul în care lucrau, Junin de los Andes, şi ne-am dus, dar ne-am lăsat bagajele în adăpostul din Parcul Naţional, ca să uşurăm încărcătura motocicletei.

EXPLORACION CIRCUNVALATORIA - Explorare în cerc

Junin de los Andes, mai puţin norocos decît fratele său de pe marginea lacului, vegetează într-un colţ uitat de lume, neputînd să se rupă de monotonia vieţii sale inerte, în ciuda încercărilor de a înviora oraşul prin construirea unei cazărmi - cea în care lucrau prietenii noştri. Spun „ai noştri" pentru că imediat au devenit Şi ai mei.

Am dedicat prima noapte povestirii amintirilor din trecutul îndepărtat petrecut în Villa Concepcion, starea noastră de spirit fiind intensificată şi de sticlele de vin roşu ce păreau să nu se mai termine. Din cauza lipsei mele de antrenament, a trebuit să abandonez partida şi, în onoarea patului adevărat de care aveam Parte, am dormit dus.

Ziua următoare am petrecut-o meşterind la Motocicletă în atelierul companiei unde lucrau Prietenii noştri. În noaptea aceea am avut parte de o despărţire magnifică de Argentina: un grătar cu carne de vită şi de miel, cu pîine şi sos şi o salată minunată. La finele cîtorva zile de petrecere am plecat, după multe îmbrăţişări, pornind pe drumul spre Carrue, un alt lac din regiune. Drumul era foarte prost, iar biata noastră motocicletă gîfîia prin nisip, în timp ce eu încercam s-o scot dintre dune. Ne-a luat o oră şi jumătate să parcurgem primii cinci kilometri, dar după asta drumul s-a îmbunătăţit şi am ajuns, fără alte

greutăţi, la Carrue Chico, un mic lac verde-albăstrui înconjurat de dealuri cu păduri sălbatice, apoi la Carrue Grande, un lac ceva mai întins, dar din păcate imposibil de înconjurat cu motocicleta, fiindcă singurul drum existent era o potecă îngustă, folosită de contrabandiştii din zonă ca să treacă în Chile.

Am lăsat motocicleta la cabana unui pădurar, care nu era acasă, şi am plecat să ne plimbăm pe o culme de unde se putea vedea lacul. Se apropia ora prînzului, iar proviziile noastre constau numai dintr-o bucată de brînză şi cîteva conserve. Pe deasupra lacului a trecut în zbor o raţă. Alberto i-a calculat distanţa, plus absenţa pădurarului, plus posibilitatea unei amenzi etc., şi a tras, Cu o lovitură norocoasă (dar nu şi pentru raţă), pasărea a căzut în apă. S-a iscat imediat o discuţie despre cine să se ducă să o ia. Eu am pierdut, aşa că am sărit în apă. Simţeam nişte degete ca de gheaţă care mă apucau de peste tot şi care aproape că mă împiedicau să mă mişc. Cum sînt alergic la frig, cei 20 de metri pînă acolo şi înapoi pe care i-am făcut ca să recuperez prada lui Alberto m-au făcut să sufăr ca un beduin. Cu atît mai bună a fost raţa prăjită, condimentată, ca întotdeauna, cu foamea noastră obişnuită.

După masă, întremaţi, am început să urcăm cu entuziasm. De la bun început, însă, am fost însoţiţi de nişte muşte care ne dădeau tîrcoale fără oprire, înţepîndu-ne ori de cîte ori aveau ocazia. Urcuşul a fost istovitor, fiindcă nu aveam nici echipamentul necesar, nici experienţă, dar, după cîteva ore de trudă, am ajuns în vîrf. Spre dezamăgirea noastră, nu era nici o panoramă de admirat; munţii dimprejur blocau toată priveliştea, în orice parte ne-am fi uitat, privirea ni se oprea într-un vîrf şi mai înalt. După ce ne-am prostit cîteva minute prin peticul de zăpadă care încorona vârful, am început să coborîm, mînaţi şi de faptul că în curînd avea să se întunece. Prima parte a fost uşoară, dar apoi firul de apă după care ne ghidam a început să semene tot mai mult cu un torent cu margini abrupte şi netede, cu stînci alunecoase pe care era greu de mers. A trebuit să ne facem drum printre sălciile de pe margine, ajungînd, într-un final, într-o zonă cu stufăriş des şi înşelător. Căderea nopţii a adus cu sine mii de sunete ciudate şi senzaţia că înaintam într-un spaţiu gol cu fiecare pas pe care-l făceam. Alberto şi-a pierdut ochelarii de motociclist, iar pantalonii mei s-au zdrenţuit complet. Am ajuns, într-un final, la liziera pădurii, unde am început să

păşim cu o atenţie infinită, fiindcă întunericul era atît de compact, iar al şaselea simţ al nostru atît de ascuţit, încît vedeam prăpăstii la fiecare pas.

După o eternitate de mers prin noroi, am recunoscut pîrîul care se vărsa în Carrue, iar copacii au dispărut aproape instantaneu şi am ajuns Pe teren drept. Silueta uriaşă a unui cerb s-a năpustit ca o răsuflare asupra curentului de apă, iar corpul său, argintiu în lumina lunii ce se înălţa, a dispărut printre arbuşti. Ne-a pătruns adînc în suflet acest tremur al naturii. Mergeam încet, ca să nu tulburăm liniştea sanctuarului sălbatic cu care acum ne reuneam.

Am străbătut pîrîul, iar atingerea lui pe glezne mi-a amintit în mod neplăcut de degetele de gheaţă pe care le urăsc atîta; am ajuns la adăpostul cabanei pădurarului. Acesta a fost atît de amabil încît ne-a dat mate cald şi piei de oaie pe care să dormim pînă dimineaţa următoare. Era 12:35 noaptea.

Am condus încet pe drumul de întoarcere, pe lîngă lacuri de o frumuseţe palidă în comparaţie cu Carrue, şi am ajuns în cele din urmă în San Martin, unde Don Pendon ne-a dat cîte 10 pesos de fiecare pentru munca depusă în ziua cu grătarul. Apoi am pornit mai departe spre sud.

QUERIDA VIEJA - Dragă mamă

Ianuarie 1952

În drum spre Bariloche

Dragă mamă,

Nu ţi-am mai scris nimic despre mine, nici de la tine nu am mai primit veşti, şi îmi fac griji. Nu e scopul rîndurilor acestora să-ţi povestesc tot ce ni s-a întîmplat; voi spune doar că la două zile după ce am părăsit Bahia Blanca m-am procopsit cu o temperatură de 40 de grade care m-a ţinut la pat o zi întreagă. Dimineaţa următoare am reuşit să mă ridic doar cît să ajung la spitalul regional din Choele Choel, unde mi-au dat

o doză dintr-un medicament Puţin cunoscut, penicilină, şi mi-a luat încă Patru zile ca să-mi revin complet...

Am ajuns în San Martin de los Andes folosindu-ne, ca de obicei, ingeniozitatea pentru a rezolva mulţimea de probleme care ne-a năpădit Pe acest drum. San Martin de los Andes are o frumoasă ieşire spre un lac şi e o aşezare minunată, între păduri virgine. Trebuie să-l vezi - sînt convins că ţi s-ar părea demn de toată lauda. Feţele noastre încep să semene cu textura şmirghelului. Cum dăm de o casă cu grădină, cerem imediat de mîncare, găzduire şi tot ce ne-ar mai putea da. Am ajuns la ferma familiei von Putnamer, prieteni ai lui Jorge, mai ales unul dintre ei, care e peronist 1 şi umblă mereu beat; e cel mai tare dintre toţi trei. Am reuşit să-i depistez o tumoare în zona occipitală, cu originea probabilă într-un chist hidatic. Va trebui să aşteptăm ca să vedem ce se întîmplă mai departe. Plecăm spre Bariloche peste două-trei zile şi avem de gînd să mergem într-un ritm lejer. Trimite-mi acolo o scrisoare la post-restant, dacă se poate să ajungă pînă pe 10 sau 12 februarie. Ei bine, mamă, pagina următoare o scriu pentru Chichina. Transmite-le tuturor dragostea mea şi nu uita să-mi spui dacă papi e sau nu în sud.

Te îmbrăţişează fiul tău iubitor.

Nota 1. În Argentina, suporter al preşedintelui Juan Peron, cunoscut pentru tendinţele naţionaliste, populiste şi autoritariste.

POR EL CAMINO DE LOS SIETE LAGOS - Pe Drumul celor Şapte Lacuri 1

Ne-am hotărît să mergem la Bariloche pe Drumul celor Şapte Lacuri, numit astfel după numărul de lacuri pe lîngă care trece. Primii cîţiva kilometri i-am parcurs în ritmul liniştit al Poderosei, fără neajunsuri pe partea de mecanică, pînă cînd, la căderea nopţii, am apelat la vechiul truc cu farul stricat ca să putem dormi în baraca unui muncitor de la drumuri, un Şiretlic foarte util, fiindcă frigul era deosebit de aspru în noaptea aceea. Era atît de crîncen, încît a apărut şi un musafir care

ne-a rugat să-i împrumutăm nişte pături, fiindcă el şi soţia lui, care stăteau cu cortul pe marginea lacului, aproape îngheţaseră. Ne-am dus să bem un mate cu acest cuplu stoic, care trăia de ceva vreme pe lîngă lacuri doar cu cortul şi cu ce-şi aduseseră în rucsacuri. Ne-am simţit ruşinaţi în faţa lor.

Nota 1. Drumul celor Şapte Lacuri este o porţiune din drumul naţional 234, situată în provincia Neuquen, între localităţile San Martin de los Andes şi Villa La Angostura, Şi se întinde pe o distanţă de 107 km.

Am pornit din nou la drum, pe lîngă lacurile foarte diferite între ele, înconjurate, toate, de păduri străvechi, al căror miros de sălbăticie ne dezmierda nările. Dar, în mod curios, priveliştea unui lac înconjurat de păduri, o casă solitară pe malul său, cu o grădină bine îngrijită, ajunge să te irite destul de repede. Cînd priveşti peisajul doar de la acest nivel superficial, nu apuci să-i remarci decît uniformitatea supărătoare, nu reuşeşti să te adînceşti în spiritul locului; pentru asta, trebuie să stai pe loc cîteva zile bune.

Am ajuns, pînă la urmă, pe ţărmul de nord al lacului Nahuel Huapi şi am dormit pe malul lui, sătui şi mulţumiţi după straşnicul grătar pe care îl ingurgitaserăm. Dar, cînd ne-am aşternut iarăşi drumului, am observat că era lăsat cauciucul din spate, iar de atunci a început o luptă obositoare cu camera. De fiecare dată cînd lipeam o parte, se înţepa altundeva, pînă am rămas fără plasturi şi am fost nevoiţi să ne petrecem noaptea acolo unde ne găseam. Un îngrijitor austriac, care participase la curse de motocicletă în tinereţe, ne-a oferit găzduire într-un adăpost gol, prins între dorinţa de a-şi ajuta semenii motociclişti aflaţi la ananghie şi frica de şef.

Ne-a spus, într-o spaniolă stricată, că prin zonă umblă o puma: „Iar pumele sînt rele, nu se dau în lături să sară la om! Au o coamă mare, blondă..."

Cînd am încercat să închidem uşa, am descoperit că era ca o uşă de grajd - nu se închidea decît jumătatea de jos. Mi-am aşezat revolverul lîngă cap, în caz că puma, a cărei umbră ne bîntuia deja minţile, se

hotăra să ne facă o vizită, neanunţată pe la miezul nopţii. Abia se crăpa de ziuă cînd m-a trezit zgomotul unor gheare zgîriind uşa. Lîngă mine, Alberto amuţise, îngrozit. Mîna mi se încleştase pe revolver. Doi ochi mă fixau dintre siluetele copacilor. Cu o mişcare de felină, ochii s-au aruncat în faţă, iar masa neagră a corpului a prins formă dincoace de uşă.

A intervenit instinctul pur; frîiele minţii cedaseră. Impulsul meu de autoconservare a apăsat trăgaciul. Vreme de o secundă interminabilă, tunetul s-a izbit de toţi pereţii, oprindu-se numai cînd în uşă a apărut o lanternă dinspre care curgeau urlete disperate. Dar pricepuserăm deja, sau măcar bănuiam, în tăcerea noastră ruşinată, motivul răcnetelor asurzitoare ale îngrijitorului şi al plînsetului isteric al nevesti-sii, care se aruncase peste cadavrul lui Bobby - cîinele ei rău şi neastîmpărat.

Alberto s-a dus pînă în Angostura ca să repare cauciucul, iar eu am crezut că voi petrece noaptea sub cerul liber, nemaiputînd să cer adăpost într-o casă în care eram consideraţi criminali. Din fericire, motocicleta noastră se afla lîngă cabana altui muncitor, iar acesta m-a lăsat să dorm în bucătărie, cu un prieten de-al lui. În Puterea nopţii, m-am trezit în zgomotul ploii şi aveam de gînd să mă duc să pun prelata peste motocicletă. Dar, înainte de asta, m-am gîndit să trag de cîteva ori din inhalantul meu de astm, fiind iritat de pielea de oaie pe care o foloseam Ca pernă. În vreme ce-mi făceam inhalaţia, zgomotul aparatului l-a trezit pe colegul meu de Pat, care a făcut o mişcare bruscă, apoi a amuţit.

l-am simţit corpul încordîndu-se sub pătură, apucînd un cuţit şi ţinîndu-şi răsuflarea. Avînd încă proaspătă în minte experienţa din noaptea precedentă, m-am hotărît să rămîn la locul meu, de frică să nu fiu înjunghiat, în caz că vedeniile erau cumva contagioase prin părţile astea.

Am ajuns în San Carlos de Bariloche înainte de seara următoare şi ne-am petrecut noaptea în secţia de poliţie, aşteptînd să acosteze Modesta Victoria şi să ne ducă la graniţa cu Chile.

YA SIENTO FLOTAR MI GRAN RAIZ LIBRE Y DESNUDA... - Deja îmi simt marea rădăcină plutind, liberă şi nudă...

Ne adăposteam în bucătăria secţiei de poliţie de o furtună care îşi dezlănţuia afară întreaga furie. Am citit şi am recitit scrisoarea - de necrezut! Ca din senin, toate visurile mele îndreptate spre casă, legate de ochii care mă petrecuseră în Miramar, s-au făcut una cu pământul, aparent fără nici un motiv. M-a cuprins o epuizare totală Şi, pe jumătate adormit, ascultam conversaţia vioaie a unui deţinut care bătuse lumea întreagă, născocind o mie de urzeli exotice, garantate de ignoranţa audienţei sale. Îi citeam pe buze cuvintele calde, seducătoare, în vreme ce feţele care îl înconjurau se strîngeau tot mai aproape, ca să-i audă şi mai bine poveştile desfăşurîndu-se.

Ca printr-o ceaţă îndepărtată, îl vedeam pe Medicul american pe care îl întîlniserăm în Bariloche, dînd din cap: „Cred că veţi ajunge în locul spre care vă îndreptaţi, aveţi curaj. Dar mai cred că veţi rămîne ceva vreme în Mexic, E o ţară minunată".

Dintr-o dată, am simţit că mă ridic în zbor, odată cu corăbierul, spre tărîmuri neştiute, departe de drama actuală din viaţa mea. M-a cuprins o stare adîncă de nelinişte; mi se părea că nu mai pot să simt nimic. Am început să mă tem pentru mine, aşa că m-am apucat să scriu o scrisoare înduioşătoare, dar nu puteam nici să scriu, nu avea rost să mai încerc. În penumbra care ne înconjura de jur-împrejur au început să se învîrtă fantome, dar „ea" nu apărea, încă mai credeam că o iubisem pînă în acest moment, cînd mi-am dat seama că de fapt nu simţeam nimic.

A trebuit să o chem din nou în mintea mea. Trebuia să mă lupt pentru ea, era a mea, numai a mea... Am adormit.

Un soare blînd lumina ziua cea nouă, ziua plecării noastre, ziua în care ne luam rămas-bun de la pămîntul Argentinei. N-a fost uşor să urcăm motocicleta pe vasul Modesta Victoria, dar, cu ceva răbdare, în cele din urmă am reuşit. A fost la fel de greu şi s-o dăm jos. Apoi ne-am trezit într-un locşor pe marginea lacului, denumit pompos Puerto Blest. Am făcut cîţiva kilometri pe şosea, maxim trei sau patru, după care am

fost din nou pe apă, de data asta un lac de un verde murdar, numit lacul Frias.

A urmat încă o călătorie scurtă înainte de a ajunge la vamă, apoi biroul chilian de imigraţie, de partea cealaltă a cordilierei - mult mai joasă la această latitudine. Aici am mai trecut un lac hrănit de apele rîului Tronador, care îşi are izvorul în maiestuosul vulcan care poartă acelaşi nume. Acest lac, Esmeralda, spre deosebire de lacurile din Argentina, avea ape minunate, liniştite, transformînd baia într-o îndeletnicire foarte plăcută şi mult mai ademenitoare. Sus, pe cordilieră, în locul numit Casa Pangue, priveliştea cuprinde o superbă panoramă a întregului Chile. Era un fel de răspîntie; sau, cel puţin, aşa mi se părea mie atunci. Priveam spre viitor, spre ce se întindea dincolo de fîşia îngustă închipuită de Chile, iar în minte îmi sunau versurile poemului lui Otero Silva.

OBJETOS CURIOSOS - Lucruri curioase

Apa se scurgea din toţi porii covăţii vechi şi mari care ne ducea motocicleta. În vreme ce ţineam ritmul la pompă, visările mă purtau în zbor. Un doctor care se întorcea din Peulla cu şalupa pentru călători ce făcea drumuri dus-întors de-a lungul lacului Esmeralda a trecut pe lîngă matahala greoaie, dar ingenioasă, de care ne legaserăm motocicleta şi pe care plăteam pentru trecerea noastră şi a Poderosei cu sudoarea frunţii. Pe faţă i s-a aşternut o expresie curioasă în timp ce ne privea luptîndu-ne să menţinem vasul pe linia de plutire, goi şi aproape înotînd în apa pompată, de culoarea petrolului.

Întîlniserăm diverşi medici călătorind într-acolo, cărora le ţinuserăm prelegeri despre leprologie, mai înflorindu-le cîte un pic, pentru a provoca admiraţia colegilor noştri din cealaltă parte a Anzilor. Erau impresionaţi, fiindcă, lepra nefiind o problemă în Chile, ei nu ştiau mai nimic despre ea sau despre cei contaminaţi şi mărturiseau sincer că nu văzuseră niciodată în viaţă un lepros. Ne-au povestit despre îndepărtata colonie din Insula Paştelui, unde trăiau cîţiva leproşi; era o insulă foarte frumoasă, ni s-a spus, iar interesul nostru ştiinţific jubila de-a dreptul.

Acest doctor s-a oferit cu generozitate să ne acorde tot sprijinul de care am fi avut nevoie, dată fiind „călătoria deosebit de interesantă" pe care o întreprindeam. Dar în acele zile vesele din sudul statului Chile, cînd burţile noastre erau totuşi pline, iar noi nu eram încă prea tupeişti, nu i-am cerut decît să ne prezinte preşedintelui asociaţiei Prietenii Insulei Paştelui, care locuia lîngă ei, în Valparaiso. Desigur, a fost încîntat să ne ajute.

Traseul pe lacuri s-a încheiat în Petrohue, unde ne-am luat la revedere de la toată lumea; dar nu înainte de a poza pentru nişte fete de culoare din Brazilia, care ne-au pus în albumul lor de amintiri din sudul statului Chile, şi pentru un cuplu de ecologişti din cine ştie ce ţară europeană, care şi-au notat ceremonios adresele noastre ca să ne poată trimite copii după fotografii.

În orăşel era un personaj care avea nevoie să-i conducă cineva dubița pînă în Osorno, exact locul spre care ne îndreptam noi, şi m-a întrebat pe mine dacă pot să fac treaba. Alberto mi-a dat o lecţie rapidă de schimbat vitezele, aŞa că m-am dus cu toată seriozitatea să-mi iau postul în primire. Ca în desene animate, am Pornit cu hopuri şi zgîlţîieli în urma lui Alberto, care mergea pe motocicletă. Fiecare curbă era un chin: frînă, ambreiaj, prima, a doua, ajutor, mamăăă... Drumul şerpuia printr-un peisaj frumos, pe malul lacului Osorno, iar vulcanul cu acelaşi nume veghea deasupra noastră ca o Santinelă. Din păcate, nu eram în postura de a admira peisajul, dat fiind drumul accidentat. Oricum, singurul accident l-a suferit un godac care a ieşit în fugă în faţa maşinii, în timp ce noi coboram un deal, prinzînd viteză, iar eu nu apucasem să-mi fac mîna în arta frînei şi a ambreiajului.

Am ajuns în Osorno, am colindat prin Osorno, am plecat din Osorno şi ne-am văzut de drum spre nord, prin peisajul chilian rural fermecător, împărţit în parcele, fiecare bucăţică de pămînt fiind lucrată, într-un contrast total cu sudul nostru arid. Chilienii, oameni extraordinar de prietenoşi, au fost calzi şi primitori peste tot pe unde am mers. Am ajuns, într-un sfîrşit, şi în portul Valdivia, într-o duminică. Plimbîndu-ne agale prin oraş, am ajuns şi în redacţia ziarului local, Correo de Valdivia, fiindcă cei de acolo au fost drăguţi şi au scris un articol despre noi. Valdivia îşi sărbătorea cel de-al patrulea centenar, aşa că am dedicat călătoria noastră acestui oraş, în onoarea marelui

conchistador al cărui nume îl poartă. Ne-au convins chiar să-i scriem o scrisoare lui Molinas Luco, primarul din Valparaiso, ca să-l pregătim pentru figura cu Insula Paştelui.

Portul, suprapopulat cu bunuri care ne erau complet necunoscute, piaţa unde se vindeau tot felul de mîncăruri, casele din lemn, tipic chiliene, hainele tradiţionale de guasos, toate astea erau foarte diferite de ce ştiam noi de acasă: era ceva profund american, neatins de exotismul care a invadat pampasurile noastre. Asta se poate datora faptului că imigranţii anglo-saxoni nu-şi amestecă sîngele cu chilienii, păstrîndu-se astfel Ţărani din Chile, puritatea indigenilor, lucru care în ţara noastră este practic inexistent.

În ciuda tuturor diferenţelor de obiceiuri şi de limbă care ne separă de sora mai mică de peste Anzi, o exclamaţie pare să fie internaţională: „Daţi-le apă!", salutul cu care erau întâmpinaţi pantalonii mei scurţi pînă la gambe, care nu erau tocmai pe gustul meu, ci reprezentau un model moştenit de la un prieten generos, dar mai scund.

LOS EXPERTOS - Experţii

Ospitalitatea chiliană, nu voi obosi niciodată s-o spun, este unul dintre motivele pentru care călătoriile în ţara noastră vecină sînt atît de plăcute. Iar noi am profitat de ea cît am putut. Mă trezeam pe-ndelete în aşternuturi, apreciind valoarea unui pat bun şi calculînd conţinutul caloric al cinei din seara precedentă. Retrăiam în minte ultimele evenimente: pana trădătoare a cauciucului Poderosei, care ne-a lăsat împotmoliţi în ploaie şi în mijlocul pustietăţii; ajutorul generos al lui Raul, proprietarul patului în care dormeam acum, şi interviul pe care l-am dat ziarului El Austral din Temuco. Raul, student la medicină veterinară, nu din cale-afară de studios, din cîte-mi dădeam seama, a tras biata noastră motocicletă sus, în camionul pe care îl deţinea, aducîndu-ne în acest oraş liniştit din inima ţării. Ca să fiu sincer, cred că au fost cîteva momente cînd prietenul nostru şi-ar fi dorit probabil să nu ne fi cunoscut, fiindcă i-am pricinuit o noapte de somn incomod, dar nu are a se învinui decît pe sine pentru asta, deoarece se tot lăuda cu banii pe care i-a dat pe femei şi ne-a invitat să petrecem o noapte

la „cabaret", pe cheltuiala lui, desigur. Invitaţia lui a fost motivul pentru care ne-am prelungit şederea pe meleagurile lui Pablo Neruda, astfel că am devenit părtaşii unei serii de lăudăroşenii care a durat destulă vreme. Într-un final, omul a mărturisit inevitabila problemă (lipsa de fonduri), ceea ce însemna că trebuia să ne amînăm vizita în acel loc de divertisment extrem de interesant, dar, în schimb, ne-a oferit masă şi casă. Aşa că iată-ne, la unu noaptea, mulţumiţi de noi înşine şi devorînd tot ce era pe masă, care nu era deloc puţin, şi, pe deasupra, şi ce a mai urmat. După care ne-am însuşit patul gazdei noastre, fiindcă tatăl său se transferase în Santiago şi nu mai rămăsese prea multă mobilă în casă.

Alberto, de neclintit, rezista încercărilor soarelui de dimineaţă de a-i tulbura somnul adînc, în vreme ce eu mă îmbrăcam încet, o sarcină pe care nu o găseam prea dificilă, diferenţa dintre hainele noastre de zi şi cele de noapte constând, în general, în încălţăminte. Ziarul făcea Paradă de multe pagini, spre deosebire de cotidienele noastre sărăcăcioase şi pipernicite, dar nu mi-a stîrnit interesul decît un articol din rubrica de ştiri locale, scris cu litere mari, în a doua secţiune:

DOI EXPERŢI ÎN LEPROLOGIE DIN ARGENTINA FAC TURUL AMERICII LATINE CU MOTOCICLETA

Şi, mai jos, cu litere mai mici:

CEI DOI SE GĂSESC ÎN TEMUCO ŞI VOR SĂ VIZITEZE RAPA-NUI *

Iată încununarea obrăzniciei noastre. Noi, experţii, personaje-cheie ale leprologiei americane, avînd o experienţă vastă, care am tratat peste 3000 de pacienţi, cunoşteam cele mai importante centre de lepră de pe continent şi am făcut cercetări în condiţiile de laborator ale acestor centre, consimţiserăm să vizităm acest orăşel pitoresc şi melancolic. Am presupus că apreciau cu toţii pe deplin onoarea pe care o făceam oraşului, dar nu ştiam sigur cum stăteau lucrurile. În curînd, întreaga familie s-a strîns în jurul articolului, şi toate celelalte ştiri din ziar au devenit obiectul unui dispreţ olimpian. Astfel, poleiţi cu admiraţia lor, ne-am luat rămas-bun de la aceşti oameni despre care nu ne mai amintim nimic, nici măcar numele lor.

Am cerut voie să ne lăsăm motocicleta în garajul unui om care locuia la periferia oraşului şi am avut cale deschisă, căci nu mai eram doi vagabonzi mai mult sau mai puţin simpatici; nu, acum eram „Experţii", şi eram trataţi ca atare. Ne-am petrecut toată ziua meşterind la motocicletă şi, din cînd în cînd, o slujnică măslinie venea să ne aducă gustări. La cinci după-amiaza, după un ceai delicios pregătit de gazda noastră, ne-am luat la revedere de la Temuco şi am pornit spre nord.

*** Notă. Insula Paștelui.**

LAS DIFICULTADES AUMENTAN - Greutăţile cresc

Plecarea noastră din Temuco a decurs normal pînă cînd, ajunşi în afara oraşului, am observat o pană la cauciucul din spate, aşa că a trebuit să ne oprim ca s-o rezolvăm. Am muncit cu sîrg, dar nici n-am terminat bine de pus roata de rezervă, că ne-am şi trezit că se dezumflă; Şi asta era perforată. Se părea că aveam să ne petrecem noaptea sub cerul liber, căci nu aveam cum să reparăm pana la acea oră din noapte. Dar acum nu mai eram oricine, eram Experţii; am dat curînd peste un muncitor de la căile ferate care ne-a luat la el acasă, unde am fost trataţi regeşte.

A doua zi de dimineaţă am dus camera şi anvelopa la un atelier mecanic, ca să ne scoată "bucăţile de metal care intraseră în ele şi să cîrpim din nou cauciucul. Se lăsa seara cînd am plecat, dar mai întîi am acceptat invitaţia la o masă tipic chiliană: drob şi încă ceva asemănător, toate foarte condimentate, stropite cu Un vin sec delicios. Ca de obicei, ospitalitatea chiliană ne-a lăsat fără cuvinte.

Bineînţeles că n-am apucat să ajungem prea departe şi, înainte de a fi făcut 80 de kilometri, ne-am oprit să dormim în casa unui pădurar care spera să-i lăsăm o mică atenţie. Pentru că n-am făcut asta, n-am primit nici noi mic dejun, aşa că am plecat cam prost dispuşi, punîndu-ne în gînd să facem un foc şi să preparăm nişte mate după ce mai mergeam cîţiva kilometri. Ne îndepărtaserăm destul, iar eu căutam un loc în care să oprim, cînd, fără nici un avertisment, motocicleta a făcut un

viraj brusc şi ne-a aruncat la pămînt. Nu ne-am rănit, dar, cercetînd-o, am descoperit că una dintre coloanele de direcţie se rupsese şi, ce era mai grav, cutia de viteze se făcuse bucăţi. Nu aveam cum să ne continuăm drumul. N-aveam decît să aşteptăm răbdători să apară un camion care să ne ducă pînă în cel mai apropiat oraş.

O maşină care mergea în sens opus s-a oprit, iar pasagerii săi au ieşit să vadă ce se întâmplase şi să-şi ofere serviciile. Ne-au spus că vor face tot ce le stă în puteri ca să ne ajute cu orice lucru de care ar avea nevoie doi oameni de ştiinţă ca noi.

„Ştiţi, v-am recunoscut imediat după poza din ziar", a zis unul.

Dar n-aveam nevoie de nimic, decît de un camion care să meargă în sens opus. Le-am mulţumit şi ne-am aşezat să ne bem obişnuitul mate, cînd a apărut proprietarul unei colibe din apropiere şi ne-a invitat la el acasă. Am dat pe gît vreo doi litri de ceai în bucătăria lui. Aici am făcut cunoştinţă cu charango-ul său, un instrument muzical făcut din trei sau patru corzi, unele de aproape doi metri lungime, întinse bine peste două cutii goale de tinichea, fixate pe o scîndură. Muzicianul foloseşte un fel de box de metal cu care ciupeşte corzile, producînd un sunet ca al unei chitare de jucărie. Pe la 12 a apărut un camion al cărui şofer, după multe stăruinţe, a căzut de acord să ne ia pînă în oraşul următor, Lautaro.

Am găsit loc în cel mai bun atelier mecanic din zonă şi un om care să se ocupe de sudură, un băiat scund şi prietenos, pe nume Luna, care ne-a şi luat la el acasă o dată sau de două ori, să mîncăm. Ne-am împărţit timpul între repararea motocicletei şi căpătatul a cîte ceva de-ale gurii de prin casele numeroşilor gură-cască veniţi să ne vadă la atelier. Alături locuia o familie de nemţi - sau de origine germană - care ne-a tratat cu mărinimie. Am dormit în cazarma din localitate.

Motocicleta era mai mult sau mai puţin reparată şi ne hotărîserăm să plecăm a doua zi, aşa că ne-am gîndit să lăsăm naibii precauţiile şi să dăm curs invitaţiei unor noi amici, care ne chemaseră să bem ceva. Vinul din Chile e nemaipomenit, iar eu îl dădeam pe gît cu o viteză fantastică şi în asemenea cantităţi încît, atunci cînd a venit momentul să mergem la dans, mă simţeam gata să conduc lumea. Seara s-a scurs plăcut, pe măsură ce ne umpleam burţile şi minţile cu vin. Unul

dintre mecanicii cei mai Prietenoşi de la atelier m-a rugat să dansez cu soţia lui, fiindcă el amestecase băuturile şi nu se simţea prea bine. Nevastă-sa era din cale-afară de atrăgătoare şi se vedea că avea chef, aşa că, ameţit cum eram de vinul chilian, am luat-o de mînă şi am încercat s-o conduc afară. Ea m-a Urmat supusă, dar apoi l-a observat pe bărbatu-său urmărindu-ne cu privirea şi mi-a spus că ea rămîne în urmă. Eu nu aveam cum să ascult vocea raţiunii, aşa că am început să ne certăm în mijlocul ringului de dans. M-am apucat s-o trag înspre uşă, în vreme ce toată lumea se uita la noi, iar ea a încercat să-mi dea un picior şi, fiindcă eu trăgeam de ea, şi-a pierdut echilibrul şi a căzut pe podea.

În timp ce fugeam înapoi spre oraş, urmăriţi de o ceată de petrecăreţi furibunzi, Alberto bocea cît îl ţinea gura pierderea vinului cu care, dacă nu m-aş fi purtat în asemenea hal, bărbatul acum furios - ne-ar fi făcut cinste.

LA PODEROSA II TERMINA SUGIRA - Ultima tură a motocicletei La Poderosa II

Ne-am trezit devreme, ca să mai finisăm puţin reparaţiile la motocicletă şi să plecăm din acel oraş care nu mai era prea primitor, dar numai după ce am acceptat o ultimă invitaţie la masă din partea familiei care locuia lîngă atelier.

Avînd o premoniţie, Alberto nu a vrut să conducă, aşa că am stat eu în faţă, dar numai preţ de cîţiva kilometri, după care ne-am oprit să reparăm cutia de viteze, care iarăşi cedase. Ceva mai departe, în timp ce luam o curbă strînsă, cu o viteză bună, a cedat şurubul de la frîna pe spate, capul unei vaci ne-a ieşit în cale de după colţ, apoi multe, multe altele, iar eu am aruncat frîna de mînă care, sudată prost, cedase şi ea. Vreme de cîteva clipe, n-am mai văzut decît forma estompată a cirezii de vaci care zburau de-o parte şi de alta a noastră, în vreme ce biata Poderosa prindea viteză coborînd Un deal abrupt. Printr-un miracol absolut, am reuşit să zdrelim doar un picior al ultimei vaci din cireadă, dar mai în faţă se auzea vuietul unui rîu, cu un mare potenţial de înspăimîntare.

Am virat spre marginea drumului şi, cît ai zice peşte, motocicleta a urcat pe malul înalt de doi metri, plantîndu-ne între două stînci, dar am scăpat nevătămaţi.

Ajutaţi din nou de scrisoarea de recomandare dată de „presă", am fost găzduiţi de nişte nemţi, care s-au purtat foarte bine cu noi. Pe timpul nopţii, mi-a cam mers burta şi, de ruşine să nu las în urmă un suvenir neplăcut în oala de sub pat, m-am căţărat pe pervazul ferestrei şi am dat acolo frîu liber durerii mele, în noaptea întunecată dimprejur. Dimineaţa următoare m-am uitat afară, să văd efectul nopţii trecute şi am constatat că, la doi metri sub noi, se întindea o foaie mare de tablă pe care ai casei îşi uscau piersicile; efectul pe care-l adăugasem era impresionant. Ne-am cărat în viteză.

Deşi la prima vedere păruse că accidentul nu era îngrijorător, în scurt timp a devenit limpede că subestimaserăm pagubele. Motocicleta se comporta ciudat de fiecare dată cînd trebuia să urcăm vreo pantă. În timp ce urcam spre Malleco, unde se găseşte o cale ferată suspendată pe care chilienii o consideră cea mai înaltă din ambele Americi, motocicleta ne-a lăsat baltă, aşa că ne-am pierdut ziua aşteptînd să apară vreun suflet milostiv (întruchipat sub formă de camion) care să ne ducă sus. Am rămas peste noapte în oraşul Cullipulli, după ce am căpătat mult aşteptatul ajutor, şi am plecat cu noaptea-n cap, de teama catastrofei iminente. Pe primul deal ceva mai abrupt, unul dintre multele asemenea care se găseau pe drumul respectiv, La Poderosa şi-a dat, în cele din urmă, duhul. Ne-a luat un camion pînă la Los Angeles, unde am lăsat-o la sediul pompierilor şi am poposit în casa unui locotenent chilian care părea foarte recunoscător pentru modul în care fusese tratat în ţara noastră, Argentina, şi nu ştia ce să mai facă să ne încînte. Era ultima noastră zi de „vagabonzi pe motor"; etapa următoare părea decisă să fie mult mai grea, ca „vagabonzi fără roţi".

BOMBEROS VOLUNTARIOS, HOMBRES DE TRABAJO Y OTRAS YERBAS - Pompieri voluntari, muncitori şi alte chestiuni

Din cîte ştiu, în Chile nu există brigăzi de pompieri nonvoluntari, şi, cu toate astea, a fi pompier este o slujbă foarte bună, fiindcă să fii căpitanul unei brigăzi este o onoare rîvnită de majoritatea bărbaţilor aflaţi în putere din oraşele şi districtele unde operează acestea. Şi să nu vă imaginaţi că e o slujbă doar pe hîrtie: în sudul ţării, cel puţin, au loc incendii cu o frecvenţă surprinzătoare. Nu ştiu dacă principala cauză constă în faptul că la construirea majorităţii clădirilor se foloseşte lemn sau în acela că nivelul cultural al oamenilor nu este prea ridicat şi aceştia nu au prea multă educaţie, sau în vreun alt factor, sau toate astea la un loc. Ce pot să spun cu siguranţă e că în cele trei zile pe care le-am petrecut la sediul pompierilor au fost două incendii mari şi unul mai mic (nu spun că asta ar fi media, e doar o constatare).

Am uitat să specific că, după ce ne-am petrecut noaptea în casa locotenentului, ne-am decis să ne mutăm la pompieri, ademeniţi de farmecele celor trei fete ale paznicului, exponente ale graţiei femeilor chiliene, care, fie frumoase, fie urîte, au o anume spontaneitate şi prospeţime care te captivează pe loc. Dar divaghez... Aici ni s-a dat o cameră în care ne-am aşternut sacii de dormit şi am căzut în obişnuitul nostru somn adînc, încît nici n-am auzit sirenele. Voluntarii de serviciu nu aveau habar că sîntem acolo, aşa că au plecat în grabă cu pompele de incendiu, iar noi am dormit pînă dimineaţa tîrziu şi abia atunci am aflat ce se întîmplase. Le-am smuls promisiunea ca data viitoare să ne includă şi pe noi în echipă. Găsiserăm un camion care să ne ducă, peste două zile, cu tot cu motocicletă, pînă la Santiago, pe bani puţini, dar cu condiţia să-i ajutăm să încarce mobila pe care o aveau de mutat.

Eram o pereche de succes, eu şi Alberto, cu resursele noastre conversaţionale abundente, atît pentru voluntari, cît şi pentru fetele paznicului, iar zilele din Los Angeles au zburat una cîte una. În ochii mei, care pun mereu trecutul în ordine şi-l creionează în imagini semnificative, reprezentarea simbolică a oraşului va rămîne întotdeauna sub forma unor flăcări înverşunate. Era ultima zi a şederii noastre şi, după numeroase ciocniri de pahare care exprimau frumoasele noastre sentimente de rămas-bun, ne-am încolăcit sub pături şi am adormit. Mult aşteptata sirenă a sfîşiat liniştea nopţii, chemîndu-i şi trezindu-i pe voluntarii de serviciu, străbătînd chiar pînă

la patul lui Alberto, din care acesta a sărit mult prea repede. Ne-am ocupat imediat poziţiile, cu toată seriozitatea necesară, în maşina pompierilor „Chile-Espana" *, care a plecat în trombă din sediu, cu o viteză ameţitoare, dar vaietul său prelung nu mai speria pe nimeni, fiind auzit prea des ca să mai reprezinte vreo noutate.

Casa din lemn şi chirpici se clătina sub jeturile de apă ce se năpusteau asupra scheletului său în flăcări. Mirosul înţepător de lemn ars nu se dădea dus, cu toată munca stoică a pompierilor, care, printre crize de rîs, ţineau flăcările departe de casele vecine, cu jeturi de apă sau prin alte mijloace. Flăcările nu ajunseseră într-un mic colţ al casei, iar de acolo se auzeau scîncetele unei pisici care, terorizată de foc, mieuna în continuu şi refuza să scape prin micul spaţiu rămas liber. Alberto a văzut pericolul şi, după ce l-a măsurat dintr-o privire grabnică, a făcut o săritură agilă peste flăcările înalte de 20 de centimetri, salvînd micul suflet aflat la strîmtoare şi restituindu-l stăpînilor săi. Printre felicitările emoţionate pentru eroismul său neîntrecut, ochii îi străluceau de bucurie pe sub casca uriaşă pe care o împrumutase.

Dar toate lucrurile au un sfîrşit, iar Los Angeles ne-a spus, şi el, la revedere. Micul Che şi Marele Che (Alberto şi cu mine) au strîns călduros mîinile cîtorva prieteni cînd camionul pornea pe drumul spre Santiago, ducînd cadavrul La Poderosei II în cîrca sa puternică.

Am ajuns în Santiago într-o duminică şi prima măsură pe care am luat-o a fost să mergem

*** Notă. Aproape toate staţiile de pompieri din Chile se înfrățesc cu un oraş sau cu o ţară - în acest caz, cu Spania.**

direct la atelierul lui Austin. Aveam la noi o scrisoare de recomandare către proprietar, dar am fost neplăcut surprinşi să descoperim că era închis. L-am convins, pînă la urmă, pe portar să ne ţină motocicleta, apoi ne-am dus să ne plătim preţul călătoriei cu sudoarea frunţii.

Munca noastră de cîrcaşi a avut mai multe etape: prima, deosebit de interesantă, a constat în consumarea a două kilograme de struguri

fiecare, într-un timp record, ajutaţi de absenţa proprietarilor; a doua - sosirea acestora şi munca grea care a urmat; a treia a constat în descoperirea făcută de Alberto, cum că şoferul camionului avea un ego extrem de activ, în special în privinţa propriului corp - bietul om a cîştigat toate pariurile pe care le-am prins cu el, cărînd mai multă mobilă decît noi doi la un loc, plus proprietarul (care făcea pe prostul cu o uşurinţă grosolană).

Am reuşit şi să dăm de consulul nostru, care şi-a făcut apariţia într-un final la ceea ce se numea birou, cu o mutră acră (ceea ce era de înţeles, avînd în vedere că era duminică) şi ne-a dat voie să dormim în curtea interioară. După o diatribă aspră pe tema îndatoririlor noastre cetăţeneşti etc., ca o culme a generozităţii sale, ne-a oferit 200 de pesos, pe care noi, ofensaţi Pe bună dreptate, i-am refuzat. Dacă ne-ar fi oferit banii după trei luni, ar fi fost altă poveste. Ce mai agoniseală!

Santiago are, mai mult sau mai puţin, acelaşi aer ca şi Cordoba. Deşi ritmul său zilnic e mult mai alert, iar traficul mult mai încărcat, clădirile sale, străzile, vremea, chiar şi feţele oamenilor ne aminteau de propriul nostru oraş mediteranean. N-am apucat să cunoaştem prea bine oraşul, fiindcă n-am rămas decît cîteva zile, în care oricum eram presaţi de timp să rezolvăm toate treburile pe care le aveam de făcut înainte de a ne îmbarca din nou.

Consulul peruan nu ne-a acordat vize fără o scrisoare de la omologul său argentinian, pe care acesta a refuzat să ne-o dea, spunînd că probabil motocicleta oricum nu ne va duce pînă acolo şi vom sfîrşi cerînd ajutorul ambasadei (drăguţul nostru înger păzitor nu ştia că motocicleta era deja terminată), dar pînă la urmă s-a înduplecat şi ne-am primit vizele pentru Peru, la preţul de 400 de pesos chilieni, care pentru noi erau o grămadă de bani. Exact în zilele acelea, echipa de polo pe apă Suquia din Cordoba era în trecere prin Santiago. Mulţi dintre ei ne erau prieteni, aşa că le-am făcut o vizită de curtoazie în timp ce jucau un meci şi ne-am ales cu o invitaţie la o masă în stil chilian, care decurge cam aşa: „mai ia nişte şuncă, încearcă şi brînza, mai bea puţin vin", după care te ridici - dacă mai poţi - încordîndu-ţi toţi muşchii toracici.

În ziua următoare, am urcat pînă pe Santa Lucia, o formaţiune stîncoasă aflată în mijlocul oraşului, cu propria ei istorie, şi tocmai

desfăşuram activitatea paşnică de fotografiere a oraşului, cînd a apărut un convoi de membri Suquia, însoţiţi de cîteva frumuseţi din clubul-gazdă. Bieţii oameni erau destul de încurcaţi - neştiind dacă să ne facă sau nu cunoştinţă cu acele „distinse doamne din societatea chiliană", ceea ce, pînă la urmă, au făcut, sau să facă pe niznaiul şi să pretindă că nu ne cunosc (dacă vă amintiţi de veşmintele noastre neortodoxe). Dar au făcut faţă încurcăturii cît se poate de onorabil şi au fost foarte prietenoşi - atît cît pot fi nişte oameni venind din lumi atît de diferite cum erau lumile noastre în acel moment.

A venit şi ziua cea mare, iar din ochii lui Alberto s-au scurs două lacrimi simbolice. Luîndu-ne adio de la La Poderosa, care a rămas în urmă, la atelier, ne-am început călătoria spre Valparaiso. Am pornit pe un drum de munte magnific, cel mai frumos oferit de civilizaţie în comparaţie cu adevăratele minuni ale naturii (adică neatinse de mîna omului), într-un camion care ducea toată povara pe care o strînseseră nişte linge-blide ca noi.

LA SONRISA DE LA GIOCONDA - Surîsul Giocondei

Începuse o nouă fază a aventurii noastre. Ne obişnuiserăm să nu prea băgăm în seamă felul în care arătam, cu hainele noastre ciudate şi cu figura prozaică a Poderosei II, al cărei şuier astmatic stîrnea mila gazdelor noastre. Pînă la un punct, fuseserăm nişte cavaleri ai şoselelor; aparţinuserăm acelei durabile „aristocraţii a hoinarilor" şi avuseserăm chiar şi cărţi de vizită cu titlurile noastre impresionante şi ireproşabile. Pînă acum. Acum eram doar doi autostopişti cu rucsacuri în spate, cu salopetele noastre în care se îmbibase tot jegul străzilor - eram doar umbrele aristocraţilor care fuseserăm.

Camionul ne lăsase la marginea de sus a oraşului, la intrare, şi, cu paşi sleiţi, ne-am tîrît bagajele pe străzi, pe sub privirile amuzate sau indiferente ale trecătorilor. În depărtare, portul radia de strălucirea atrăgătoare a vaselor sale, iar marea, neagră şi îmbietoare, ne chema - mirosul ei cenuşiu ne dilata nările. Am cumpărat pîine - care ni s-a părut scumpă pe moment, dar se ieftinea pe măsură ce înaintam spre nord - şi am continuat să coborîm. Alberto nu-şi ascundea deloc

epuizarea şi, cu toate că eram şi eu la fel de obosit, încercam să n-o arăt. Astfel că, atunci cînd am dat peste un popas auto, l-am asaltat pe îngrijitor cu figurile noastre tragice şi i-am povestit în cel mai mic detaliu greutăţile prin care trecuserăm pe drumul cel lung dinspre Santiago. Ne-a lăsat să dormim pe nişte scînduri de lemn, în compania unor paraziţi al căror nume se termină în hominis, dar măcar aveam un acoperiş deasupra capului.

Ne-am pus hotărîți pe dormit. Veştile despre sosirea noastră au ajuns, însă, la urechile unui conaţional instalat într-un restaurant ieftin din vecinătatea parcării, care a dorit să ne cunoască. Să te întîlneşti astfel cu cineva în Chile presupunea un anumit soi de ospitalitate, şi nici unul dintre noi nu era în postura de a refuza o asemenea mană cerească. Compatriotul nostru părea profund contaminat de spiritul ţării noastre vecine Şi, în consecinţă, era pulbere de beat. Trecuse ceva vreme de cînd nu mai mîncasem peşte, iar vinul era delicios, şi gazda noastră foarte curtenitoare... Oricum, am mîncat pe săturate, iar omul ne-a invitat a doua zi la el acasă.

Gioconda şi-a deschis larg uşile dis-de-dimineaţă, iar noi ne-am pregătit ceaiul mate şi ne-am conversat cu proprietarul, care era foarte curios în privinţa călătoriei noastre. După asta, am plecat să explorăm oraşul. Valparaiso e un loc pitoresc, construit pe marginea plajei şi cu vedere spre un golf întins. Pe măsură ce înaintează, oraşul se întinde pe dealurile care coboară în Serpentine pînă jos, unde se topesc în mare.

Frumuseţea muzeală, asemenea aceleia a unei case de nebuni, a ciudatei sale arhitecturi cu tablă ondulată, aranjată pe mai multe etaje, legate între ele de cîteva rînduri de scări în spirală şi de funiculare, e sporită de contrastul dintre culorile variate ale caselor, pe fundalul de un albastru plumburiu al golfului. Ca şi cînd am fi disecat totul cu răbdare, cercetam scările murdare şi firidele întunecate, conversînd cu mulţimea de cerşetori; sondam adîncimile oraşului, atraşi de miasme. Nările noastre dilatate inhalau mirosul sărăciei cu o intensitate sadică.

Am dat o tură şi printre vasele acostate la ţărm, ca să vedem dacă pleca vreuna spre Insula Paştelui, dar veştile erau descurajante: nici un vas nu mai mergea într-acolo în următoarele şase luni. Am adunat şi

cîteva informaţii vagi despre nişte zboruri care se făceau o dată pe lună.

Insula Paştelui! Imaginaţia se opreşte din zborul său ascendent pentru a face tumbe la simplul gînd: „Acolo se consideră o onoare să ai un «iubit» alb"; „Muncă? Ha! Femeile fac totul - tu n-ai decît să mănînci, să dormi şi să le satisfaci". Ce loc uimitor, în care vremea e perfectă, femeile sînt perfecte, mîncarea perfectă, munca perfectă (în minunata ei nonexistenţă). Ce contează dacă rămînem acolo un an întreg; cui îi mai arde de şcoală, muncă, familie etc. Dintr-o vitrină, o langustă uriaşă ne făcea cu ochiul şi, de pe patul său de salată verde, ne spunea din tot corpul: „Eu sînt din Insula Paştelui, unde vremea e perfectă, femeile sînt perfecte..."

Stăteam în uşă la Gioconda şi aşteptam să apară compatriotul nostru, care nu dădea semne că ar mai veni; proprietarul ne-a poftit înăuntru, să nu mai stăm în soare, şi am avut parte de una dintre mesele sale magnifice, cu peşte prăjit şi supă cu multă apă. N-am mai primit nici un semn de la argentinianul nostru în tot timpul cît am rămas în Valparaiso, dar ne-am împrietenit la cataramă cu patronul barului. Era o specie de individ ciudat, indolent şi peste poate de generos cu toţi vagabonzii rupţi în coate care îi veneau la uşă, dar de la clienţii obişnuiţi cerea sume uriaşe pentru mîncarea ca vai de capul ei pe care le-o vindea. N-am plătit nici o para în tot timpul cît am rămas acolo, iar omul ne-a copleşit cu ospitalitatea sa. „Azi e rîndul vostru, mîine va fi al meu", era maxima sa preferată; nu era din cale-afară de originală, dar nouă ne era foarte utilă.

Am încercat să luăm legătura cu medicii din Petrohue, dar aceştia, odată întorşi la muncă, nu prea mai aveau timp liber, aşa că nu ne-am putut da întîlnire cu ei în mod oficial. Dar ştiam măcar unde să-i găsim. După-amiaza, eu şi Alberto ne vedeam fiecare de treburile lui: el mergea să-i caute pe doctori, iar eu mă duceam să consult o biată femeie în vîrstă suferind de astm, clientă a Giocondei. Sărmana fiinţă se găsea într-o stare de tot plînsul, respirînd mirosul acru şi stătut de transpiraţie şi de picioare nespălate care îi umplea încăperea, amestecat cu praful făcut de două fotolii, singurele obiecte de lux din casa ei. Pe lîngă astm, femeia avea și probleme cu inima. În asemenea momente, cînd un doctor e conştient de totala sa neputinţă, își

doreşte din tot sufletul o schimbare: o schimbare care să oprească nedreptăţile unui sistem în care, cu numai o lună în urmă, această biată femeie încă îşi cîştiga singură pîinea ca ospătăriță, cu respiraţia hîrşîind şi gîfîind, dar înfruntând viaţa cu demnitate. În astfel de împrejurări, cei proveniţi din familii sărace, care nu-şi mai pot plăti traiul, sînt înconjuraţi de o atmosferă de duşmănie abia stăpînită; ei încetează să mai fie tată, mamă, soră sau frate şi devin doar un element care, în lupta pentru supravieţuire, îi trage în jos pe ceilalţi şi, deci, şi o sursă de amărăciune pentru membrii sănătoşi ai familiei, care le iau în nume de rău boala, ca şi cînd ar fi o insultă personală adusă celor care trebuie să-i întreţină. Atunci, în ultimele clipe ale oamenilor al căror orizont nu a fost niciodată mai depărtat decît ziua de mîine, putem înţelege tragedia profundă care circumscrie viaţa proletariatului din toată lumea. Ochii lor muribunzi fac un umil apel la iertare şi, adesea, o pledoarie disperată pentru consolare, care se pierde în gol, la fel cum şi trupurile lor se vor pierde curînd în magnitudinea misterului care ne înconjoară. Nu-mi stă în puteri să spun cît va mai dura orînduirea actuală, bazată pe ideea absurdă de castă, dar ar fi timpul ca cei de la guvernare să petreacă mai puţin timp lăudîndu-şi propriile virtuţi şi să dea mai mulţi, mult mai mulţi bani pentru a duce la bun sfîrşit lucrările de interes social.

Nu prea am ce să fac pentru femeia bolnavă. Am sfătuit-o doar să-şi îmbunătăţească regimul, i-am prescris un diuretic şi nişte pastile pentru astm. Mai aveam cîteva tablete de Dramamine la mine şi i le-am lăsat ei. La plecare, m-au însoţit cuvintele linguşitoare ale femeii şi privirile indiferente ale familiei ei.

Alberto dăduse de urma doctorilor. A doua zi la nouă dimineaţa, trebuia să fim la spital. Între timp, în încăperea mizerabilă a Giocondei care servea ca bucătărie, restaurant, spălător, sală de mese şi closet pentru cîini şi pisici se adunase o gloată pestriţă: proprietarul, cu filosofia sa elementară de viaţă; Dona Carolina, o bătrînică surdă şi săritoare care ne-a făcut ceainicul de mate să arate ca nou; un beţiv, un mapuche * greu de cap care arăta ca un ucigaş; doi clienţi mai mult sau mai puţin normali şi regina adunării, Dona Rosita, care era cam nebună. Conversaţia se desfăşura în jurul unei întâmplări macabre la care asistase Rosita; se făcea că ea - şi numai ea - văzuse cum un bărbat cu un cuţit mare o înjunghiase pe biata ei vecină.

— Şi vecina ţipa, Dona Rosita?

— Şi normal că ţipa, cine n-ar fi ţipat! O jupuia de vie! Şi asta nici nu e tot. După, a dus-o pe ţărm şi a tras-o pînă la marginea mării, ca s-o ia apa. Vai, cînd am auzit-o pe femeie ţipînd, senor, m-am speriat de moarte, trebuia să fi văzut!

— De ce nu te-ai dus la poliţie, Rosita?

— Of, de ce să mă mai duc? Nu mai ştii atunci cînd l-au bătut măr pe văru-tău? Atunci m-am dus să fac o plîngere şi mi-au spus că sînt nebună, că, dacă nu încetez cu inventatul de lucruri de-astea, mă închid, imaginaţi-vă! Nu, ălora nu le-aş mai spune pentru nimic în lume!

Conversaţia a alunecat înspre „mesagerul lui Dumnezeu", un om din oraş care folosea puterile date de Domnul ca să vindece muţenia, surzenia, paralizia etc., trecînd apoi pe la toţi cu cutia milei. Pare o afacere la fel de bună ca oricare alta Şi, cu toate că se face de rîsul curcilor, credulitatea

***Notă. Mapuche este una dintre populaţiile Indigene din Chile.**

oamenilor e mare. Dar aşa stau lucrurile, iar adunarea continua să rîdă de lucrurile pe care Dona Rosita le spunea cu toată convingerea din lume.

Primirea doctorilor n-a fost extrem de prietenoasă, dar ne-am atins scopul: ne-au dat o recomandare către Molinas Luco, primarul din Valparaiso. Ne-am luat rămas-bun cu toată formalitatea de rigoare şi ne-am dus la primărie. Expresiile noastre ameţite şi epuizate nu au făcut o impresie prea bună asupra celui de la intrare, dar primise ordin să ne lase să intrăm.

Secretarul ne-a arătat o copie a scrisorii de răspuns la epistola noastră, în care ni se spunea că proiectul nostru nu se putea realiza, fiindcă singurul vas care mergea spre Insula Paştelui plecase deja şi, în decurs de un an, nu va mai pleca nici unul. Am fost introduşi în biroul somptuos al doctorului Molinas Luco, care ne-a primit amical. Ne dădea însă impresia că joacă un rol dintr-o piesă, dîndu-şi toată

silinţa să pronunţe perfect fiecare cuvînt. S-a mai însufleţit doar cînd a venit vorba despre Insula Paştelui, pe care o smulsese de la englezi, dovedind că aparţinea statului Chile. Ne-a recomandat să rămînem la curent cu evenimentele şi a spus că ne va duce acolo în anul următor. „Poate că nu voi mai ocupa acest birou atunci, dar voi fi încă preşedintele societăţii Prietenii Insulei Paştelui", ne-a spus, ca o mărturie indirectă a înfrîngerii iminente în alegeri a lui Gonzalez Videla. La plecare, portarul ne-a spus să ne luăm şi cîinele cu noi şi, spre mirarea noastră, ne-a arătat un căţel care îşi făcuse nevoile pe covorul din hol şi acum rodea piciorul scaunului. Cîinele probabil că ne urmărise, atras de aspectul nostru de vagabonzi, iar portarul şi-a închipuit că e un accesoriu al ţinutei noastre excentrice. Oricum, sărmanul animal, privat de legătura cu noi, a primit un mare şut în fund şi a fost aruncat afară chelălăind. Era, totuşi, încurajator să ştim că binele unei fiinţe depindea de protecţia noastră.

Ne hotărîserăm deja că, dacă am călători pe mare, am evita deşertul din nordul statului Chile, aşa că ne-am făcut curaj să mergem la companiile maritime, ca să cerem o călătorie gratuită spre oricare dintre porturile nordice. Căpitanul unei nave ne-a promis că ne ia dacă putem obţine permisiunea autorităţilor navale să muncim în schimbul călătoriei. Răspunsul a fost, desigur, negativ, aşa că ne-am trezit că o luăm din nou de la zero. Într-o fracţiune de secundă, Alberto a luat o hotărîre eroică, ce suna cam aşa: ne furişăm pe vas şi ne ascundem în cală. Ca să nu avem probleme, era mai bine să aşteptăm căderea serii, să încercăm să-l convingem pe marinarul de cart şi să vedem ce mai urmează. Ne-am strîns lucrurile, care erau, evident, prea multe pentru un asemenea plan. Cu părere de rău, ne-am luat rămas-bun de la toţi Prietenii şi apoi am trecut prin porţile mari ale Portului. Dîndu-ne foc la valiză - am pornit în aventura noastră pe mare.

POLIZONES - Pasageri clandestini

Am trecut fără probleme de vamă şi ne-am îndreptat curajoşi spre ţinta noastră. Ambarcaţiunea aleasă, San Antonio, era în miezul activităţii febrile desfăşurate în port. Fiindcă nu era mare, nu era nevoie să se

alinieze ca s-o ajungă macaralele, aşa că o despărţeau doar cîţiva metri de platforma de încărcare. Deoarece aveam de aşteptat ca vasul să se tragă mai aproape înainte de îmbarcare, ne-am aşezat gînditori pe saci, aşteptînd momentul propice. Odată cu schimbarea cartului la miezul nopţii, vasul a fost tras mai aproape, dar căpitanul portului, un ins antipatic, căruia i se citea pe faţă proasta dispoziţie, stătea proţăpit pe pasarelă, supraveghind sosirea şi plecarea lucrătorilor. Macaragiul, cu care, între timp, ne împrieteniserăm, ne-a sfătuit să ne găsim un moment mai bun, fiindcă, zicea el, şefu' era o scîrbă duşmănoasă. Aşa că ne-am pus pe aşteptat, activitate care a durat toată noaptea, stînd la căldură în cabina macaralei, o invenţie străveche care mergea pe aburi.

Răsăritul soarelui ne-a găsit tot pe platformă, aşteptînd, cu tot cu bagaje. Speranţele noastre de a ne urca la bord clandestin se cam stinseseră, cînd ne-am pomenit cu căpitanul care aducea o pasarelă nouă, recondiţionată, iar acum San Antonio era în contact permanent cu solul. Bine instruiţi de macaragiu, am alunecat uşurel la bord, ne-am instalat şi ne-am încuiat, cu bagaje cu tot, în toaleta din sectorul ofiţerilor. De aici încolo, n-aveam decît să răspundem, pe o voce subţire, nazală, „îmi cer scuze, nu se poate intra" sau „ocupat" de cele maxim şase-şapte ori cînd cineva ar fi încercat să deschidă uşa.

S-a făcut repede ora 12, iar vasul a pornit în larg, dar bucuria ne-a trecut repede, fiindcă toaleta, care, după toate aparenţele, fusese blocată ceva vreme, a început să emane un miros insuportabil, iar căldura era mare. Pînă la ora 1 p.m., Alberto vomitase deja tot ce mai avea în stomac, iar pe la 5 p.m., fiind morţi de foame, iar ţărmul nevăzîndu-se deloc la orizont, ne-am prezentat la căpitan ca pasageri clandestini. A fost mirat să ne revadă în asemenea condiţii, dar, pentru a-şi ascunde mirarea faţă de ceilalţi ofiţeri, ne-a făcut apăsat cu ochiul, în timp ce ne întreba, cu o voce răsunătoare: „Voi chiar ați crezut că pentru a călători singurul lucru Pe care trebuie să-l faceţi e să vă ascundeţi în Prima barcă pe care o vedeţi? Nu aţi luat nici o clipă în calcul consecinţele gestului vostru?".

Adevărul e că nu luaserăm în calcul nimic.

A chemat însoţitorul de bord şi i-a ordonat să ne dea de muncă şi ceva de mîncare. Ne-am devorat cu mulţumire porţiile, dar, cînd am aflat că

am de curăţat faimoasa toaletă, mi-a stat mîncarea în gît. În timp ce coboram, înjurînd în gînd şi urmărit de privirea amuzată a lui Alberto, care fusese însărcinat cu curăţatul cartofilor, mărturisesc că îmi venea să uit tot ce s-a scris vreodată despre legile prieteniei şi să cer schimbarea muncilor. Nu există pic de dreptate! Adică, peste toată mizeria strînsă acolo, mai adaugă şi el o cantitate zdravănă, iar eu trebuie s-o curăţ!

După ce ne-am terminat conştiincioşi treaba, căpitanul ne-a convocat din nou. Ne-a sfătuit să nu suflăm o vorbă despre întîlnirea noastră anterioară şi ne-a asigurat că nu vom păţi nimic cînd vom ajunge la destinaţie, în Antofagasta. Ne-a lăsat să dormim în cabina unui ofiţer aflat în permisie şi, în noaptea respectivă, ne-a invitat să jucăm canastă şi să bem un păhărel.

După un bun somn de recuperare, ne-am trezit şi am participat din toată inima la ceea ce se numeşte „măturile noi curăţă bine". Ne-am pus pe muncă cu mare sîrg, hotărîţi să ne plătim preţul călătoriei, cu tot cu dobîndă. Spre mijlocul zilei, însă, începuserăm să avem senzaţia că facem exces de zel, iar pînă după-amiază am devenit ferm convinşi că eram cei mai mari leneşi de pe-acolo. Ne-am gîndit că n-ar strica să tragem un somn zdravăn, ca să fim buni de muncă a doua zi, ca să nu mai zic să ne şi spălăm hainele, dar căpitanul ne-a invitat din nou să jucăm cărţi, lucru care ne-a dat peste cap bunele intenţii.

I-a luat aproape o oră însoţitorului de bord, destul de antipatic, să ne trezească pentru a ne apuca de muncă. Sarcina mea era să curăț puntea cu gaz, treabă la care am muncit toată ziua şi tot n-am reuşit s-o termin. Alberto a tras nişte sfori şi a ajuns tot în bucătărie, unde mînca mai bine şi mai mult, neţinînd cont de ce bagă în el.

Noaptea, după epuizantele jocuri de canastă, priveam marea imensă, plină de reflecţii cu pete albe sau verzui, sprijiniţi unul de altul lîngă balustradă, dar fiecare în lumea lui, zburînd cu propriul lui avion spre stratosfera propriilor visuri. Acolo am înţeles că vocaţia noastră, adevărata noastră vocaţie, era să ne deplasăm etern pe drumurile şi mările lumii. Mereu curioşi, cercetînd tot ce ne trecea prin faţa ochilor, adulmecînd fiecare colţişor, dar numai cîte puţin - fără să prindem rădăcini niciunde şi nerămînînd destul ca să vedem dincolo de suprafaţa lucrurilor; limitele exterioare ale lumii ne erau de ajuns. Pe

măsură ce în conversaţia noastră îşi făceau loc toate temele sentimentale inspirate de mare, luminile din Antofagasta au început să strălucească la orizont, spre nord-est. Acesta era sfîrşitul aventurii noastre de pasageri clandestini sau, cel puţin, sfîrşitul acestei aventuri, căci vasul nostru se întorcea la Valparaiso.

ESTA VEZ, FRACASO - De data asta, dezastru

Acum îl văd limpede pe căpitanul beat, ca toţi ofiţerii lui, şi pe proprietarul vasului acostat, cu mustaţa lui mare, cu gesturile lor necioplite, consecinţe ale vinului prost. Şi rîsetele lor zgomotoase cînd îşi povesteau odiseea noastră.

„Auzi, ăştia sînt tigri, acum sigur sînt pe vasul tău, o să-i descoperi cînd ieşi în larg." Căpitanul probabil că lăsase să-i scape această propoziţie, sau ceva asemănător, către prietenul şi colegul său.

Noi, bineînţeles, habar n-aveam de aşa ceva; cu o oră înainte ca vasul să pornească în larg, eram instalaţi comod, complet îngropaţi în tone de pepeni parfumaţi, îndopîndu-ne pînă nu mai puteam. Vorbeam despre marinari, care erau cei mai tari, deoarece reuşiserăm să ajungem la bord şi să ne ascundem într-un astfel de loc ferit numai cu complicitatea unuia dintre ei. După care am auzit o voce spumegîndă şi din senin a apărut o mustaţă care ni se părea enormă, băgîndu-ne într-o ceaţă totală. Pe marea liniştită plutea, în şir indian, o linie lungă de coji de pepeni, perfect curăţate. Restul a fost umilitor. Marinarul ne-a spus după aceea: „L-aş fi dus eu de nas în ce priveşte mirosul, băieţi, dar a văzut pepenii şi a intrat într-un program de genul «închideţi toate trapele, să nu scape nimeni». Şi, mă rog, (era destul de jenat) nu trebuia să mîncaţi atîţia pepeni!".

Un coleg de drum de pe San Antonio şi-a sintetizat strălucita filosofie de viaţă într-o singură frază subtilă: „N-o mai frecaţi atîta, căcănarilor. Ia mai plimbaţi-vă voi cururile înapoi în ţara voastră de căcat". Aşa că asta am şi făcut, mai mult sau mai puţin; ne-am luat bagajele şi am pornit spre Chuquicamata, vestita mină de cupru.

Dar nu imediat. A mai fost o zi de pauză în care am aşteptat să primim încuviinţarea de a vizita mina de la autorităţile în cauză, timp în care ne-am primit şi urările corespunzătoare de la marinarii beţivani, din cale-afară de entuziasmaţi.

Aşezaţi la umbra anemică a doi stîlpi, pe drumul arid ce ducea spre mine, am petrecut o bună parte a zilei strigîndu-ne unul altuia diverse lucruri, de la un stîlp la altul, pînă cînd în zare a apărut silueta astmatică a unei camionete, care ne-a dus pînă la jumătatea drumului, într-un oraş numit Baquedano.

Aici ne-am împrietenit cu un cuplu căsătorit, muncitori chilieni care erau comunişti *. La lumina singurei lumînări pe care o aveam, bînd mate şi mîncînd o bucată de pîine cu brînză, silueta

*** Notă. Partidul Comunist din Chile era scos în afara legii şi mulţi membri erau persecutaţi, în virtutea aşa-numitei Legi pentru Apărarea Democraţiei (1948-1958).**

chircită a bărbatului avea un aer misterios şi tragic. Ne-a povestit, în cuvintele lui simple, expresive, despre cele trei luni pe care le petrecuse în închisoare, despre nevasta lui care aproape a murit de foame ca să îi fie alături cu un devotament exemplar, despre copiii lăsaţi în grija unui vecin binevoitor, despre călătoria lui zadarnică în căutare de lucru şi despre tovarăşii săi, dispăruţi în chip misterios, despre care se spunea că sînt pe fundul mării.

Cei doi, amorţiţi de frig, strîngîndu-se în braţe noaptea, în deşert, erau o imagine vie a proletariatului din lumea întreagă. Nu aveau nici măcar o amărîtă de pătură cu care să se acopere, aşa că le-am dat una de-a noastră, iar eu şi Alberto ne-am înfăşurat în cealaltă cît de bine am putut. A fost unul dintre cele mai friguroase momente pe care le-am trăit, dar şi unul în care m-am simţit ceva mai înfrăţit cu această specie umană, pentru mine, cel puţin, ciudată.

A doua zi, la 8 dimineaţa, am găsit un camion care să ne ducă în oraşul Chuquicamata. Ne-am despărţit de cei doi, care au luat drumul minelor de pucioasă din munţi, unde mediul e atît de groaznic şi condiţiile de

trai atît de dificile, încît nu ai nevoie de permis de muncă şi nu te întreabă nimeni de convingerile politice. Singurul lucru care contează acolo este entuziasmul cu care muncitorii se aruncă înspre ceva ce le nenoroceşte sănătatea, în căutarea cîtorva firimituri care abia le asigură subzistenţa.

Deşi siluetele vagi ale celor doi aproape că se pierdeau în distanţa care se lărgea între noi şi ei, încă mai vedeam chipul bărbatului, pe care se citea o hotărîre remarcabilă, şi ne-am amintit de invitaţia fermă pe care ne-a făcut-o: „Haideţi, tovarăşi, să mîncăm împreună. Şi eu sînt un vagabond", arătîndu-şi astfel dispreţul subînţeles pentru natura parazitară pe care o vedea în călătoria noastră fără ţintă.

Ce păcat că asemenea oameni sînt asupriţi.

Deşi colectivismul, „drojdia comunistă", reprezintă un pericol pentru viaţa normală, comunismul care îi încingea creierii acestui om nu era decît o dorinţă firească pentru ceva mai bun, un protest împotriva foametei neostoite, transformat în iubire pentru această doctrină, a cărei esenţă n-o cuprinsese niciodată, dar a cărei traducere, „pîine pentru săraci", era ceva ce înţelegea şi, mai ales, îl umplea de speranţă.

Odată ajunşi acolo, şefii, manageri blonzi, eficienţi şi aroganţi, ne-au spus, într-o spaniolă stricată: „Acesta nu e un oraş turistic. Vă găsesc un ghid să vă facă un tur de juma' de oră prin instalaţiile din mină, apoi fiţi buni şi lăsaţi-ne în pace, că avem o grămadă de muncă". Se anunţa o grevă. Ghidul, căţel credincios al şefilor yankei, ne-a spus, totuşi: „Gringos 1 tîmpiţi, pierd mii de pesos în fiecare zi de grevă, doar ca să nu-i dea unui amărît de muncitor cîteva centime. Cînd o să vină dragul de general Ibanez * la putere, se va termina cu toate astea". Era un şef de echipă Poet: Acestea sînt faimoasele terase care fac Posibil mineritul fiecărui centimetru de cupru.

Mulţi oameni ca domniile voastre îmi pun întrebări tehnice, dar rareori întreabă cineva cîte vieţi a

Nota 1. Yankei, nord-americani (în spaniolă în original).

*** Notă. Carlos Ibanez del Campo a fost preşedinte în Chile din 1952 pînă în 1958. Era populist şi a promis să legalizeze Partidul Comunist în cazul în care cîştigă alegerile.**

costat. Nu vă pot răspunde, domnilor doctori, dar vă mulţumesc că aţi întrebat".

Eficienţa rece şi resentimentul neputincios merg mînă-n mînă în mina cea mare, legate, în ciuda urii dintre ele, de nevoia comună de a trăi, pe de o parte, şi de a specula, pe de altă parte... Vom vedea dacă, într-o bună zi, vreun miner îşi va lua de bunăvoie tîrnăcopul şi se va duce să-şi otrăvească plămînii cu o bucurie lucidă. Se spune că aşa e acolo unde flacăra roşie luminează zorii zilei ce va veni. Aşa se spune. Eu nu ştiu.

CHUQUICAMATA - Chuquicamata

Chuquicamata e ca un decor dintr-o piesă modernă. Nu poţi să spui că îi lipseşte frumuseţea, dar e o frumuseţe fără graţie, impunătoare şi glacială. Pe măsură ce te apropii de mină, indiferent din ce parte, peisajul întreg pare să se strîngă, dînd cîmpiei un aer de sufocare. Într-un anumit punct, după 200 de kilometri, verdele uşor umbrit al orăşelului Calama întrerupe griul monoton şi e întâmpinat cu bucuria pe care o merită din plin o adevărată oază într-un deşert.

Și ce deşert! Observatorul meteorologic de la Montezuma, de lîngă „Chuqui", spune că e cel mai arid din lume. Munţii, pe care nu poate Creşte nici un fir de iarbă, din cauza solului cu nitraţi, sînt lipsiţi de apărare în faţa vîntului şi a ploii. Îşi expun privirilor şira spinării cenuşie, îmbătrînită prematur în lupta cu elementele naturii, şi ridurile, care nu le reflectă adevărata vîrstă geologică. Şi cîţi dintre aceşti munţi, strînşi de jur-împrejurul fratelui lor mai vestit, nu ascund în pîntecele lor greoaie bogăţii similare şi stau şi aşteaptă ca braţele neînsufleţite ale excavatoarelor să le devoreze măruntaiele, condimentate cu vieţi omeneşti - vieţile săracilor, eroii nelăudaţi ai acestei lupte, care mor jalnic într-una dintre miile de capcane ridicate

de natură pentru a-şi proteja comorile, cînd de fapt ei nu vor decît să-şi cîştige bucata de pîine.

Chuquicamata e, în esenţă, un imens munte de cupru, cu terase de 20 de metri înălţime tăiate în versanții săi enormi, de unde minereul extras se transportă uşor pe calea ferată. Formaţia unică a filoanelor arată că extracţia e o rană deschisă, care permite exploatarea pe scară largă a corpului de minereu, ce conţine un procent de cupru la tonă. În fiecare dimineaţă, muntele e dinamitat şi nişte excavatoare enorme încarcă materialul în vagoane de tren, care îl duc la concasor ca să fie sfărîmat. Sfărîmarea are loc în trei etape consecutive, în urma cărora materia brută se transformă într-un pietriş de fineţe medie. Apoi este pus într-o soluţie de acid sulfuric, care extrage cuprul sub formă de sulfat, formînd, de asemenea, clorură de cupru, care se transformă în clorură feroasă cînd intră în contact cu fierul vechi. De aici, lichidul e dus în aşa-numita „seră", unde soluţia de sulfat de cupru e pusă în băi enorme şi, timp de o săptămînă, legată la 30 de volţi, făcîndu-se astfel electroliza sării: cuprul se lipeşte de foile subţiri făcute din acelaşi metal, care au fost formate dinainte în alte băi, cu soluţii mai concentrate. După cinci sau şase zile, foile sînt pregătite să meargă în topitor; soluţia a pierdut în acest timp între opt şi zece grame de sulfat la litru şi e îmbogățită cu noi cantităţi din materialul măcinat.

Foile sînt puse apoi în furnale care, după 12 ore de topire la 2000 de grade Celsius, scot lingouri de 160 de kilograme. În fiecare noapte, cîte un convoi de 45 de vagoane transportă 20 de tone de cupru fiecare, rezultatul unei zile întregi de muncă, spre Antofagasta.

Acesta este un sumar brut al procesului de producţie, care presupune o populaţie flotantă de 3000 de suflete în Chuquicamata; dar prin acest proces nu se extrage decît minereul de oxid. Compania Chiliană de Exploatare construieşte încă o uzină, pentru exploatarea minereului de sulfat. Această uzină, cea mai mare de felul ei din lume, are două coşuri de tiraj înalte de 96 de metri şi, pe viitor, va prelua aproape toată producţia, iar uzina cea veche va fi, încetul cu încetul, închisă, fiindcă oxidul e pe cale să se termine. Deja s-a strîns un stoc impresionant de materie primă care să hrănească noul topitor; va fi prelucrat începînd din 1954, cînd se va deschide uzina.

Chile contribuie cu 20% din producţia mondială de cupru, iar în vremurile acestea de conflict potenţial, cuprul a căpătat o importanţă vitală, fiindcă este un component esenţial al multor arme de distrugere. Din acest motiv, în Chile se Poartă o luptă economică şi politică între coaliţia naţionalistă şi grupările de stînga, pe de o parte, care pledează pentru naţionalizarea minelor, şi Cei care, pentru cauza pieţei libere, preferă o mină bine administrată (chiar şi de mîini străine) în locul manageriatului de stat, care poate fi mai Puţin eficient. În congres s-au auzit acuzaţii grave la adresa companiilor care exploatează acum concesiunile, ceea ce e simptomatic pentru climatul de aspiraţii naţionaliste strînse în jurul producţiei de cupru.

Indiferent care ar fi rezultatul luptei, e bine să nu uităm lecţia cimitirelor din mine, în care se odihneşte doar o mică parte din cota imensă de oameni devoraţi de galerii, de silice şi de climatul infernal al muntelui.

Ernesto Guevara şi La Poderosa II, 1951

Şi, deodată, insinuîndu-se ca şi cum ar fi făcut parte chiar din gîndurile noastre, îşi făcu loc întrebarea:

— Ce-ar fi să mergem noi prin America de Nord?

— America de Nord? Cum naiba?

– Cu La Poderosa, frate.

...după ce mi-am absolvit studiile am început să călătoresc prin America de Sud şi am ajuns s-o cunosc îndeaproape. Cu excepţia statelor Haiti şi Republica Dominicană, am fost - într-un fel sau altul - prin toate celelalte ţări din America Latină.

Călătorind aşa cum am călătorit, întîi ca student la Medicină, iar apoi ca medic, am început să intru în contact direct cu sărăcia, foametea, boala, cu neputinţa de a vindeca un copil din cauza lipsei de resurse... Şi am început să realizez că, pentru mine, la vremea aceea, mai era ceva aproape la fel de important precum să devin un cercetător

celebru sau să aduc o contribuţie notabilă în medicină, iar acel ceva era să-i ajut pe aceşti oameni.

(din Anexă: „Copil al mediului meu", 1960)

KILOMETRAJE ARIDO - Kilometri întregi de uscăciune

După ce ne-am pierdut sticla cu apă, problema traversării deşertului pe jos s-a agravat. Totuşi, am pornit la drum fără presimţiri sumbre, lăsînd în urmă bariera care marca limitele oraşului Chuquicamata. Cîtă vreme ne-am aflat sub privirile locuitorilor din oraş, am avut un ritm incredibil de atletic, dar mai tîrziu, în solitudinea vastă a Anzilor golaşi, căldura aspră a soarelui care ne ardea cefele şi greutatea prost distribuită a rucsacurilor ne-au readus la realitate. Nu eram prea siguri pînă în ce punct acţiunea noastră era „eroică", aşa cum o descrisese un poliţist, dar începeam să bănuim, pe baza unor motive întemeiate, că adjectivul definitoriu era mai degrabă „stupidă".

După ce am mers două ore, parcurgînd maxim 10 kilometri, ne-am plantat la umbra unui semn Pe care scria Dumnezeu ştie ce, singurul lucru Care ne putea oferi cel mai mic adăpost în faţa fazelor soarelui. Şi acolo am stat toată ziua, tot învîrtindu-ne în jurul stîlpului, astfel încît să ne umbrească cel puţin ochii.

Am băut repede litrul de apă pe care îl luaserăm cu noi, aşa că, spre sfîrşitul amiezii, împinși de o sete pantagruelică, am pornit înapoi, spre postul de santinelă de la marginea oraşului complet înfrînţi.

Am petrecut noaptea acolo, refugiindu-ne în camera micuţă, în care un foc aprins păstra o temperatură plăcută, în ciuda frigului de afară.

Paznicul de noapte, cu proverbiala ospitalitate chiliană, şi-a împărţit hrana cu noi, un ospăț jalnic după o zi întreagă de post, dar tot era mai bun decît nimic.

În zorii zilei următoare, camionul unei companii de ţigarete a trecut pe acolo şi ne-a luat şi pe noi, ducîndu-ne mai aproape de destinaţie; dar, în timp ce camionul înainta spre portul Tocopilla, ne-am gîndit să o luăm spre nord, spre Ilave, aşa că am rămas la răscrucea drumurilor.

Am început să mergem cu rîvnă spre o casă despre care ştiam că se află la numai 8 kilometri distanţă, dar nici n-am ajuns bine la jumătatea drumului, că ni s-a şi făcut somn.

Am atîrnat o pătură între un stâlp de telegraf şi o bornă kilometrică şi ne-am băgat sub ea - baie turcească pentru corp, baie de soare pentru picioare.

După două sau trei ore, după ce pierduserăm fiecare aproape trei litri de apă, a trecut pe lîngă noi un mic Ford în care se găseau trei nobili cetăţeni, morţi de beţi, care cîntau cuecas 1 în gura mare. Erau muncitori grevişti de la o mină numită Magdalena, care sărbătoreau puţin cam devreme victoria cauzei poporului, cherchelindu-se

Nota 1. Cîntece populare chiliene.

binişor. Beţivanii ne-au luat cu ei pînă la cea mai apropiată gară. Aici am întîlnit un grup de muncitori care se antrenau pentru un meci de fotbal cu o echipă rivală. Alberto şi-a scos din rucsac o pereche de pantofi sport şi a început să se dea-n spectacol. Rezultatul a fost de mare efect: iată-ne înscrişi pentru meciul din duminica următoare, iar între timp aveam casă, masă şi transport spre Iquique.

După două zile, a venit şi duminica, marcată de o victorie splendidă a echipei noastre şi de un grătar cu carne de capră pregătit de Alberto, care a uluit adunarea cu arta culinară argentiniană. Am dedicat aceste două zile vizitelor în cîteva dintre numeroasele uzine de purificare a nitraţilor din acea zonă a statului Chile.

Nu e prea greu pentru companiile de minerit să extragă bogăţiile minerale din această parte a lumii. Tot ce au de făcut e să scobească stratul superior, care conţine mineralul, şi să transporte materialul pînă la băile enorme, unde îl supun unui proces de separare extrem de simplu, în urma căruia sînt extraşi nitraţii, azotatul de sodiu şi mîlul. Se pare că primele concesiuni au aparţinut nemţilor, dar uzinele le-au fost expropriate şi au ajuns acum, în mare parte, Proprietatea britanicilor. Muncitorii de la cele mai mari două mine - atît sub raportul productivităţii, cît şi al forţei de muncă - erau în grevă la momentul

respectiv şi, în plus, erau la sud față de destinaţia noastră, aşa că ne-am hotărît să nu le vizităm. Am fost, în schimb, la o uzină destul de mare, La Victoria, care are la intrare o placă ce marchează locul unde a murit Hector Supicci Sedes, strălucitul şofer uruguayan de raliu, care a fost lovit de alt şofer în timp ce ieşea din boxa pentru alimentare cu combustibil.

Un şir de camioane ne-a plimbat prin toată regiunea, pînă cînd am ajuns, într-un final, în Iquique, înfofoliţi bine în pături de lucernă - aceasta fiind încărcătura camionului care ne-a dus pe ultima bucată. Sosirea noastră, cu soarele care ne răsărea din spate, proiectîndu-ne reflexiile asupra celui mai pur albastru al unei mări matinale, părea scoasă din O mie şi una de nopţi. Camionul şi-a făcut apariţia, ca şi cînd ar fi fost covorul fermecat, filfîind pe stîncile de deasupra portului şi, pe măsură ce viteza întîi ne încetinea zborul sinuos în jos, însoţit de murmure, din locul favorabil în care ne aflam părea că tot oraşul se ridică să ne întîmpine.

În Iquique nu era nici măcar o barcă, argentiniană sau de alt fel, aşa că n-avea nici un rost să rămînem în port şi am hotărît să cerşim un drum cu primul camion care pleacă spre Arica.

ACABA CHILE - Capătul statului Chile

Kilometrii lungi care se întind între Iquique şi Arica urcă şi coboară tot drumul. Am trecut de la platouri aride la văi prin care se scurgea cîte un firicel de apă, care le ajungea cu greu celor cîţiva copăcei mici, piperniciţi, care creşteau pe marginea lui. Pampasurile cu totul pustii emit o căldură sufocantă de-a lungul zilei, iar noaptea, ca în toate climatele deşertice, e mult mai frig. Gîndul că Valdivia a mers pe acest drum cu o mînă de oameni, călătorind cîte 50 sau 60 de kilometri pe zi, fără să dea peste vreun strop de apă sau măcar vreun arbust sub care să se adăpostească în orele de zăpuşeală, n-are cum să nu te impresioneze. Cunoaşterea terenului prin care au trecut conchistadorii califică automat isprăvile lui Valdivia ca fiind printre cele mai remarcabile din istoria colonizării spaniole, fără-ndoială superioare celor de care se face caz în istoria Americii, fiindcă alţi exploratori,

mai norocoşi, au găsit regate pline de bogăţii la capătul războaielor lor aventuroase, transformînd sudoarea cuceririi lor în aur.

Faptele lui Valdivia simbolizează setea neostoită a omului de a deveni stăpîn al unui loc unde să-şi poată exercita autoritatea totală. Cunoscuta expresie, atribuită lui Cezar, care declara că preferă să fie primul conducător al vreunui sat amărît din Alpi decît adjunctul la conducere în Roma, se repetă mai puţin pompos, dar nu mai puţin adevărat, în campania de dimensiuni epopeice care este cucerirea teritoriului chilian.

Dacă, în momentul în care conchistadorul îşi vedea moartea cu ochii, în mîinile invincibilului araucanian Caupolican, n-ar fi fost cuprins de furie, ca un animal hăituit, n-am nici un dubiu că, judecîndu-şi viaţa, Valdivia ar fi simţit că moartea sa e pe deplin justificată. El aparţinea acelui soi aparte de oameni pe care specia îi naşte doar din cînd în cînd, pentru care setea de putere nelimitată e atît de extremă, încît orice suferinţă pentru a o obţine pare naturală, iar el ar fi devenit conducătorul omnipotent al unei naţiuni războinice.

Arica e un port mititel care n-a pierdut încă amintirea stăpînirii dinainte, cea peruană, şi formează un fel de punct de întîlnire între cele două ţări, atît de diferite, în ciuda apropierii lor geografice şi a strămoşilor comuni. Promontoriul, mîndria oraşului, se ridică la 100 de metri de sol într-o masă impozantă de stîncă pură. Palmierii, căldura, fructele subtropicale vîndute în pieţe, toate acestea îi conferă fizionomia unică de oraș caraib sau ceva de acest fel, complet diferit de semenele sale situate mai la sud.

Un doctor, care şi-a manifestat faţă de noi toată lipsa de respect pe care o poate avea un îmburghezit recunoscut, cu mijloace de trai sigure, faţă de doi vagabonzi (chiar şi cu diplomă), ne-a permis să dormim în spitalul oraşului. A doua zi dis-de-dimineaţă am plecat din locul acela neprimitor şi ne-am îndreptat direct spre graniţa cu Peru. Dar întîi ne-am luat rămas-bun de la Pacific printr-o ultimă baie (cu săpun şi tot restul), ceea ce a făcut să se trezească pofta mistuitoare a lui Alberto de a mînca fructe de mare. Am început o căutare răbdătoare pe plajă, pe lîngă nişte stînci. Am mîncat ceva sărat şi slinos, care nu ne-a potolit foamea şi nici nu i-a satisfăcut pofta lui Alberto. De fapt, n-ar fi fericit nici măcar pe un puşcăriaş. Grăsimea

era greţoasă, cu atît mai mult cu cît nu aveam nimic cu care s-o condimentăm.

Ne-am pornit la ora noastră obişnuită, după ce am mîncat la sediul poliţiei, marcîndu-ne urmele de-a lungul coastei, pînă la graniţă. Ne-a cules, însă, un camion, şi am ajuns la punctul vamal instalaţi comod. Am întâlnit un ofiţer vamal care lucrase la graniţa Argentinei şi, recunoscînd şi apreciind pasiunea noastră pentru mate, ne-a dat apă caldă, biscuiţi şi, mai ales, ne-a găsit o cursă pînă la Tacna. Şeful poliţiei ne-a primit cu căldură la graniţă, bălmăjind cîteva tîmpenii preţioase despre argentinienii din Peru și, cu o strîngere de mînă, ne-am luat la revedere de la ospitalierul ţinut chilian.

CHILE, OJEADA DE LEJOS - Chile, o privire din afară

Cînd făceam plin de entuziasm aceste însemnări de călătorie, calde şi proaspete, am scris unele lucruri poate cam ţipătoare şi oarecum pe de lături cu spiritul voit ştiinţific al călătoriei. Şi probabil că nu se cuvine acum, la mai bine de un an după ce le-am scris, să-mi prezint părerile actuale despre Chile; prefer să trec în revistă ce-am scris pe atunci.

Să începem cu aria noastră de expertiză, medicina: panorama sănătăţii în Chile lasă mult de dorit (deşi am realizat ulterior că e mult superioară celei din alte ţări pe care am ajuns să le cunosc). Spitalele publice, gratuite, sînt extrem de rare şi chiar şi în acestea apar afişe pe care stau scrise următoarele: „De ce vă plîngeţi de tratamentul pe care îl primiţi, dacă nu contribuiţi cu nimic la susţinerea acestui spital?". În general, consultaţiile medicale sînt gratuite în nord. dar spitalizarea se plăteşte, iar preţurile variază de la sume modeste pînă la monumente virtuale ale jafului legalizat. Muncitorii bolnavi sau răniți de la minele din Chuquicamata primesc îngrijire medicală şi spitalizare în schimbul sumei de cinci escudos chilieni pe zi, dar cei care nu muncesc în mină plătesc între 300 şi 500 de escudos pe zi. Spitalele nu au bani şi le lipsesc medicamentele şi dotările adecvate. Am văzut săli de operaţie mizerabile, prost luminate, şi asta nu numai în oraşele mici, ci chiar şi în Valparaiso. Nu se găsesc destule instrumente

chirurgicale. Băile sînt murdare. Preocuparea pentru igienă e neglijată. Obiceiul chilian (pe care l-am întîlnit ulterior, practic, în toată America de Sud) este să arunci hîrtia igienică folosită nu în vas, ci pe jos sau în cutii aşezate prin băi în acest scop.

Nivelul de trai e mai scăzut în Chile decît în Argentina. După ce că veniturile sînt foarte scăzute în sud, rata de şomaj e mare, iar autorităţile le oferă o protecţie extrem de redusă muncitorilor (dar tot e mai bine decît condiţiile care li se creează în nordul continentului). Din această cauză, adevărate valuri de chilieni sînt mînate să emigreze spre Argentina, în căutarea legendarului oraş de aur pe care o propagandă politică abilă l-a pus la dispoziţia celor care trăiesc la vest de Anzi. În nord, muncitorii din minele de cupru, de nitraţi, de aur şi de pucioasă sînt mai bine plătiţi, dar şi viaţa e mult mai scumpă și, în general, le lipsesc multe produse de larg consum, iar vremea pe munte e dificilă. Ceea ce-mi aminteşte de ridicarea din umeri plină de înțelesuri cu care un manager din Chuquicamata a răspuns la întrebările mele legate de compensaţiile pentru familiile celor peste 10000 de Muncitori îngropaţi în cimitirul din localitate.

Scena politică e destul de tulbure (scrisesem asta înainte de alegerile în care a ieşit cîştigător Ibanez). Candidaţii la preşedinţie sînt în număr de patru, iar dintre ei Carlos Ibanez del Campo pare să aibă cele mai mari şanse de cîştig. Ofiţer în retragere, cu tendinţe dictatoriale asemănătoare cu acelea ale lui Peron, acesta le inspiră oamenilor tot entuziasmul specific susţinătorilor unui caudillo 1. Baza puterii sale stă în Partidul Popular Socialist, în spatele căruia sînt unite diverse facţiuni minore. Al doilea, din cîte-mi dau seama, ar fi Pedro Enrique Alfonso, candidatul oficial al partidului de guvernămînt, a cărui poziţie e cam incertă din punct de vedere politic; pare prietenos cu americanii şi curtează aproape toate celelalte partide. Campionul dreptei este magnatul Arturo Matte Larrain, ginerele răposatului preşedinte Alessandri, care se bucură de sprijinul tuturor sectoarelor reacţionare ale societăţii. Ultimul pe listă este Salvador Allende *, candidatul Frontului Popular, sprijinit de comunişti, chiar dacă aceştia şi-au văzut puterea de alegere redusă cu 40000 de voturi, adică numărul celor cărora le-a fost luat dreptul de vot din cauza afilierii la Partidul Comunist.

E de aşteptat ca Ibanez să ducă o politică latinoamericană, mizînd pe ura faţă de Statele Unite pentru a-şi spori popularitatea; va naţionaliza minele de cupru şi altele (deşi faptul că Statele Unite deţin imense zăcăminte de minereu

Nota 1. Caudillo [în spaniolă în original) desemnează un lider politic sau militar autoritar, uneori cu sensul de „dictator", dar care se bucură de simpatie în rîndul majorităţii populaţiei.

*** Notă. În 1970, Allende a fost ales preşedinte al statului Chile. În 1973, printr-o lovitură de stat susţinută de SUA, s-a instaurat dictatura generalului Augusto Pinochet, care a durat 17 ani.**

în peru şi sînt practic gata să le exploateze nu prea e de natură să-mi sporească încrederea că naţionalizarea acestor mine chiliene se va dovedi fezabilă, sau, cel puţin, nu în viitorul apropiat); va continua naţionalizarea căilor ferate şi va spori comerţul între Chile şi Argentina.

Chile, ca naţiune, face promisiuni economice oricui e dispus să lucreze pentru ea, cîtă vreme acela nu face parte din proletariat: adică, oricine cu un oarecare grad de educaţie şi de cunoştinţe tehnice. Pămîntul are capacitatea să susţină destule vite (mai ales oi) şi cereale pentru populaţia sa. Există şi resurse minerale suficiente cît s-o transforme într-o ţară industrială puternică: fier, cupru, cărbune, cositor, aur, argint, mangan şi nitraţi. Cel mai mare efort pe care îl are de făcut Chile e să-şi dea jos din cîrcă incomodul său amic yankeu, sarcină care, cel puţin deocamdată, pare herculeană, date fiind sumele de dolari americani pe care Statele Unite le-au investit aici şi uşurinţa cu care îşi umflă muşchii ori de cîte ori interesele lor economice par ameninţate.

TARATA, EL MUNDO NUEVO - Tarata, lumea cea nouă

Nu ne separau decît cîţiva metri de postul Gărzii Civile care marca intrarea în oraş, dar rucsacurile deja ni se păreau de o sută de ori mai grele decît erau de fapt. Soarele era arzător, dar, ca de obicei, noi eram înfofoliţi în mult prea multe haine decît ar fi fost normal la orele acelea, iar mai tîrziu urma să ni se facă frig. Drumul urca rapid, aşa că am ajuns imediat la piramida pe care o văzuserăm din sat, ridicată în memoria peruanilor morţi în războiul cu Chile *.

Ne-am hotărît că ar fi un loc numai bun ca să facem un prim popas şi să ne-ncercăm norocul cu camioanele aflate în trecere. În direcţia drumului nu se vedea însă decît o coastă de deal stearpă, cu mici urme de vegetaţie; liniştitul orăşel Tacna, cu străduţe desfundate şi cu acoperişuri de teracotă, părea atît de îndepărtat,

*** Notă. Chile şi-a anexat deşertul Atacarna, bogat în zăcăminte, în urma aşa-numitelor „războaie ale nitraților" din 1879-1883.**

cum ne aştepta pe linia orizontului, încît aproape ne-am pierdut curajul. Primul camion care a trecut pe lîngă noi ne-a făcut să fremătăm; ne-am ridicat cu teamă degetele mari şi, spre surprinderea noastră, şoferul a oprit chiar lîngă noi. Alberto a preluat comanda operaţiunii, explicîndu-i acestuia, cu cuvinte pe care aproape că le ştiam pe dinafară, scopul călătoriei noastre şi rugîndu-l să ne ia şi pe noi; şoferul a dat afirmativ din cap şi ne-a făcut semn să urcăm în spate, unde mai era o întreagă ceată de indieni.

În timp ce ne adunam genţile, plini de recunoştinţă şi gata să urcăm, şoferul ne-a strigat: „Face cinci soli pînă în Tarata, ştiţi, nu?". Alberto, furios, l-a întrebat de ce n-a zis nimic mai devreme, atunci cînd l-am întrebat dacă ne duce gratis. Şoferul nu prea înţelegea cum vine asta, „gratis", ştia doar că face cinci soli pînă în Tarata.

„Şi toţi ăştia o să ne facă la fel", a zis Alberto nervos, dirijîndu-şi, cu această frază simplă, toţi nervii spre mine, care venisem cu ideea să o luăm pe jos şi să prindem o cursă, în loc să rămînem în oraş şi să aşteptăm, cum ar fi vrut el. Momentul devenise decisiv. Puteam să ne întoarcem, caz în care ne recunoşteam învinşi, sau puteam să ne

continuăm drumul pe jos, şi ce-o fi, o fi. Am ales a doua variantă şi ne-am aŞternut drumului. După nu prea mult timp, a început să ni se arate că decizia nu fusese tocmai înţeleaptă: soarele se pregătea să apună, iar de jur-împrejurul nostru lipsea cu desăvîrşire Orice urmă de viaţă. Totuşi, am presupus că, fiind în apropierea oraşului, trebuie să existe vreo colibă sau ceva de genul ăsta şi, impulsionaţi de această iluzie, am continuat să mergem.

În curînd s-a lăsat o beznă ca-n nucă şi încă nu întîlniserăm nici măcar un semn de civilizaţie. Mai grav, nu aveam nici apă cu care să ne facem de mîncare sau să ne fierbem un mate. Frigul se înteţea; climatul deşertic şi altitudinea la care ajunseserăm ne cam încolţiseră. Eram incredibil de epuizaţi. Am hotărît să ne întindem pur şi simplu păturile pe jos şi să dormim pînă în zori. Luna nu se vedea, iar noaptea era foarte întunecată, aşa că am pipăit cu degetele cum să întindem păturile şi ne-am învelit cît de bine am putut.

După cinci minute, Alberto mi-a spus că îngheţase bocnă; i-am răspuns că bietul meu corp era încă şi mai rece. Dar fiindcă nu făceam întrecere cine îngheaţă mai tare, am decis să atacăm problema şi să căutăm nişte vreascuri cu care să încropim un foc şi să ne găsim o preocupare pentru mîini. Rezultatul a fost, cum era şi previzibil, jalnic. Am reuşit să strîngem între noi o mînă de beţe, cu care am făcut un foc timid, care nu era în stare să încălzească nimic. Ne rodea foamea, iar frigul şi mai şi, în aşa hal încît nu mai puteam să stăm întinşi să urmărim cele patru vreascuri din care era format focul nostru. A trebuit să ne ridicăm tabăra şi să continuăm să mergem pe întuneric. La început, ca să ne încălzim, am pornit în ritm vioi, dar imediat după aceea nu mai puteam să respirăm. Îmi simţeam transpiraţia şiroind pe sub haină, dar picioarele îmi erau amorţite de frig, iar vîntul pătrunzător ne tăia feţele precum un cuţit. După două ore, eram epuizaţi, iar ceasul meu spunea că nu e decît 12:30. O estimare cît de optimistă tot ne dădea cel puţin încă cinci ore de mers prin noapte. Alte discuţii şi încă o încercare de a ne culca între pături. După cinci minute, eram iarăşi pe drum. Noaptea abia începuse, dar am văzut nişte faruri în depărtare; nu era ceva nemaipomenit de emoţionant, fiindcă şansele să ne ia erau mici - dar măcar se mai lumina drumul. Şi aşa s-a şi întîmplat, camionul şi-a văzut de drum, indiferent la strigătele noastre frenetice, iar farurile sale ne-au arătat o pustietate

întinsă; nu se vedeau nici copaci, nici case. Apoi ne-a cuprins o stare adîncă de nelinişte, fiecare minut se scurgea mai încet decît cel dinaintea lui, pînă cînd minutele au devenit ore. De vreo două-trei ori, lătratul îndepărtat al unui cîine ne dădea un strop de speranţă, dar prin noaptea neagră ca smoala nu se arăta nimic, iar cîinii amuţeau sau se mutau în alte direcţii.

La 6 dimineaţa, am văzut două colibe pe marginea drumului, învăluite, în lumina clară, gri, a răsăritului. Am parcurs ultimii cîţiva metri cît ai clipi din ochi, de parcă n-am fi avut nici un bagaj în spinare. Ni s-a părut că n-am mai fost niciodată întîmpinaţi cu atîta prietenie, că nu mai mîncaserăm niciunde pîine sau brînză precum cea pe care ne-au vîndut-o cei dinăuntru Şi că n-am mai băut vreodată un mate atît de revigorant. Pentru acei oameni simpli, eram nişte semizei: Alberto şi-a fluturat diploma în medicină Pe sub nasul lor şi, pe deasupra, veneam din Emanata Argentina, unde trăia Peron cu soţia Sa, Evita, unde săracii au la fel de mult cît bogaţii, iar indianul nu e exploatat sau tratat atît de rău cum e în ţara asta. Am răspuns la mii de întrebări despre ţara noastră şi despre modul ei de viaţă. Cu oasele încă pătrunse de frigul nopţii, imaginaţia noastră colorată a transformat argentina într-o viziune ademenitoare din trecut.

Entuziasmaţi de bunătatea timidă a cholos-ilor *, ne-am dus într-o albie secată din apropiere unde ne-am întins păturile şi am dormit, sub mîngîierea soarelui care răsărea.

La 12 am pornit din nou, mult mai fericiţi; trecuserăm peste suferinţele din noaptea precedentă, urmînd sfatul bătrînului Vizcacha *. Dar drumul era lung, aşa că n-a trecut prea mult şi frecvenţa popasurilor a devenit notabilă. Ne-am oprit să ne odihnim la 5 după-amiaza, observînd indiferenţi silueta unui camion care se apropia. Ca de obicei, încărcătura sa era formată din fiinţe umane, transportate ca nişte vite. Dar, spre marea noastră mirare, camionul s-a oprit şi l-am văzut pe unul dintre băieţii din Garda Civilă din Tacna făcîndu-ne vesel cu mîna şi invitîndu-ne să urcăm; n-a fost nevoie, bineînţeles, să zică de două ori. Indienii aymara ** care se găseau în spate ne priveau curioşi, dar n-au îndrăznit să ne întrebe nimic. Alberto a încercat să lege o conversaţie cu cîţiva, cu toate că spaniola lor era cam stricată. Camionul continua să urce, printr-un peisaj cu totul dezolant, unde

doar cîteva tufişuri cu ţepi care se luptau să supravieţuiască mai dădeau senzaţia de viu. Apoi, brusc, huruiala cu care camionul şi-a făcut loc mai sus s-a transformat într-un val de răsuflări uşurate, în timp ce ne aliniam cu platoul. Am intrat în localitatea Estaque, iar peisajul era incredibil; privirile noastre extaziate

*** Notă. Indieni sau metişi.**

**** Notă. Personaj din Martin Fierro, baladă despre viaţa de gaucho (cowboy sud-american), scrisă de poetul argentinian Jose Hernandez.**

***** Notă. Populaţie nativă din America de Sud, locuind în special în zona Anzilor.**

se fixau temporar pe priveliştea care ni se aşternea de jur-împrejur, apoi a trebuit să aflăm numele şi explicaţiile tuturor lucrurilor pe care le vedeam. Aymaraşii ne înţelegeau cu greu, dar puţinele indicaţii pe care ni le-au dat, într-o spaniolă încurcată, n-au făcut decît să sporească impactul emoţional al împrejurimilor. Ne aflam într-o vale legendară, a cărei evoluţie fusese oprită cu cîteva sute de ani în urmă, iar noi, muritorii din secolul XX, am avut în acea zi fericirea şi norocul de a o vedea. Canalele de irigaţie construite de incaşi pentru bunăstarea poporului lor - se vărsau în vale direct din munte, formînd o mie de mici căderi de apă şi intersectîndu-se într-un du-te-vino continuu cu drumul care cobora în serpentine. Înaintea noastră, norii joşi ascundeau vîrfurile muntoase, dar în cîteva zone clare se bănuia căderea zăpezii pe vîrfurile cele mai înalte, care se făceau, treptat, tot mai albe.

Diferitele semănături cultivate de indieni cu grijă, în straturi terasate, ne-au oferit ocazia să pătrundem într-un nou domeniu al botanicii: oca, quinua, canihua, rocoto, porumb. Am văzut oameni purtînd aceleaşi veşminte ca indienii din camion, în mediul lor natural. Purtau ponchouri scurte, de lînă, în culori închise, pantaloni strîmţi, trei sferturi, şi sandale făcute din sfori sau din cauciucuri vechi de maşină. Devorînd tot ce vedeam, am continuat să coborîm valea, spre Tarata. În limba aymara, acest nume înseamnă culme sau punct de întâlnire -

un nume bine ales, fiindcă oraşul se găseşte într-un mare V format de lanţurile muntoase care străjuiesc ţinutul.

Un oraş străvechi, nobil, unde viaţa continuă cursul pe care îl are de secole întregi. Biserica colonială trebuie să fie o bijuterie arheologică, fiindcă, dincolo de vârsta sa, ea marchează uniunea dintre arta europeană de import şi spiritul indienilor locali. Aleile înguste ale oraşului, străzile extrem de accidentate, pavate cu piatră din zonă, femeile indiene cu copii în spinare... pe scurt, în orice scenă caracteristică, respiraţia oraşului evocă vremea dinaintea colonizării spaniole. Dar oamenii care se află acum în faţa ochilor noştri nu sînt din aceeaşi rasă mîndră care s-a ridicat în repetate rînduri împotriva stăpînirii incașe, care era obligată să întreţină în permanenţă o armată la graniţă; oamenii aceştia care ne privesc trecînd pe străzile oraşului sînt o rasă înfrîntă. Privirile lor sînt supuse, aproape temătoare, şi complet indiferente la lumea din afară. Unii lasă impresia că-şi duc viaţa mai departe doar pentru că e un obicei de care nu se pot dezbăra. Garda Civilă ne-a dus la sediul poliţiei, unde am primit cazare şi cîţiva ofiţeri ne-au invitat la masă. Am bătut oraşul şi apoi ne-am odihnit o vreme, căci la 3 dimineaţa urma să plecăm spre Puno cu un camion care transporta oameni. Mulţumită Gărzii Civile, călătoream pe gratis.

EN LOS DOMINIOS DE LA PACHAMAMA - Pe tărîmurile Pachamamei 1

Pînă la ora 3 dimineaţa, păturile poliţiei peruane îşi demonstraseră valoarea, îmbrăţişîndu-ne cu o căldură care ne-a repus pe picioare. Apoi, cînd poliţistul de serviciu ne-a zgîlţîit pînă ne-am trezit - căci mergea un camion pînă în Ilave -, ne-am văzut în trista situaţie de a fi nevoiţi să le lăsăm în urmă. Noaptea era splendidă, chiar dacă era îngrozitor de frig, iar nouă ne-a fost acordat privilegiul unor scînduri pe care să stăm, separîndu-ne de mulţimea de oameni urît mirositori, plini de purici, de sub noi, a căror duhoare puternică, dar caldă, acţiona ca un lasou imaginar. Doar atunci cînd vehiculul a început ascensiunea ne-am dat şi noi seama de magnitudinea concesiei: mirosul nici nu se apropia de noi şi ar fi fost destul de dificil, chiar și pentru un purice

mai atletic, să sară în direcţia noastră în căutarea unui adăpost. Oricum, vîntul

Nota 1. Cuvînt din limba incașă care înseamnă „Pămîntul-Mamă".

ne biciuia din plin trupurile şi, în cîteva minute eram de-a dreptul îngheţaţi. Camionul continua să urce şi, cu fiecare minut care trecea, frigul devenea tot mai intens. Ca să nu cădem, trebuia să ne ţinem mîinile afară din păturile care ne ocroteau cît de cît trupurile; era greu să ne schimbăm chiar şi un pic poziţia fără să fim la un pas de a risca să zburăm cu capul înainte pînă în spatele camionului. Aproape de ivirea zorilor, o problemă la carburator, ce afectează motoarele la asemenea altitudine, a făcut ca maşina să se oprească; ne apropiam de cel mai înalt punct al drumului, la o altitudine de aproape 5000 de metri. Într-un colţ al cerului răsărea soarele şi o lumină difuză a înlocuit întunericul intens care ne însoţise pînă în acel moment.

Efectul psihologic al soarelui este ciudat: încă nu se ridicase peste linia orizontului, dar noi deja ne simţeam mai liniştiţi, doar imaginîndu-ne căldura pe care avea să o emane.

De-o parte a drumului creşteau nişte ciuperci semisferice enorme - singura formă de vegetaţie din zonă -, pe care noi le-am folosit pentru a face un foc amărît, la care am încălzit apa obţinută dintr-un pic de zăpadă. Spectacolul pe care îl ofeream bîndu-ne ciudata fiertură trebuie să fi fost cel puţin la fel de interesant pentru indieni cum era pentru noi cel al portului lor tradiţional, fiindcă nu trecea clipă fără ca vreunul dintre ei să nu se apropie de noi ca să ne întrebe, într-o spaniolă stricată, de ce turnam apă în artefactul acela ciudat. Camionul a refuzat în mod categoric să ne ducă mai departe, aşa că a trebuit s-o luăm pe jos vreo trei kilometri, prin zăpadă. A fost un lucru remarcabil să-i priveşti pe indieni mergînd prin zăpadă, lăsînd impresia că nu-şi fac nici o grijă pentru picioarele lor goale cu pielea înăsprită, în timp ce noi ne simţeam degetele îngheţate în frigul cumplit, în ciuda ghetelor şi a şosetelor de lînă.

Într-un ritm plicticos, constant, mergeau în şir, repede şi cu paşi mărunţi, ca nişte lame.

Depăşind acea bucată dificilă, camionul şi-a continuat drumul cu un avînt îndoit şi, curînd după aceasta, am trecut de cel mai înalt pas, unde se înălţa o piramidă neobişnuită, din pietre de diferite mărimi, încununată cu o cruce. În timp ce camionul trecea pe lîngă ea, aproape toată lumea a scuipat, iar unul sau doi s-au închinat. Intrigaţi de acest lucru, am întrebat care era semnificaţia acestui ritual straniu, însă nu am primit ca răspuns decît o linişte deplină.

Soarele începuse să încălzească şi temperatura devenea mai plăcută pe măsură ce coboram, urmînd în permanenţă cursul unui rîu pe care l-am văzut izvorînd din vîrful muntelui şi crescînd, treptat, pînă la o mărime considerabilă.

Vîrfurile înzăpezite ale munţilor ne priveau de sus din toate părţile, turme de lame şi alpacale 1 se uitau inexpresive la camionul care îşi vedea de drum, iar cîteva vicuna 2 sălbatice fugeau din calea zgomotului.

La una dintre multele opriri pe care le-am făcut de-a lungul drumului, un indian împreună cu fiul lui, care vorbea destul de bine spaniola, s-au apropiat timid de noi şi au început să ne Pună tot felul de întrebări despre „minunatul tărîm al lui Peron". Avînd în vedere că imaginaţia

Nota 1. Animale rumegătoare, de talie mijlocie, cu lînă lungă, fină şi subţire.

Nota 2. Animale din familia Camelidae, înrudite cu lamele şi alpacalele.

noastră era stîrnită de pitorescul grandios prin mijlocul căruia călătoream, ne-a fost uşor să zugrăvim evenimente extraordinare, înfrumuseţînd după bunul nostru plac isprăvile conducătorului, umplînd minţile ascultătorilor noştri cu povestiri despre viaţa idilică şi frumoasă din ţara noastră. Prin intermediul fiului său, bărbatul ne-a cerut o copie a constituţiei Argentinei, cu tot cu drepturile celor în vîrstă, iar noi i-am promis, plini de entuziasm, că i le vom trimite. Cînd

am reluat călătoria, bătrînul indian a scos de sub haine un ştiulete de porumb apetisant şi ni l-a oferit. L-am terminat repede, împărţind boabele între noi în mod democratic.

Pe la mijlocul după-amiezii, sub un cer greu, gri şi apăsător, am trecut pe lîngă un loc interesant, unde eroziunea a transformat bolovanii enormi de pe marginea drumului într-un fel de castele feudale. Aveau parapeţi, garguie ce ne examinau tulburător şi o oaste de monştri fabuloşi care păreau că stau de pază, protejînd liniştea personajelor mitice care precis că locuiau prin zonă. Burniţa slabă care de ceva vreme ne tot spăla feţele s-a înteţit şi s-a transformat într-o ploaie torenţială. Şoferul a strigat după „doctorii argentinieni", invitîndu-ne în cabina lui, care reprezenta cel mai mare confort posibil în acele părţi. Imediat ne-am împrietenit cu un profesor de şcoală generală din Puno, pe care guvernul l-a dat afară pentru că era membru al APAK (Alianţa Populară Americană pentru Revoluţie). Omul, care în mod clar avea sînge de indigen şi care, pe lîngă acestea, mai era şi „Aprista" 1 -

Nota 1. Membru APRA, Alianza Popular Regionalio Americana, cunoscută şi sub numele de Partidul Aprist Peruan, Un partid de stînga, social-democrat, activ şi astăzi.

lucru care nu însemna nimic pentru noi - ştia multe povestiri incredibile despre obiceiurile şi cultura indiană, delectîndu-ne cu mii de anecdote şi amintiri din viaţa sa de profesor. Urmînd chemarea sîngelui indian, s-a alăturat aymaraşilor în dezbaterile fără de sfîrşit între experţii din regiune, împotriva coyaşilor 1, pe care i-a calificat drept ladinos * laşi.

Tot el ne-a oferit răspunsul în ceea ce priveşte ritualul neobişnuit pe care-l observaserăm mai devreme în ziua aceea la tovarăşii noştri de drum. Ajuns în cel mai înalt punct al muntelui, indianul îi dăruieşte toată tristeţea sa Pachamamei, Pămîntului-Mamă, sub forma simbolică a unei pietre. Treptat, acestea se strîng grămadă pentru a forma piramidele pe care le-am văzut. Cînd spaniolii au sosit pentru a cuceri această regiune, au încercat de îndată să distrugă şi să desfiinţeze asemenea credinţe şi ritualuri, dar fără succes. Astfel încît călugării

spanioli s-au decis să accepte inevitabilul şi au convenit să aşeze o cruce în vîrful grămezii de pietre. Toate astea au avut loc cu patru secole în urmă (conform lui Garcilaso de la Vega **) şi, ţinînd cont de numărul indienilor care şi-au făcut semnul crucii, religia aceasta nu a făcut mari progrese. Dezvoltarea mijloacelor moderne de transport a avut ca efect faptul că acum indianul credincios scuipă frunze mestecate de coca în loc să depună

Nota 1. Denumirea se referă la locuitorii localităţii chiliene Coya.

*** Notă. Sud-americani vorbitori de limbă spaniolă, termen des folosit pentru a-i denumi pe indienii care adoptă obiceiurile spaniole.**

**** Notă. Incaşul Garcilaso, fiul unei prinţese incașe şi al unui conchistador, a fost unul dintre cronicarii colonizării.**

pietre, gest prin care problemele îi sînt purtate într-un loc în care să se odihnească alături de Pachamama.

Vocea însufleţită a profesorului devenea răsunătoare de fiecare dată cînd vorbea despre indienii săi, rebelii aymaraşi, cei care au ţinut cîndva armatele incașe într-un şah continuu, iar toată forţa i se stingea atunci cînd vorbea despre condiţia actuală a indienilor, brutalizaţi de civilizaţia modernă şi de tovarăşii lor, care le sînt şi cei mai înverşunaţi duşmani, metişii, care se răzbună pe aymaraşi pentru propria lor poziţie, prinsă între două lumi. A vorbit despre nevoia de a se construi şcoli care să le ofere oamenilor un reper în lumea în care trăiesc, oferindu-le posibilitatea de a juca un rol important în societate; despre nevoia de a schimba fundamental sistemul actual de învăţămînt, care, în rarele ocazii cînd le oferă educaţie (iar asta, doar după criteriile rasei albe), nu face decît să-i umple de ruşine şi de resentimente, făcîndu-i incapabili să-şi ajute semenii indieni şi aducîndu-le dezavantajul cumplit de a trebui să se lupte cu societatea ostilă a oamenilor albi care refuză să îi accepte. Destinul acestor indivizi nefericiţi este de a îmbătrîni prin cîte o măruntă slujbă de birou şi de a muri sperînd că vreunul dintre copiii lor, graţie puterilor miraculoase pe care le are chiar şi o singură picătură de sînge

colonizator, ar putea realiza ceea ce ei au putut doar să viseze, pînă în ultimele clipe ale vieţii. Din felul în care îi tremura pumnul strîns, oricine ar fi putut ghici că cele spuse erau confesiunea unui om urmărit de propriul său ghinion, dar se ghicea şi dorinţa sa, pe care o atribuise unui exemplu ipotetic. De fapt, nu cumva era chiar el un produs tipic al unei astfel de „educaţii" care îl strică pe cel care-i acceptă favorurile, o concesie făcută puterii magice a acelei „picături", chiar dacă aceasta provenea de la o biată metisă vîndută unui cacique * sau era rezultatul unui viol asupra unei servitoare indiene, de către stăpînul ei spaniol beat?

Însă călătoria noastră se apropia de sfîrşit, iar profesorul a amuţit. Drumul s-a curbat şi am trecut un pod peste acelaşi rîu pe care-l văzuserăm mai devreme, dimineaţa, ca pe un firicel subţire de apă. Ilave se afla pe partea cealaltă.

*** Notă. Termenul desemnează o figură politică locală cu multă influenţă.**

EL LAGO DEL SOL - Lacul Soarelui

Lacul sacru îşi dezvăluia doar o mică parte din grandoarea sa. Limba îngustă de pămînt care înconjura golful Puno este construită pentru a-l ascunde privirii. Pe suprafaţa calmă a lacului plutesc ici-colo canoe din stuf, iar la gura de vărsare a rîului stau îngrămădite cîteva bărci de pescuit. Vîntul era foarte rece, iar cerul sufocant, de plumb părea să reproducă starea noastră de spirit. Deşi veniserăm direct în Puno, fără să ne mai oprim în Ilave, şi ne asiguraserăm un loc de găzduire şi o masă bună la cazarma din zonă, se pare că norocul tocmai ne părăsise. Ofiţerul aflat la comandă ne-a arătat, foarte politicos, uşa, explicîndu-ne că, din moment ce acesta era un punct vamal, civililor străini le era strict interzis să-şi petreacă noaptea acolo. Nu am vrut să plecăm fără să fi explorat lacul, aşa că ne-am dus la debarcader, pentru a vedea dacă se găseşte cineva să ne ia cu barca, căci astfel am fi putut admira lacul în toată splendoarea lui. Am folosit un translator pentru a grăbi întreaga operaţiune, deoarece nici un pescar,

toţi fiind aymaraşi pursînge, nu ştia o boabă de spaniolă. Pentru modesta sumă de cinci soli, am reuşit să îi convingem să ne ia pe amîndoi, plus ghidul băgăcios care se lipise de noi. Ne-am gîndit să înotăm în lac, însă după ce am testat temperatura cu vîrfurile degetelor, ne-am răzgîndit (Alberto s-a dat în spectacol, dezbrăcîndu-se de toate hainele şi dîndu-şi jos ghetele, bineînţeles, doar pentru a se îmbrăca apoi la loc).

În depărtare a apărut un grup de insule, ca nişte ace de gămălie împrăştiate pe suprafaţa vastă şi cenuşie a lacului. Translatorul nostru ne-a descris viaţa pescarilor de acolo, dintre care unii abia dacă au văzut vreodată un om alb, şi care trăiau după obiceiurile străvechi, mîncînd aceeaşi mîncare, pescuind după tehnici vechi de acum cinci sute de ani şi păstrîndu-şi vii portul, ritualurile şi tradiţiile. Cînd ne-am întors în port, ne-am îndreptat spre una din bărcile care mergeau între Puno şi un port bolivian, pentru a încerca să facem rost de nişte mate, căci nu mai aveam foarte mult. Dar în nordul Boliviei aproape că nu se bea deloc mate, de fapt, abia dacă auziseră de el, şi nu am putut să facem rost nici măcar de o jumătate de kilogram. Am privit cu atenţie vasul, care fusese proiectat în Anglia şi construit aici; felul exagerat în care era construit intra în contrast cu sărăcia absolută din întreaga regiune. Problema noastră cu locul de dormit şi-a găsit rezolvarea la sediul Gărzii Civile, unde un locotenent prietenos ne-a lăsat să stăm în infirmerie; amîndoi într-un pat, e drept, dar cel puţin era un loc confortabil şi călduros. După o vizită destul de interesantă pe care am făcut-o a doua zi la catedrală, am găsit un camion care se îndrepta spre Cuzco. Doctorul din Puno ne-a dat o scrisoare de recomandare pentru doctorul Hermosa - un fost leprolog care acum trăia în Cuzco.

HACIA EL OMBLIGO DEL MUNDO - Înspre buricul Pămîntului

Prima bucată de mers pe jos din această călătorie nu a fost prea lungă, deoarece şoferul camionului ne-a lăsat în Juliaca, unde a trebuit să găsim un alt camion care să ne ducă mai departe (tot mai spre nord). Am ţinut, desigur, cont de recomandarea Gărzii Civile din Puno şi am mers la secţia de poliţie, unde am găsit un sergent beat. I-a

plăcut de noi din prima clipă şi ne-a invitat să bem ceva cu el, comandînd beri care erau date pe gît din prima, toate cu excepţia sticlei mele, care a rămas plină pe masă.

— Care-i problema, prietene argentinian, nu bei?

— Nu, nu-i vorba de asta; de obicei, în ţara mea, nu bem aşa. Nu trebuie să te simţi prost, doar că noi bem doar dacă în acelaşi timp mîncăm.

— Dar, cheee, a zis el, vocea lui nazală accentuînd porecla onomatopeică a ţării noastre, de ce n-ai zis aşa de la-nceput?

Cu o bătaie din palme, a comandat nişte sandvişuri cu brînză nemaipomenite - ceea ce m-a mulţumit pe deplin. Apoi s-a pierdut în descrieri euforice ale numeroaselor sale fapte eroice, fălindu-se cu frica şi respectul pe care i-l poartă oamenii din regiune pentru faptul că este un ţintaş extraordinar. Pentru a o dovedi, şi-a scos pistolul şi i-a spus lui Alberto:

— Fii atent, cheee, îndepărtează-te 20 de metri cu o ţigară în gură şi dacă nu ţi-o aprind cu primul foc de armă, îţi dau 50 de soli.

Lui Alberto nu-i plac banii pînă într-atît, aşa că nici nu avea de gînd să se mişte din scaun; cel puţin, nu pentru 50 de soli.

— E, haide, cheee, ridic miza la 100.

Alberto n-a schiţat nici un gest.

Cînd a ajuns la 200 de soli - aruncaţi pe masă - ochiul lui Alberto a început să se zbată, dar instinctul său de supravieţuire era mai puternic şi tot nu s-a mişcat. Aşa că sergentul şi-a scos şapca şi, uitîndu-se într-o oglindă, a aruncat-o în spatele său şi a tras. Şapca era încă întreagă, desigur, dar peretele nu mai era, iar proprietarul barului a luat foc, plecînd nervos la secţia de poliţie ca să depună plîngere.

În cîteva minute şi-a făcut apariţia un poliţist, să afle ce era cu tot scandalul. L-a băgat pe sergent într-un colţ, să discute cu el. Cînd s-au alăturat din nou grupului nostru, sergentul s-a lansat într-o tiradă împotriva tovarăşului meu de călătorie şi, pe deasupra, îi mai şi făcea cu ochiul, pentru ca acesta să înţeleagă:

— Ia ascultă, argentinianule, mai ai petarde ca aia pe care ai aprins-o mai devreme?

Alberto s-a prins repede şi a spus, afişînd o mutră inocentă, că a rămas fără. Poliţistul l-a avertizat în legătură cu aprinderea petardelor în locuri publice, apoi l-a anunţat pe proprietar că incidentul luase sfîrşit; nu vedea nici un semn pe perete cum că în acel loc se trăsese cu un pistol. Femeia lui s-a îndreptat spre sergent pentru a-i spune să se mute cîţiva centimetri din locul în care se afla, sprijinindu-se ameţit de perete, dar un calcul făcut rapid în minte între şansele de reuşită şi cele care-i erau potrivnice a fost de ajuns pentru a o face să tacă din gură în ceea ce-l privea pe sergent şi să-i arunce cîteva cuvinte tăioase lui Alberto.

„Argentinienii ăştia au impresia că le aparţine totul", a spus, plus alte cîteva insulte care s-au pierdut în distanţa care se aşternea între noi şi ei, pe măsură ce părăseam locul, unul dintre noi gîndindu-se melancolic la bere, iar celălalt la sendvişurile pierdute.

Am găsit un alt camion pe care să-l luăm, călătorind împreună cu cîţiva tineri din Lima.

Pe parcursul întregii călătorii, au încercat să ne arate cît de grozavi sînt ei în comparaţie cu indienii tăcuţi, care le-au suportat batjocura şi nu au dat nici un semn cum că i-ar deranja.

La început ne-am uitat în altă parte, nu i-am băgat în seamă, dar după cîteva ore călătoria Plictisitoare de-a lungul cîmpiei interminabile ne-a forţat să schimbăm cîteva vorbe cu singurii oameni albi din maşină, singurii de altfel cu care puteam să facem conversaţie, din moment ce indienii, precauţi, abia dacă se învredniceau să ne ofere cîte un răspuns monosilabic la întrebările noastre. De fapt, băieţii aceia din Lima erau destul de normali, voiau doar ca diferenţele dintre ei şi indieni să fie cît mai clare. În timp ce mestecam din greu la frunzele de coca de care noii noştri prieteni ne făcuseră rost cu mult zel, un noian de tangouri s-a revărsat neanunţat peste însoţitorii noştri nevinovaţi.

Am ajuns înainte de căderea întunericului într-un oraş numit Ayaviry, unde am poposit la un hotel, pe cheltuiala şefului Gărzii Civile.

„Scuzaţi-mă", a răspuns el la slabul nostru protest împotriva gestului său neaşteptat, „doi doctori argentinieni să doarmă într-un mediu neprietenos doar pentru că nu au bani? Aşa ceva nu se poate". Dar, în ciuda patului călduros, cu greu am reuşit să lipim geană de geană: de-a lungul nopţii, frunzele de coca pe care le ingeraserăm s-au răzbunat pe bravada noastră, provocîndu-ne valuri de greaţă, crampe şi dureri groaznice de cap.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, am plecat în direcţia Sicuani, cu acelaşi camion, şi am ajuns acolo la mijlocul după-amiezii, copleşiţi de frig, ploaie şi foame. Ca de obicei, am petrecut noaptea la oficiul Gărzii Civile şi, ca de obicei, am fost primiţi foarte bine. Prin Sicuani trece un firicel amărît de apă, numit Vilcanota, pe cursul căruia am mers, înnămoliţi, o bună bucată de vreme.

În piaţa din Sicuani ne-a uimit varietatea de culori care se revărsa de pe tarabe, amestecîndu-se cu strigătele monotone ale vînzătorilor ambulanţi şi cu zumzăitul la fel de monoton al aglomeraţiei; am observat într-un colţ o adunătură de oameni şi am mers acolo să investigăm. În mijlocul unei mulţimi dense şi tăcute, se desfăşura o procesiune, înaintea căreia erau cîţiva monahi în veşminte colorate, urmaţi de un cîrd de oameni sobri, îmbrăcaţi în negru şi purtînd un sicriu. Ei erau cei care marcau sfîrşitul cortegiului funerar şi erau urmaţi de mulţimea înghesuită de oameni, fără nici un fel de disciplină sau direcţie. Procesiunea s-a oprit, și unul dintre indivizii îmbrăcaţi în negru a apărut la un balcon - cu nişte hîrţoage în mînă: „Este de datoria noastră, în timp ce ne luăm rămas-bun de la acest mare şi vrednic om, unul sau altul..." etc. După trăncăneala interminabilă, procesiunea s-a mutat cu cîteva case mai departe şi alt personaj îmbrăcat în negru a apărut la balcon. „Cutare sau cutare a murit, însă amintirea faptelor lui bune şi a integrităţii sale fără de cusur..." etc. Şi aşa mai departe, bietul cutare sau cutare a fost dus pe ultimul său drum în acest fel, urmărit de nemulţumirea sătenilor care la fiecare colţ de stradă îşi descărcau sufletul, într-un potop de cuvinte, de povara pe care a reprezentat-o acesta pentru fiecare dintre ei.

Încă o zi din călătoria noastră care a decurs cam în aceeaşi manieră ca celelalte şi, în sfîrşit: CUZCO!

EL OMBLIGO - Buricul Pământului

Cuvîntul care descrie cel mai bine oraşul Cuzco este „evocator". Pe străzile sale stă aşezat un praf imperceptibil, dintr-o altă epocă, ce se ridică precum sedimentele răscolite de pe fundul unui lac, atunci cînd îl atingi. Există însă două sau trei Cuzco diferite sau, mai bine zis, sînt două sau trei feluri în care poţi descoperi oraşul. Atunci cînd Mama Ocllo şi-a aruncat săgeata de aur, iar aceasta s-a înfipt în pământ fără nici o împotrivire, primii incaşi au ştiut că acesta este locul ales de către Viracocha pentru a fi casa permanentă a aleşilor săi, care au renunţat la viaţa nomadă pentru a deveni conchistadorii pământului promis. Cu nările adulmecînd zelos orizonturi noi, au privit cum noul lor regat creştea pe zi ce trece, uitîndu-se întotdeauna dincolo de neînsemnata barieră reprezentată de munţii care-i înconjurau. Nomazii convertiţi s-au concentrat pe expansiunea Tahuantinsuyo-ului, fortificîndu-şi centrul teritoriului cucerit - buricul Pământului - Cuzco *. Aici a luat naştere, ca un sistem defensiv al imperiului, impozantul Sacsahuaman 1, care veghează de sus asupra oraşului şi protejează palatele şi templele împotriva furiei inamicilor imperiului. Imaginea actuală a oraşului Cuzco este reflectată, din păcate, de fortăreţele distruse din prostia conchistadorilor spanioli ignoranţi, de ruinele templelor profanate, de locurile prădate şi de feţele unei rase abrutizate. Acest Cuzco te face să devii războinic şi să aperi, cu ghioaga în mînă, libertatea şi viaţa incaşilor.

Şi mai sus, deasupra oraşului, se vede un alt Cuzco, cel care înlocuieşte fortăreaţa distrusă: un Cuzco cu acoperişuri din ţiglă colorată, caracterul său uniform fiind întrerupt de cupola unei biserici în stil baroc; şi cînd oraşul trece în plan secund, se mai arată doar străzile înguste şi locuitorii indigeni îmbrăcaţi în costume tipice, toate în culorile locale. Acest Cuzco te invită să fii un turist ezitant, să priveşti lucrurile superficial şi să te relaxezi, bucurîndu-te de frumuseţea cerului plumburiu de iarnă.

Şi mai e încă un Cuzco, un oraş vibrant ale cărui monumente stau mărturie pentru curajul formidabil al războinicilor care au cucerit regiunea în numele Spaniei, acel Cuzco care poate fi găsit

*** Notă. Mama Ocllo era sora şi soția lui Manco Capac, primul împărat incaș. Conform legendei, cei doi au fost născuţi în acelaşi timp, răsărind din lacul Titicaca, simbolizînd unitatea şi egalitatea trăsăturilor masculine şi feminine. Viracocha era Zeul Creator al incaşilor. Tahuantinsuyo (patru sferturi de milă) reprezenta tărîmul incaș, al cărui centru era Cuzco.**

Nota 1. Numele unui complex întărit cu ziduri, aflat în apropiere de Cuzco, cu scop defensiv, misterios prin precizia construcţiei.

în biblioteci şi muzee, pe faţadele bisericilor și în trăsăturile clare, tăioase ale conducătorilor albi, care pînă şi astăzi se simt mîndri de cucerirea lor. Acest Cuzco îţi cere să îmbraci armura şi, instalat în şaua pusă pe un cal nărăvaş, să-ţi croiești drum printre trupurile goale şi lipsite de apărare ale unei cete de indieni, un zid uman ce se prăbuşeşte şi dispare sub galopul celor patru potcoave ale bestiei.

Fiecare dintre aceste Cuzco poate fi admirat separat de celelalte şi fiecăruia în parte îi dedicăm o bucată din şederea noastră aici.

LA TIERRA DEL INCA - Tărîmul incaşilor

Cuzco este înconjurat din toate părţile de munţi, ceea ce, pentru locuitorii incaşi, reprezenta mai mult o sursă de pericol decît un sistem de apărare; pentru a se apăra, incaşii au construit lanţul de fortăreţe, Sacsahuaman. Această versiune a poveştii oferă satisfacţie unui cercetător superficial, dar este o versiune pe care, din motive evidente, nu pot să nu o iau în seamă. Oricum, e foarte posibil ca fortăreaţa să fi constituit nucleul iniţial al măreţului oraş.

În perioada ce a urmat imediat după renunţarea la viaţa nomadă, cînd incaşii abia dacă reprezentau ceva mai mult decît un trib ambiţios, iar apărarea lor împotriva unui adversar superior din punct de vedere numeric se baza pe protejarea îndeaproape a populaţiei abia stabilite, zidurile cetăţii Sacsahuaman ofereau un amplasament ideal. Această dublă funcţie de fortăreaţă şi oraş explică unele dintre motivele ce stau în spatele construcţiei sale, care nu are sens dacă scopul ei era

pur şi simplu de a respinge un atac venit din partea unei forţe invadatoare, cu atît mai puţin cu cît Cuzco era lipsit de apărare în toate celelalte margini ale sale. Nu înseamnă nimic faptul că fortăreaţa era construită astfel încît să poată controla cele două văi abrupte care duc în oraş. Zidurile dinţate însemnau că atunci cînd erau atacaţi de duşmani, incaşii îi puteau ţine în şah pe trei flancuri, şi, dacă totuşi reuşeau să treacă de această defensivă, dădeau de un al doilea zid similar şi apoi de un al treilea. Apărătorii cetăţii aveau spaţiu de manevră şi posibilitatea de a se concentra asupra contraatacului.

Toate acestea, plus gloria ulterioară a oraşului, dau impresia că războinicii quechua erau de neînvins în a-şi apăra cetatea de invadatori. Chiar dacă fortificaţiile sînt expresia unui popor inventiv, intuitiv într-ale matematicii, se pare că ele provin - cel puţin, din punctul meu de vedere - din perioada preincașă, înainte ca ei să înveţe să aprecieze confortul unei vieţi materiale; fiind o rasă sobră, quechuaşii nu au atins un nivel cultural nemaipomenit, însă au înregistrat evoluţii demne de luat în seamă în domeniul arhitecturii şi artelor. Succesul continuu al războinicilor quechua a ţinut triburile rivale departe de Cuzco. După ce au lăsat în urmă siguranţa oferită de zidurile cetăţii, care oricum nu mai putea face faţă ritmului de creştere al populaţiei, ei s-au împrăştiat în valea din apropiere, de-a lungul rîului ale cărui ape le foloseau. Pe deplin conştienţi de gloria pe care o atinseseră în acea perioadă, ei şi-au întors privirile către trecut, căutînd o explicaţie pentru superioritatea lor. În onoarea memoriei unui zeu a cărui omnipotenţă le-a permis să se ridice la statutul de dominatori, ei au construit temple şi un castel pentru preoţi. În acest fel, exprimîndu-şi măreţia în piatră, ei au transformat impozantul Cuzco în oraşul cucerit, în cele din urmă, de spanioli.

Chiar şi azi, cînd furia animalică a gloatei cuceritoare transpare din fiecare gest făcut pentru a le imortaliza cucerirea, iar casta incașă nu mai e de mult la putere, construcţiile lor din piatră încă se ridică enigmatice, indiferente la stricăciunile vremii. Trupele albilor deja prădaseră oraşul învins, atacînd templele incașe cu o furie de nestăpînit. Şi-au satisfăcut lăcomia cu aurul ce acoperea pereţii, în reprezentări perfecte ale lui Inti, Zeul-Soare, iar plăcerea sadică preschimbînd simbolul voios şi dătător de viaţă al unui popor aflat în

suferinţă cu simbolul îndurerat al unui popor vesel. Templele lui Inti au fost rase pînă la fundaţie sau pereţii lor au fost folosiţi pentru a servi ridicării bisericilor noii religii: catedrala a fost construită peste ruinele unui măreţ palat şi deasupra zidurilor Templului Soarelui a fost înălţată biserica Santo Domingo, reprezentînd în acelaşi timp o lecţie şi o pedeapsă dată de cuceritorul îngîmfat.

Și totuşi, din cînd în cînd, inima Americii, tremurând de indignare, trimite un spasm nervos Prin spinarea blîndă a Anzilor, şi astfel pămîntul e asaltat de valuri turbulente de şoc. De trei ori s-a prăbuşit din înălţimile sale cupola mîndrei biserici Santo Domingo, cu zgomot de oase frînte, iar zidurile ei vechi s-au crăpat şi ele şi au căzut la pămînt. Însă fundaţia pe care se odihneşte a rămas neclintită; imensele blocuri ale Templului Soarelui îşi expun cu indiferenţă Piatra cenuşie; oricît de mare ar fi dezastrul supunerii în faţa opresorului, nici o piatră nu se clinteşte de la locul ei.

Dar răzbunarea lui Kon 1 e totuşi neînsemnată faţă de proporţiile insultei aduse. Pietrele gri au obosit să se tot roage de zeii lor protectori să-i distrugă pe cuceritorii dispreţuiţi, iar acum arată numai o epuizare neînsufleţită - ce foloseşte doar pentru a trezi murmure de admiraţie din partea cîtorva turişti. Ce rost a mai avut munca plină de răbdare a indienilor, a celor care au construit Palatul lui Inca Roca, a abililor sculptori în piatră unghiulară, atunci cînd s-au confruntat cu comportamentul violent al conchistadorilor şi cu cunoştinţele lor în ce priveşte cărămida şi bolţile arcuite sau rotunde?

Indianul aflat în suferinţă, aşteptînd răzbunarea teribilă a zeilor săi, nu a văzut decît cum se ridică un nor mare de biserici, ştergînd pînă şi posibilitatea mîndriei trecutului. Pereţii înalţi de şase metri ai Palatului lui Inca Roca, consideraţi de conchistadori ca fiind buni doar pentru a susţine greutatea palatului lor colonial, reflectă prin structura lor perfectă, făcută doar din piatră, strigătul războinicului învins.

Însă rasa care a creat Ollantay * n-a lăsat în urmă doar amestecătura din Cuzco ca monument al trecutului ei glorios. De-a lungul ţinutului Vilcanota sau al văii Urubamba, preţ de peste 100 de kilometri, se întind alte şi alte mărturii ale trecutului incaş. Cele mai importante dintre ele sînt situate întotdeauna pe crestele munţilor,

Nota 1. Kon era zeul vîntului şi al ploii, ce veneau din sud; era fiul zeului Inti şi al Mamei Quilla.

*** Notă. O dramă epică ce spune povestea generalului incaș Ollantay, condamnat la moarte pentru că se îndrăgostise de o prinţesă incașă.**

unde fortăreţele lor erau impenetrabile şi protejate de atacurile-surpriză. După un drum de vreo două ore pe o cărare anevoioasă, am ajuns pe vîrful lui Pisac; ajunseseră acolo, deşi cu mult înaintea noastră, şi săbiile soldaţilor spanioli, distrugîndu-i defensiva, apărătorii şi chiar şi templul lui Pisac. La o privire mai atentă, poţi să îţi dai seama că masa împrăştiată de pietre reprezenta odată o construcţie defensivă - locuinţele preoţilor, locul unde stătuse Intiwatana şi unde acesta a prins şi a legat soarele de amiază. A mai rămas atît de puţin!

Urmînd cursul rîului Vilcanota şi trecînd pe lîngă nişte locuri mai puţin importante, am ajuns la Ollantaytambo, o fortăreaţă întinsă, unde Manco al II-lea * s-a răsculat împotriva spaniolilor, ţinînd piept trupelor lui Hernando Pizarro şi formînd o dinastie minoră, Dinastia celor Patru Incaşi. Această dinastie a coexistat cu imperiul spaniol pînă cînd ultimul său reprezentant, slăbit, a fost asasinat în piaţa centrală din Cuzco, din ordinul viceregelui Toledo.

Un deal stîncos, înalt de peste 100 de metri, se termină brusc, părînd că ar plonja în rîul Vilcanota. Fortăreaţa se odihneşte în vîrful acestuia, şi singura ei latură vulnerabilă, legată prin cărări înguste de munţii vecini, este păzită de paveze din piatră ce împiedică accesul oricărei forţe invadatoare similară ca putere cu apărătorii. Partea de jos a construcţiei are un scop Pur defensiv, zonele mai puţin abrupte se împart

*** Notă. Pus pe tronul incaş de către Hernando Pizarro, după ce a fost ajutat să-l detroneze pe Atahualpa, ca răsplată, Manco al II-lea s-a întors împotriva spaniolilor. Prima lui rebeliune a fost înăbuşită la Ollantaytambo, în 1536.**

în douăzeci de nivele uşor de protejat, atacatorul devenind vulnerabil în faţa unui contraatac din orice parte. Partea de sus a fortăreţei este locul unde stau soldaţii şi este încoronată de un templu unde probabil că se depozita prada, sub forma unor obiecte din metale preţioase. Din toate acestea nu mai există nici o reminiscenţă, şi chiar şi blocurile masive din piatră, din care era format templul, au fost mutate din locurile lor de odihnă.

În apropiere de Sacsahuaman, pe drumul de întoarcere spre Cuzco, există un exemplu tipic de construcţie incașă unde, după spusele ghidului nostru, se îmbăiau locuitorii. Asta mi s-a părut o treabă un pic ciudată, avînd în vedere distanţa dintre acel loc şi Cuzco; e plauzibil doar dacă era vorba de un loc ritualic de îmbăiere a monarhului. Străvechii împăraţi incaşi (dacă această versiune este corectă) trebuie să fi avut pielea mai groasă decît descendenţii lor, deoarece apa, deşi era numai bună pentru băut, era extrem de rece. Locul, înconjurat de trei adîncituri în formă de trapez (ale căror formă şi scop nu sînt foarte clare), este numit Tambomachay şi se află la intrarea în Valea Incaşilor.

Însă locul a cărui importanţă arheologică şi „turistică" o depăşeşte pe a tuturor din regiune este Machu Picchu, care în limba indigenă înseamnă Muntele Vechi. Numele este rupt complet de aşezarea care i-a adăpostit în interiorul ei pe ultimii membri ai unui popor liber.

Conform lui Bingham, arheologul (nord-american) care a descoperit ruinele, locul reprezenta mai mult decît un refugiu împotriva invadatorilor, era aşezarea originară a rasei dominante quechua şi o locaţie sacră pentru ei. Mai tîrziu, în perioada cuceririi spaniole, a devenit şi ascunzătoarea armatei învinse. La o primă vedere, se observă indicii care arată că arheologul menţionat mai sus avea dreptate. În Ollantaytambo, de exemplu, cele mai importante construcţii defensive sînt îndreptate în partea opusă locului unde se află Machu Picchu, chiar dacă versantul din spate nu e destul de abrupt pentru a asigura o apărare eficientă în cazul unui atac venit din acea zonă, sugerînd probabil că din acea direcţie spatele lor era acoperit. Un alt indiciu este preocuparea lor pentru a menţine zona ascunsă de ochii străinilor, chiar şi după ce întreaga lor apărare a fost zdrobită. Pînă şi ultimul incaş a fost capturat la mare depărtare de

Machu Picchu, unde Bingham a descoperit schelete care aparţinuseră, aproape toate, unor femei. Le-a identificat ca fiind ale fecioarelor Templului Soarelui, un ordin religios pe ai cărui membri spaniolii nu au reuşit să-i şteargă de pe faţa pămîntului. Aşa cum se obişnuieşte cînd e vorba de astfel de construcţii, Templul Soarelui, cu faimosul lui Intiwatana, încununează, oraşul. Este făurit din aceeaşi piatră care-i serveşte şi drept piedestal, iar în apropiere o serie de pietre atent şlefuite sugerează că acesta este un loc foarte important.

Trei ferestre trapezoidale ce privesc în depărtare, dincolo de rîu, tipice pentru arhitectura quechua, sînt identificate de Bingham cu ferestrele prin care fraţii Ayllus, din mitologia incașă, îşi făceau apariţia pe lumea pămîntească pentru a-i arăta Poporului ales drumul spre Ţara Făgăduinţei. După părerea mea, argumentul e un pic cam tras de păr. Desigur, această interpretare a fost contestată de un mare număr de cercetători renumiţi. De asemenea, există o dezbatere de proporţii în legătură cu funcţia pe care o avea Templul Soarelui, al cărui descoperitor, Bingham, susţine că era o împrejmuire circulară, similară cu templul din Cuzco, închinat aceluiaşi zeu al soarelui. În orice caz, forma şi felul în care au fost tăiate pietrele ne arată că avea o importanţă deosebită şi se spune că sub enormele pietre ce formează baza templului se află mormîntul incaşilor.

Aici poţi să îţi dai uşor seama de diferenţa dintre diversele clase sociale ale aşezării, fiecare dintre ele ocupînd un loc distinct în funcţie de grupul de provenienţă şi rămînînd, mai mult sau mai puţin, independentă de restul comunităţii. Păcat că nu cunoşteau alte materiale din care să facă acoperişul în afară de stuf; acum nu a mai rămas nici un fel de exemplu de acoperiş, nici măcar în locurile cele mai luxoase. Dar pentru arhitecţii lor, care nu aveau cunoştinţe despre arcuirea sau sprijinirea bolţilor, trebuie să fi fost destul de dificil să rezolve această problemă. În clădirile destinate războinicilor, ni s-au arătat nişte cavităţi în pereţii de piatră, ca nişte mici camere; de-o parte şi de alta erau scobite nişte găuri îndeajuns de mari cît să poată trece prin ele mîna unui om. Se pare că acesta era un loc pentru pedepsirea fizică; victima era forţată să-şi plaseze mîinile în cele două găuri şi apoi împinsă îndărăt pînă cînd i se frîngeau oasele. Nu eram convins de eficacitatea acestei proceduri, aşa că mi-am introdus membrele în găuri în maniera indicată. Alberto m-a împins încet: cea

mai mică presiune provoca o durere îngrozitoare şi aveam senzaţia că voi fi complet dezmembrat dacă mai continuă să mă apese pe piept.

Însă poţi să apreciezi cu adevărat proporţiile impunătoare ale oraşului-fortăreaţă numai privind de pe Huayna Picchu (Muntele Tînăr), cu 200 de metri mai sus. Acest loc trebuie să fi fost folosit mai degrabă ca un post de observaţie decît ca habitat sau fortificaţie, deoarece ruinele sînt de o importanţă minoră. Machu Picchu este inexpugnabil pe două din părţile sale, apărat de un hău ce te aruncă 300 de metri în jos pînă la rîu şi de un defileu îngust ce face legătura cu „muntele tînăr"; cea mai vulnerabilă latură poate fi apărată de pe o succesiune de terase, transformînd orice atac împotriva ei într-o treabă extrem de dificilă, în timp ce înspre faţa fortăreţei Machu Picchu, indicînd aproximativ către sud, fortificaţiile întinse şi îngustarea naturală a culmii dealului reprezintă un pas dificil pentru atac. Dacă vă amintiţi şi că învolburatul Vilcanota curge în jurul poalei muntelui, vă puteţi da seama că primii locuitori ai lui Machu Picchu au dat dovadă de înţelepciune cînd au ales acest loc.

În realitate, nu prea contează care sînt originile primitive ale acestui oraş. În orice caz, cel mai bine e să laşi dezbaterile pe acest subiect în seama arheologilor. Oricum, important şi incontestabil este că aici am găsit cea mai pură exprimare a celei mai puternice rase indigene din cele două Americi - neatinsă de o civilizaţie cuceritoare Şi plină de comori imense şi evocatoare, păstrate între pereţii ei. Pînă şi zidurile au amorţit, plictisite de moarte de lipsa de viaţă dinăuntrul lor.

Peisajul spectaculos ce înconjoară fortăreaţa oferă un decor special, îndemnîndu-i pe visători să rătăcească, de dragul lui, printre ruine; turiştii nord-americani, constrînşi de felul lor practic de a privi lumea, sînt tentaţi să-i aşeze pe membrii triburilor dezintegrate, pe care e posibil să-i fi întîlnit prin călătoriile lor, între zidurile acestea ce odată au fost vii, nefiind conştienţi de distanţa morală ce-i separă pe aceştia de cei care au fost, căci doar spiritul sud-american semiindigen poate sesiza asemenea diferenţe subtile.

EL SENOR DE LOS TEMBLORES - Zeul Cutremurelor

Bătăile clopotului Maria Angola, de la catedrală, au răsunat pentru prima dată de la cutremur. Legenda spune că acest faimos clopot, printre cele mai mari din lume, conţine 27 de kilograme de aur. Se presupune că aurul a fost donat de o doamnă numită Maria Angulo, însă numele clopotului a fost schimbat din cauza unei mici probleme de rimă cu un cuvînt din argou *.

Costurile restaurării clopotniţelor catedralei, distruse de cutremurul din 1950, au fost suportate de guvernul generalului Franco **, iar în semn de recunoştinţă, orchestrei i s-a ordonat să cînte imnul naţional al Spaniei. În timpul primelor acorduri, pălăria roşie a episcopului a rămas nemişcată, în timp ce acesta dădea din mîini ca o marionetă. „Opriţi-vă, opriţi-vă, s-a comis o confuzie", a şoptit el, pe cînd spaniolii prezenţi

*** Notă. Pentru că rima cu culo (care în spaniolă înseamnă „cur").**

**** Notă. Generalul Franco a fost dictator militar în Spania, din 1936 pînă la moartea sa, în 1975.**

vociferau în gura mare: „După doi ani întregi de muncă, ei ne cîntă aşa ceva!". Orchestra începuse să cînte imnul republican al Spaniei - nu pot spune dacă din greşeală sau cu bună ştiinţă.

După-amiaza, îşi părăseşte locuinţa maiestuoasă din catedrală Zeul nostru al Cutremurelor, care nu este decît o imagine maro închis a lui Hristos. Defilează prin întregul oraş şi, în pelerinajul său, trece pe la toate bisericile mai importante. În timp ce trece, o mulţime de vagabonzi se întrec în a arunca grămezi de floricele ce cresc din abundenţă pe povârnişurile munţilor din apropiere, numite de către nativi nucchu. Roşul aprins al florilor, bronzul intens al Zeului Cutremurelor şi altarul de argint pe care e purtat dau procesiunii aerul că este vorba de un festival păgîn. Acest sentiment este amplificat de hainele viu colorate ale indienilor, care cu această ocazie se îmbracă în cele mai bune costume tradiţionale, pentru a-şi exprima cultura sau stilul de viaţă ce încă se mai agaţă de valorile locale. În contrast, un grup de indieni în haine europene mărşăluiesc în faţa procesiunii

purtînd steaguri. Feţele lor obosite şi afectate seamănă cu cele ale acelor quechuaşi care au refuzat să acorde atenţie chemării lui Manco al II-lea, supunîndu-se lui Pizarro şi, prin umilinţa adusă de înfrîngerea lor, înăbuşind mîndria unei rase independente. Ridicîndu-se deasupra rîndurilor de indieni adunaţi pentru a vedea parada trecînd, se zăreşte din cînd în cînd capul blond al unui nord-american. Cu aparatul lui de fotografiat şi tricoul sport, dă impresia că este (şi, de fapt, chiar este) un corespondent dintr-o altă lume, pierdut în izolarea imperiului inca.

EL SOLAR DEL VENCEDOR - Patria învingătorului

Ceea ce a fost cîndva capitala plină de bogăţii a imperiului Inca şi-a păstrat splendoarea de-a lungul multor ani dintr-o simplă Inerţie. Alţi oameni se făleau acum cu bogăţiile lor, dar erau aceleaşi bogăţii vechi. O vreme, ele nu au fost doar întreţinute, ci chiar sporite de produsele din aurul şi argintul minelor răspîndite prin zonă. singura diferenţă fiind că Cuzco nu mai purta titlul de „buricul Pămîntului", ci era doar un punct de la marginea lui. Comorile sale au emigrat în noile metropole de peste mări pentru a alimenta belşugul altei curţi imperiale. Indienii nu mai lucrau cu atîta sîrg pămîntul sărăcăcios; însă conchistadorii nu veniseră pentru a se lupta zi de zi cu pămîntul pentru subzistenţa lor, ci să obţină bogăţii într-un mod facil, fie Prin fapte eroice, fie doar prin manifestarea lăcomiei. Încetul cu încetul, Cuzco s-a stins, a fost împins spre margini şi s-a pierdut în miijlocul lanţului muntos. Pe coasta Pacificului apăruse un nou rival, Lima, prosperînd de pe urma înfloririi taxelor percepute de intermediari inteligenţi asupra bogăţiilor ce izvorau din Peru. Deşi nu a existat nici o catastrofă care să marcheze tranziţia, glorioasa capitală incașă a decăzut în starea în care se vede azi, devenind o relicvă a vremurilor apuse. Abia de curînd s-au mai ridicat una sau două clădiri moderne, care intră în contrast cu cele existente; altfel, toate monumentele splendorii coloniale au rămas încă în picioare.

Catedrala este bine înrădăcinată în inima oraşului. Construcţia sa rezistentă, tipică erei căreia îi aparţine, o face să arate mai mult ca o fortăreaţă decît ca un lăcaş de cult. Interiorul încărcat, strălucitor îi

reflectă trecutul glorios; picturile gigantice care se odihnesc pe pereţii laterali nu se compară cu bogăţiile împrăştiate prin întregul sanctuar, dar într-un fel nu dau impresia că ar fi deplasate, iar cea cu Sfîntul Cristofor ieşind din apă mi s-a părut, cel puţin mie, o lucrare bună. Cutremurul şi-a vărsat mînia cauzînd stricăciuni şi acolo: ramele picturilor sînt rupte, iar picturile, zgîriate şi crăpate. Efectul creat de ramele şi uşile aurite ale altarelor laterale, desprinse toate din balamale, e foarte ciudat, ca şi cînd ar arăta leziunile făcute de trecerea timpului. Aurul nu are demnitatea subtilă a argintului, care devine mai fermecător cu trecerea timpului, iar catedrala arată ca o femeie bătrînă machiată prea strident. Există o adevărată desăvârşire artistică în boxele destinate corului, făcute din lemn de către meşterii indieni sau metişi. În gravurile inspirate din vieţile sfinţilor, ei au insuflat lemnului de cedru şi spiritul bisericii catolice, şi pe cel al adevăraţilor locuitori ai Anzilor.

Una dintre bijuteriile din Cuzco ce merită văzută de orice turist este amvonul bisericii din San Blas. În afară de gravurile fine, în faţa cărora te opreşti fermecat, nu are prea multe de arătat şi, ca şi stranele din catedrală destinate corului, exprimă fuziunea a două rase ostile, dar într-un oarecare fel complementare. Întregul oraş este o imensă galerie: bisericile, desigur, dar chiar şi fiecare casă, fiecare balcon privind peste vreo stradă este un fel de mediu care evocă vremurile apuse. Bineînţeles, nu toate au acelaşi merit. Dar şi în momentul acesta, cînd scriu, atît de departe de acele locuri, cînd notiţele din faţa mea par şterse şi artificiale, pot să spun care m-a impresionat cel mai mult. Din tot amalgamul de biserici pe care le-am vizitat, îmi amintesc imaginea răscolitoare a clopotniţelor bisericii Belen, răsturnate de cutremur, zăcînd ca nişte animale dezmembrate pe panta unui deal.

În urma unei analize atente, există doar cîteva opere de artă capabile să stea în picioare după o inspecţie amănunțită; Cuzco nu este un oraș pe care să-l vizitezi pentru o pictură sau alta. Mai degrabă, este oraşul ca întreg ce dă impresia unui centru liniştit, chiar dacă uneori neliniştitor, al unei civilizaţii de mult apuse.

CUZCO A SECAS - Cuzco, aşa cum este

Dacă tot ce reprezintă Cuzco ar fi şters de pe faţa pămîntului şi în locul lui ar apărea un orăşel cu mai puţină Istorie, tot ar mai rămîne cîte ceva de spus despre el. Ca şi cînd am prepara un cocteil, amestecăm toate impresiile noastre la un loc. Vieţile noastre în acele două săptămîni nu şi-au pierdut nici o clipă caracterul de vagabondaj ce a marcat întreaga noastră călătorie. Scrisoarea de recomandare pe care o aveam către doctorul Hermosa s-a dovedit a fi de foarte mare folos, deşi el nu era genul de om care să aibă nevoie de o asemenea prezentare formală pentru a oferi o mînă de ajutor. Îi era de ajuns să afle că Alberto lucrase cu doctorul Fernandez, unul dintre cei mai distinşi leprologi din America Latină, iar Alberto a fluturat scrisoarea cu talentul său obişnuit. Discuţii îndelungi cu doctorul Hermosa ne-au oferit o viziune cît mai apropiată de realitate asupra vieţii peruane şi ne-au creat posibilitatea unei călătorii cu maşina lui de-a lungul întregii Văi a Incaşilor. A fost foarte amabil cu noi şi tot el a fost cel care ne-a făcut rost de bilete pînă în Machu Picchu.

Viteza medie a trenurilor din regiune este de 10-20 de kilometri pe oră - aceste condiţii istovitoare se datorează confruntărilor permanente cu nenumăratele urcuşuri şi coborîşuri destul de abrupte. Pentru ca trenurile să poată cîştiga un avantaj împotriva urcuşului dificil cînd părăsesc oraşul, şinele au fost construite în aşa fel încît trenul să se mişte în faţă pentru o bucată de vreme, apoi să alunece înapoi pe o altă cale ferată, de unde începe altă urcare, iar această mişcare înainte şi-napoi este repetată de cîteva ori, pînă cînd ajunge în vîrf, şi de acolo îşi începe coborîrea de-a lungul cursului rîului care în cele din urmă se varsă în Vilcanota. În călătoria cu trenul, am întîlnit o pereche de escroci chilieni care vindeau ierburi şi ghiceau viitorul. Au fost foarte prietenoşi, şi-au împărţit mîncarea cu noi după ce i-am invitat să bea mate. În apropierea ruinelor am dat peste un grup de fotbalişti şi am fost invitaţi să jucăm şi noi. Mi s-a oferit ocazia să mă dau în spectacol apărînd cîteva mingi, asta înainte de a recunoaşte cu modestie că, împreună cu Alberto, care îşi demonstrase talentul de mijlocaş pe terenul pe care localnicii îl numeau pampa, jucasem fotbal în Prima ligă din Buenos Aires. Flerul nostru relativ spectaculos a atras atenţia proprietarului mingii, care era şi proprietarul hotelului. Ne-a

invitat să stăm cîteva zile acolo, pînă cînd următoarea Echipă de nord-americani va fi trimisă în cantonamentul de pregătire. Senor Soto, pe lîngă faptul că era un tip deosebit, era şi foarte educat, iar după ce am epuizat subiectul său preferat, sportul, am putut să ne lungim şi la discuţii despre cultura incașă, despre care el cunoştea o grămadă de lucruri.

Ne-am întristat destul de mult cînd a venit vremea să plecăm. Am băut ultima cafea - excelentă - preparată de senora Soto şi ne-am urcat în micul tren pentru călătoria de 12 ore care ne ducea înapoi în Cuzco. În aceste tipuri de tren există vagoane de clasa a treia „rezervate" indienilor din zonă: arată ca vagoanele din Argentina pentru transportarea vitelor, cu excepţia faptului că mirosul de excremente de vacă este mult mai suportabil decît versiunea sa umană. Conceptul pe care îl au indienii despre decenţă şi igienă e asemănător cu al animalelor, adică, indiferent de gen sau vîrstă, ei îşi fac nevoile pe marginea drumului, femeile ştergîndu-se cu fustele pe care le poartă, iar bărbaţii deloc, continuîndu-şi apoi treaba de unde au lăsat-o. Juponul pe care-l poartă femeile cu copii este literalmente un depozit de excremente, urmare a felului în care îşi şterg odraslele de fiecare dată cînd unul dintre ei trage un vînt. Desigur, turiştii ce călătoresc în vagoanele lor confortabile nu pot decît să bănuiască în ce condiţii trăiesc aceşti indieni, din frînturile pe care le prind în timp ce depăşesc în viteză trenul nostru care s-a oprit pentru a-i lăsa să treacă. Pentru că întîmplarea a făcut ca arheologul american Bingham să fie cel care a descoperit ruinele şi apoi să-şi prezinte descoperirea în articole uşor accesibile publicului larg, Machu Picchu este acum foarte cunoscută la nord astfel că majoritatea nord-americanilor care vizitează Peru vin aici. (De obicei, zboară pînă la Lima, fac turul oraşului Cuzco, vizitează ruinele şi apoi se întorc direct acasă, considerînd că nimic altceva nu merită văzut.)

Muzeul de arheologie din Cuzco este destul de sărac. Cînd autorităţile şi-au deschis ochii şi şi-au dat seama că imensele comori erau scoase din ţară prin contrabandă, era deja prea tîrziu.

Vînători de comori, turişti, arheologi străini, absolut oricine era interesat cît de puţin de acest subiect a jefuit în mod sistematic această regiune, iar autorităţile nu au mai putut să adune pentru

muzeu decît ceea ce mai rămăsese: realmente doar resturile. Chiar şi aşa, pentru oameni ca noi, fără prea multă educaţie arheologică şi având cunoştinţe încîlcite şi recent achiziţionate despre civilizaţia incașă, tot mai era îndeajuns de văzut, şi am cercetat muzeul de-a lungul a cîteva zile. Curatorul metis era foarte bine documentat şi avea un entuziasm pentru rasa al cărei sînge îi curgea prin vene de îţi tăia răsuflarea. Ne-a vorbit despre trecutul splendid şi despre mizeria în care se află acum, de nevoia urgentă de a-i educa pe indieni, ca un prim pas spre reabilitarea totală. A insistat că singura metodă de a diminua efectele soporifice ale frunzelor de coca şi ale băuturii era creşterea imediată a nivelului economic al familiilor indiene. A vorbit despre cultivarea unei înţelegeri mai exacte şi mai complete a poporului quechua, pentru ca fiecare individ ce face parte din această rasă să Poată privi în urmă şi să se simtă mîndru, nu să privească prezentul şi să nu simtă decît ruşine Pentru că aparţine indienilor sau metişilor. În acel timp problema frunzelor de coca era dezbătută de către Naţiunile Unite, iar noi i-am spus despre experienţa noastră cu drogul şi despre efectele lui. Ne-a răspuns că acelaşi lucru i s-a întîmplat Şi lui şi s-a lansat într-o tiradă împotriva celor care obţin profituri de pe urma otrăvirii unui număr mare de oameni. Rasele colla și quechua reprezintă majoritatea locuitorilor din Peru; ei sînt singurii care consumă coca. Trăsăturile semiindigene ale curatorului, ochii strălucindu-i de entuziasm şi credinţa sa în viitor constituiau o bogăţie în plus a muzeului, un muzeu viu, dovadă a unei rase ce se luptă încă pentru identitatea sa.

HUAMBO - Huambo

Sursa noastră de uşi la care să batem s-a epuizat şi, urmînd sfatul lui Gardel *, ne-am întors şi ne-am îndreptat spre nord. Abacany a reprezentat o oprire forţată, deoarece de acolo plecau camioane spre Huancarama, ultimul oraș înainte de colonia de leproşi din Huambo. Metoda noastră preferată de a solicita masă şi adăpost nu s-a schimbat deloc faţă de cum procedaserăm pînă în momentul de faţă (Garda Civilă şi spitale), şi nici metoda de a călători - făcînd autostopul -, cu excepţia faptului că a trebuit să aşteptăm două zile, pentru că nu

pleca nici Un camion în timpul Paştilor. Am rătăcit fără nici o ţintă în jurul micului sat, fără să găsim nimic interesant, în orice caz, nu atît de interesant încît să uităm de foame, mîncarea de la spital fiind puţină. Zăcînd pe o pajişte de lîngă un rîu, priveam cum cerul se schimba odată

*** Notă. Carlos Gardel a fost un faimos actor şi compozitor/cîntăreţ de tangouri.**

cu lăsarea nopţii, visînd la iubirile trecute sau descoperind în fiecare nor imaginile ispititoare ale mîncării obişnuite.

Făcînd cale întoarsă spre secţia de poliţie pentru a dormi cîteva ore, am luat-o pe o scurtătură şi ne-am rătăcit. Am tăiat-o peste cîmpii şi peste garduri, ajungînd în cele din urmă să ne tragem răsuflarea pe peluza unei case. Deja trecuserăm peste un zid de piatră cînd am dat cu ochii de un cîine şi de stăpînul acestuia, luminaţi de luna plină, arătînd ca nişte stafii!

Însă nu ne-am dat seama că siluetele noastre, intrînd în contrast cu întunericul nopţii, erau mult mai înspăimîntătoare. La politicosul meu „bună seara" am primit ca răspuns doar nişte zgomote de nedesluşit - cred că am putut să înţeleg doar cuvîntul „Viracocha!" * -, apoi omul şi cîinele au fugit în casă ignorînd scuzele şi strigătele noastre prietenoase. Am plecat calmi pe poarta din faţă, urmînd o străduţă care părea să fie calea cea bună.

Într-unul din acele momente de plictiseală am dat o fugă pînă la biserică, pentru a privi îndeaproape o ceremonie locală. Săracul preot încerca să ducă la capăt o predică de trei ore, dar în acel moment - trecuse deja o oră şi jumătate - deja îşi epuizase rezerva de maxime.

Se uita la enoriaşii săi, ochii săi aducînd un fel de justificare, în timp ce cu mîinile arăta disperat diferite părţi ale bisericii. „Uitaţi, uitaţi, Domnul s-a coborît asupra noastră, Domnul este printre noi, iar Spiritul Lui ne va călăuzi."

După un moment în care s-a odihnit, preotul

*** Notă. Zeul Creator incaş. Cuvîntul este uneori folosit de indieni pentru a-i denumi pe oamenii albi.**

a ţintit spre alt loc şi tocmai cînd am crezut că se va opri - un moment de maximă intensitate dramatică -, a început din nou să îndruge prostii similare. A cincea sau a şasea oară cînd a fost invocat prearăbdătorul Hristos, am făcut o criză de isterie şi am plecat în grabă.

Ce anume mi-a provocat atacul de astm, nu pot şti (deşi poate că vreunul dintre credincioşi ar putea), însă cînd am ajuns în Huancarama abia mai puteam să mă ţin pe picioare. Nu mai aveam nici un pic de adrenalină şi criza mea de astm s-a înrăutăţit. Învelit într-o pătură de la poliţie, am privit ploaia şi am fumat ţigări de foi - una după alta -, ceea ce m-a ajutat într-o oarecare măsură să-mi mai potolesc oboseala.

Spre ziuă am reuşit să adorm, sprijinit de un stîlp din hol. Dimineaţa m-am simţit ceva mai bine, iar Alberto găsise nişte adrenalină, care, în combinaţie cu nişte aspirine, m-a făcut să mă simt ca nou.

L-am anunţat pe locotenentul guvernator, un fel de primar al satului, de prezenţa noastră şi i-am cerut o pereche de cai pentru a ne duce în colonia de leproşi. Omul a fost foarte prietenos Şi ne-a ajutat bucuros, promiţîndu-ne că în cinci minute caii vor fi aduşi la secţia de poliţie.

În timp ce aşteptam animalele, ne-am oprit să privim cum un grup pestriţ de indivizi făcea exerciţii la ordinele unui soldat îngîmfat, care cu noi fusese atît de amabil în ziua precedentă. Văzîndu-ne, ne-a salutat cu un respect deosebit, apoi a continuat să dea ordine clovnilor din subordinea sa. În Peru, doar unul din cinci tineri ajunşi la majorat îşi satisface stagiul militar, însă restul sînt supuşi unor antrenamente în fiecare duminică, iar aceştia erau victimele soldatului. De fapt, cu toţii erau victime: recruţii trebuiau să se supună mîniei instructorului lor iar el trebuia să suporte trîndăvia elevilor săi. Nepricepînd în întregime tot ce spunea el în spaniolă, neînţelegînd importanţa fundamentală de a se întoarce într-o parte sau în alta, nici pe aceea a mărşăluitului şi apoi a opririi bruşte la capriciul şefului,

făceau totul fără prea multă tragere de inimă, şi acest lucru era de ajuns ca să enerveze pe oricine.

Caii au sosit, iar soldatul ne-a încredinţat unui ghid care vorbea doar quechua. Drumul a început cu o potecă stîncoasă pe care nici o altă rasă de cai nu ar fi putut să o urce, iar noi eram precedaţi de ghidul care mergea pe jos şi care pe porţiunile dificile lua caii de căpăstru, trăgîndu-i după el. Străbătuserăm deja două treimi din distanţă cînd o bătrînă şi un tînăr ne-au apărut în cale. Au apucat frîiele cailor şi s-au lansat într-o tiradă lungă din care am recunoscut doar un cuvînt care părea că înseamnă „cal". La început am crezut că vindeau coşuri din nuiele, deoarece bătrîna căra după ea cîteva.

„Eu nu vreau cumpăr, nu vreau", îi tot spuneam, şi aş fi tot continuat să o fac, inutil, dacă Alberto nu mi-ar fi reamintit că interlocutorii noştri erau quechua, nu rude ale lui Tarzan şi ale maimuţelor. În cele din urmă, am dat peste o persoană venind din direcţia opusă care vorbea spaniola şi ne-a explicat că aceşti indieni erau proprietarii cailor; ei treceau călare prin faţa casei locotenentului guvernator, iar el le-a luat caii şi ni i-a dat nouă. Unul dintre recruţi, proprietarul calului meu, străbătuse şapte leghe pentru a se plînge de serviciul militar, iar biata bătrînă locuia în direcţia opusă celei înspre care ne îndreptam noi. Am făcut ce ar fi făcut orice persoană decentă - am descălecat şi ne-am continuat drumul pe jos, ghidul din faţa noastră cărînd în spinare toate lucrurile noastre. În acest mod am parcurs ultima bucată de drum către tabăra de leproşi, unde i-am dat ghidului nostru un sol ca răsplată. Ne-a mulţumit în mod exagerat, în ciuda faptului că era vorba de o sumă patetic de mică. Şeful clinicii, senor Montejo, ne-a primit şi, deşi nu ne-a putut găzdui, ne-a promis că ne va trimite la casa unui proprietar de pămînt din regiune, ceea ce a şi făcut. Fermierul ne-a oferit o cameră, paturi şi mîncare, ceea ce reprezenta tot ce aveam nevoie. Următoarea dimineaţă am mers în vizită la pacienţii din micul spital.

Oamenii care sînt la conducere fac o treabă grozavă, chiar dacă trece fără a fi băgată în seamă. Starea generală a locului este jalnică; două treimi dintr-o porţiune mică - mai mică decît o jumătate de cvartal - sunt destinate unei „zone bolnave", acolo desfăşurîndu-se vieţile a 31 de condamnaţi. Aşteaptă sosirea morţii rămînînd indiferenţi la

trecerea timpului (cel puţin asta cred eu). Condiţiile sanitare sînt îngrozitoare şi, deşi acestea par să nu cauzeze reacţii adverse indienilor veniţi din munţi, cei originari din alte părţi, chiar dacă sînt doar un pic mai educaţi, le găsesc catastrofale. Te lasă nervii numai la gîndul că de acum încolo trebuie să îţi petreci restul vieţii între cei patru pereţi de chirpici, înconjurat de oameni care vorbesc o altă limbă, Cu numai patru asistenţi care, în fiecare zi, vin doar în nişte scurte vizite.

Am intrat într-o cameră cu acoperiş de paie, tavanul fiind delimitat printr-un strat de nuiele, iar pe podeaua de pămînt o fată citea Vărul Basilio de Queiros. De îndată ce am început să vorbim, fata a început să plîngă, descriindu-şi viaţa ca un „calvar", ca şi cînd ar fi în iad. Biata fată, originară din regiunea Amazonului, se dusese la Cuzco, unde a aflat veştile proaste şi i s-a spus că va fi trimisă într-un loc mai bun, unde se va vindeca. Spitalul din Cuzco nu era în nici un caz perfect, însă avea un anumit nivel de confort. Cred că expresia ei, cuvîntul „calvar", era singura în măsură să exprime situaţia fetei. Unicul lucru acceptabil din acest spital era tratamentul medicamentos, restul putea fi suportat doar de spiritul suferind, fatalist al indienilor peruani din munţi.

Imbecilitatea localnicilor din zonă nu a făcut decît să sporească izolarea pacienţilor şi a personalului medical. Unul dintre ei ne-a povestit cum chirurgul-şef de la clinică avea de executat o operaţie mai mult sau mai puţin serioasă, însă imposibil de realizat pe o masă de bucătărie, unde nu deţinea nici echipamentul chirurgical adecvat. Aşa că a cerut să facă această operaţie în alt loc, chiar şi într-o morgă dintr-un spital din apropiere, din Andahuaylas. Răspunsul care i s-a dat a fost unul negativ, iar pacientul a murit. Senor Montejo ne-a spus că atunci cînd s-a înfiinţat acest centru de tratare a leproşilor, din iniţiativa cunoscutului doctor Pesce, specialist în lepră, el însuşi a fost responsabil, de la întemeierea centrului, cu organizarea de noi servicii. Cînd a ajuns în oraşul Huancarama, nici un han sau hotel nu a vrut să-i închirieze o cameră pentru o noapte; puţinii prieteni pe care-i avea în oraş au refuzat, de asemenea, să-i ofere adăpost şi, avînd în vedere că stătea să plouă, a fost forţat să-şi caute refugiul într-o cocină de porci, unde şi-a petrecut întreaga noapte. Pacienta de care vorbeam mai devreme a trebuit să meargă pe jos pînă în tabăra de leproşi, deoarece

nimeni nu a vrut să-i împrumute cai, nici ei, nici însoţitorului ei - iar asta se întîmpla la cîţiva ani buni după ce a fost înfiinţată colonia.

După primirea de zile mari de care am avut parte, ne-au dus să vedem noul spital, care se construia la cîţiva kilometri de cel vechi. În timp ce ne cereau să ne dăm cu părerea, ochii asistenţilor sclipeau plini de mîndrie, ca şi cînd clădirea ar fi fost creaţia lor, făcînd cărămidă după cărămidă din chirpici, cu propria lor sudoare. Ar fi fost crud să ne rostim criticile cu voce tare. Însă noua colonie de leproşi are aceleaşi dezavantaje ca şi cea veche: îi lipseşte un laborator, îi lipseşte aparatura chirurgicală şi, chiar dacă pare o exagerare, este situată într-o zonă năpădită de ţînţari, reprezentînd o adevărată tortură pentru oricine trebuie să-şi petreacă o zi întreagă acolo.

Da, poate să adăpostească 250 de pacienţi şi un doctor rezident, şi s-au făcut oarecare progrese în ceea ce priveşte igiena, însă mai sînt multe de făcut.

După o şedere de două zile în regiune, timp în care astmul meu s-a înrăutăţit, am decis să plecăm şi să caut un tratament adecvat mai departe.

Avînd o pereche de cai de la fermierul care ne oferise găzduire, am plecat înapoi, însoţiţi de acelaşi ghid laconic, vorbitor de quechua, ce ne-a cărat bagajele la insistenţa moşierului. În mentalitatea oamenilor bogaţi din zonă, este perfect formal ca servitorul, chiar dacă merge pe jos, să suporte toate greutăţile şi toate neplăcerile drumului. Am aşteptat pînă cînd prima cotitură ne-a scos din raza vizuală a latifundiarului și ne-am luat bagajele de la ghid; faţa lui enigmatică nu a schiţat nici un gest cum că ar fi apreciat sau nu acest lucru.

Ajunşi înapoi în Huancarama, ne-am cazat din nou la Garda Civilă, pînă cînd găseam un camion care să ne ducă şi mai departe în direcţia stabilită de la bun început, cît mai spre nord, ceea ce s-a şi întîmplat a doua zi. După o zi epuizantă de călătorie, am ajuns în sfîrşit în oraşul Andahuaylas şi m-am dus direct la spital pentru a mă reface.

SIEMPRE AL NORTE - Tot spre nord

După ce m-am odihnit două zile în spital şi m-am refăcut parţial, am abandonat refugiul pentru a accepta încă o dată mila bunilor noştri prieteni, Garda Civilă, care ne-au primit cu voie bună, ca de obicei. Eram atît de lefteri încît aproape că ne era frică să mîncăm; nu voiam să lucrăm pînă nu ajungeam în Lima, unde exista speranţa că vom găsi un loc de muncă mai bine plătit şi vom strînge suficienţi bani pentru a ne continua drumul, din moment ce încă nu venise vorba de posibilitatea de a ne întoarce.

Aşteptarea din prima noapte a trecut destul de bine, deoarece locotenentul care era şef de post, un tip amabil, ne-a invitat la masă, iar noi am mîncat destul cît să ne facem rezerve pentru orice ne aştepta în viitor. Oricum, în cele două zile care au urmat, doar foamea, pînă acum Un tovarăş care ne-a însoţit în fiecare zi de călătorie, şi plictiseala au fost singurele lucruri remarcabile; era aproape imposibil să ne avîntăm prea departe de punctul de control, din moment ce şoferii de camioane erau nevoiţi să treacă pe acolo pentru a avea actele verificate şi ştampilate, înainte de a-şi începe sau de a-şi continua călătoria.

La sfîrşitul celei de-a treia zile, a cincea în Andahuaylas, ceea ce aşteptam a apărut sub forma unui camion care se îndrepta spre Ayacucho. Exact la timp, s-a dovedit, deoarece Alberto a avut o reacţie violentă cînd a văzut cum nişte soldaţi ai Gărzii Civile au insultat o indiancă ce venise să-i aducă de mîncare soţului ei din închisoare. Reacţia lui trebuie să le fi părut aiurea oamenilor care-i priveau pe indieni ca pe nişte obiecte, care meritau să trăiască doar aşa cum le permiteau ei. După acest incident, le-am ieşit din graţii.

La căderea nopţii, am părăsit satul ai cărui prizonieri fuseserăm vreme de cîteva zile, într-un fel de pauză obligatorie. Acum camionul trebuia să urce pînă în vîrful munţilor care păzesc ieşirea din nordul lui Andahuaylas şi, din minut în minut, se făcea tot mai rece. Cînd am ajuns în vîrf, eram uzi pînă la piele din cauza unei ploi torenţiale, care prin aceste părţi devine destul de violentă, iar de această dată nu aveam nici un mijloc de a ne proteja, fiind instalaţi în spatele camionului ce transporta zece tauri tineri pînă în Lima, iar noi eram însărcinaţi să avem grijă de ei, împreună cu un băiat indian care era,

de asemenea, şi ajutorul şoferului. Am petrecut cu toţii noaptea într-un oraş numit Chincheros.

În ceea ce ne priveşte, ne era atît de frig încît am uitat că eram nişte paraziţi fără nici un ban, aşa că am mîncat o masă modestă şi am cerut un pat pentru amîndoi. Nu cred că mai e nevoie să spun că cererea noastră a fost însoţită de multe lacrimi şi lamentaţii care probabil că l-au impresionat pe proprietar în vreun fel: rezultatul a fost cinci soli pentru tot. Următoarea zi am petrecut-o trecînd de la defileuri adînci la pampasuri, cum sînt numite platourile de pe vîrfurile muntoase din Peru. Topografia neregulată a ţării aproape că nu are nici o zonă plată, cu excepţia regiunilor împădurite de pe lîngă Amazon. Sarcina noastră a început să devină din ce în ce mai dificilă odată cu trecerea orelor, din moment ce animalele, pierzîndu-şi stratul de rumeguş pe care stăteau, au început să obosească stînd în aceeaşi poziţie şi înghiţind zgîlţîielile camionului şi s-au prăbuşit pe rînd. A trebuit să le ridicăm înapoi, pentru că un animal călcat în picioare de către celelalte ar putea muri.

La un moment dat, lui Alberto i s-a părut că un corn al unuia dintre tauri îi zgîria ochiul altuia şi i-a transmis acest lucru băiatului care era mai aproape de locul în care se aflau cele două animale. Cu o ridicare din umeri, în care se reflecta întreaga stare de spirit a rasei din care făcea parte, a spus: „Păi ce-are, oricum tot ce-o să vadă de-acum înainte e bălegar", şi a continuat în linişte să facă un nod, o treabă căreia i se dedicase înainte de a fi întrerupt.

În cele din urmă, am ajuns în Ayacucho, faimos în istoria Americii de Sud pentru lupta decisivă pe care Bolivar a cîştigat-o pe cîmpiile din jurul oraşului. Proasta iluminare a străzilor, caracteristică pentru întregul lanţ muntos Peruvian, atinsese aici nivelul maxim; becurile emit o licărire slabă, de culoare portocalie, ce străluceşte întreaga noapte. Un domn al cărui hobby era să colecţioneze prieteni străini ne-a invitat să dormim la el acasă, iar a doua zi ne-a găsit un camion ce se îndrepta spre nord, aşa că nu am putut vizita decît una sau două din cele 33 de biserici din oraş. Ne-am luat la revedere de la bunul nostru prieten şi am pornit din nou la drum, spre Lima.

POR EL CENTRO PERUANO - Prin inima Peru-ului

Călătoria noastră a continuat cam în aceeaşi manieră: mîncînd din cînd în cînd, ori de cîte ori unui suflet generos i se făcea milă de lipsurile noastre materiale. Totuşi, niciodată nu am mîncat prea mult, iar lipsa a devenit şi mai gravă în seara cînd ni s-a spus că ceva mai înainte avusese loc o alunecare de teren şi nu puteam înainta; trebuia să petrecem noaptea într-un sat numit Anco. Dimineaţa devreme am pornit din nou, instalaţi în camion, însă, după ce am înaintat puţin, am ajuns la respectiva alunecare de teren şi a trebuit să pierdem o zi întreagă acolo, murind de foame şi în acelaşi timp plini de curiozitate, observînd cum muncitorii fixau explozibilul în bolovanii imenşi ce se prăvăliseră pînă în mijlocul drumului. Pentru fiecare muncitor existau nici mai mult, nici mai puţin decît cinci supraveghetori autoritari, care îşi urlau părerile şi întîrziau munca pirotehniştilor, care, la rîndul lor, nu erau nici ei chiar nişte muncitori model.

Am încercat să ne păcălim foamea mergînd să înotăm în rîul care curgea prin viroaga de sub noi, însă apa era foarte rece şi nu am putut sta înăuntru prea mult, nici unul dintre noi nefiind prea rezistent la frig, după cum v-am mai spus. Pînă la urmă, după una dintre poveştile noastre triste pe care le aveam în program, unul dintre oameni ne-a dat nişte coceni de porumb, iar altul inima unei vaci şi nişte potroace.

O femeie ne-a împrumutat ceaunul ei şi am început să ne organizăm masa, însă pe la jumătatea procesului, pirotehniştii au eliberat drumul şi cîrdul de camioane a început să se mişte. Femeia şi-a luat înapoi ceaunul, iar noi am mîncat porumbul nefiert şi am pus deoparte carnea crudă. Ca încununare a nenorocirilor noastre, se apropia noaptea, iar o furtună cu ploaie îngrozitoare a transformat drumul într-un fluviu periculos de noroi. Nu putea trece decît cîte un camion o dată, aşa că cele de pe partea mai îndepărtată a alunecării de teren au trecut primele, fiind urmate de cele de pe partea noastră. Eram printre primii dintr-un şir lung, însă diferenţialul primului camion s-a rupt, fiind tras prea tare de tractorul care ajuta la traversarea dificilă, şi am rămas blocaţi încă o dată. Într-un final, din cealaltă parte a dealului a apărut o maşină de teren dotată cu un troliu, care a tras camionul pe marginea drumului, permiţîndu-ne să ne vedem de drum. Vehiculul ne-a

transportat prin noapte şi, ca de obicei, am trecut de la văi mai mult sau mai puţin protejate, la acele reci pampasuri peruviene, unde am fost loviţi de gheaţa şi de ploaia ce cădeau din cer cu găleata. Ne clănţăneau dinţii în gură, şi lui Alberto, şi mie, din cauza frigului ce se instalase în noi, pentru că stăteam în aceeaşi poziţie. Am început să ne întindem picioarele pentru a opri crampele, făcînd cu schimbul. Foamea noastră era asemenea unui animal ciudat, trăind nu doar într-un loc anume, ci în tot corpul, făcîndu-ne nervoşi şi irascibili.

Am ajuns în Huancallo cînd se crăpa de ziuă şi am parcurs pe jos cele 15 cvartale, de unde ne lăsase camionul, pînă la sediul Gărzii Civile, popasul nostru obişnuit. Am cumpărat pîine, am făcut nişte mate şi eram pe punctul de a scoate faimoasa noastră carne crudă, însă nu am apucat nici măcar să zgîndărim tăciunii aprinşi ai focului abia făcut, că un camion ce se îndrepta spre Oxapampa s-a oferit să ne ia şi pe noi. Interesul nostru ridicat de a ajunge în acel loc izvorîse din faptul că mama unuia dintre tovarăşii noştri din Argentina locuia acolo - cel puţin, aşa credeam noi. Ne agăţaserăm de speranţa că ea ne-ar putea ajuta să ne omorîm foamea pentru cîteva zile şi poate chiar să ne împăneze cu un sol sau doi. Aşa că am părăsit Huancallo aproape fără să fi văzut nimic din el, motivaţi de strigătele nerăbdătoare ale stomacurilor noastre sleite.

Prima bucată de drum a fost minunată, trecînd printr-un mic grup de orăşele, dar pe la 6 seara am început o coborîre periculoasă pe un drum extrem de îngust, lăţimea lui permiţînd trecerea vehiculelor pe rînd, unul cîte unul. De obicei, acest drum avea sens unic, însă, din motive necunoscute, în această zi au făcut o excepţie, iar camioanele îşi negociau traversarea, strigînd în mod exagerat şi executînd manevre la milimetru cu roţile din spate depăşind treptat marginile abrupte - nu era tocmai un spectacol liniştitor.

Alberto şi cu mine ne-am ghemuit fiecare în cîte un colţ al camionului, pregătiţi să sărim pe pămînt la cel mai mic semn de accident, dar tovarăşii noştri de călătorie nu au mişcat nici un muşchi. De fapt, frica noastră nu era total nefondată, din moment ce o grămadă de cruci marcau, în aceste părţi ale munţilor, nenorocirile şoferilor mai puţin norocoşi care merseseră pe acest drum. Şi fiecare camion care ieşise de pe carosabil luase cu el şi încărcătura formată din oameni, într-un

hău adînc de 200 de metri ce se oprea într-un rîu - eliminând orice şansă de supravieţuire. Fiecare accident, conform rapoartelor regionale, lăsa în urmă numai morţi - nici măcar un singur supravieţuitor rănit.

Din fericire, de această dată nu s-a întîmplat nimic neplăcut şi, pe la 10 noaptea, am ajuns într-un sat numit La Merced. Era aşezat într-o zonă tropicală joasă şi avea aspectul tipic oricărui sat din junglă. Un alt suflet milostiv ne-a oferit o masă copioasă şi un pat în care să dormim. Porţiile de mîncare au apărut în ultimul moment, căci, cînd omul a venit să vadă dacă eram în regulă, nu am mai avut timp să ascundem cojile portocalelor pe care le culeseserăm dintr-un copac pentru a încerca să ne potolim foamea.

La sediul Gărzii Civile din oraş am aflat că, din păcate, aici camioanele nu erau nevoite să oprească pentru a semna în vreun registru, lucru ce ne făcea dificilă încercarea de a găsi un mijloc de transport care să ne ducă mai departe. În timp ce eram acolo, am asistat la depunerea unei plîngeri în legătură cu o crimă, de către fiul victimei şi un mulatru cu gesturi ostentative, care afirma că este un prieten al decedatului. În mod misterios, crima se petrecuse cu cîteva zile în urmă, iar suspectul principal era un indian a cărui fotografie o aduseseră cu ei. Sergentul ne-a arătat-o şi ne-a spus: „Priviţi, domnilor doctori, imaginea clasică a unui ucigaş". Am dat din cap cu entuziasm, dar imediat după ce am părăsit secţia l-am întrebat pe Alberto: „Care dintre cei doi crezi că e criminalul?". Iar părerea lui, ca şi a mea, era că tipul de culoare avea un aspect mult mai înfricoşător decît indianul.

În timpul orelor lungi pe care le-am petrecut aşteptînd să treacă un camion, ne-am împrietenit cu cineva care ne-a spus că poate să aranjeze totul fără să ne coste nimic. Ţinîndu-se de cuvînt, a vorbit cu un şofer de camion care a acceptat să ne ia şi pe noi. Oricum, mai tîrziu s-a dovedit însă că nu făcuse decît să negocieze cu şoferul ca să plătim fiecare cu 5 soli mai puţin decît cei 20 pe care acesta îi taxa de obicei pentru fiecare călător. I-am mărturisit că eram complet lefteri, ceea ce nu era decît cu cîţiva cenţi departe de adevăr. A promis să ne ierte de datorie şi chiar a făcut acest lucru, ba chiar mai mult, după ce am ajuns, ne-a luat şi la el acasă.

Drumul era destul de îngust, deşi nu atît de dificil ca cel dinainte, şi destul de plăcut, trecînd prin păduri sau printre plantaţii de arbori tropicali: bananieri, papaya şi alţii. Drumul urca şi cobora, pînă la Oxapampa, care se afla cam la 1000 de metri deasupra nivelului mării şi care era destinaţia noastră, precum şi sfîrşitul autostrăzii.

Pînă aici, călătoriserăm în acelaşi camion ca şi bărbatul de culoare care făcuse plîngerea cu crima. La unul dintre popasurile de pe drum, acesta ne-a făcut cinste cu o masă şi, în timpul ei, ne-a ţinut o prelegere despre cafea, papaya şi sclavii negri, dintre care făcuse parte şi bunicul său. A spus lucrul acesta foarte deschis, dar se putea simţi o notă de ruşine în vocea lui. În orice caz, eu şi Alberto am căzut de acord să-l achităm de orice vină în legătură cu uciderea prietenului său.

ESPERANZA FALLIDA - Speranţe spulberate

În dimineaţa următoare am aflat, complet dezumflaţi, că prietenul nostru din Argentina ne dăduse informaţii greşite şi că mama lui nu mai locuia în Oxapampa de destul de multă vreme. Însă locuia acolo un frate vitreg de-al său, aşa că am căzut pe capul acestuia. Primirea a fost magnifică şi am avut parte de o masă mare, improvizată, dar ne-am dat seama că am fost primiţi ca musafiri doar datorită tradiţionalei curtoazii peruviene. Am decis să ignorăm absolut orice, mai puţin ordinele exprese de a o şterge imediat, avînd în vedere că rămăseserăm fără nici un sfanţ şi adunaserăm în noi o foame de cîteva zile, plus că nu puteam mînca nicăieri altundeva decît în casa prietenilor noştri antipatici.

Noi, cel puţin, am avut o zi minunată; am înotat în rîu, lăsînd toate grijile deoparte, am ingurgitat o grămadă de mîncare bună şi am băut o cafea excelentă. Însă, din păcate, cum toate lucrurile bune ajung la un sfîrşit, a doua zi, la căderea nopţii, inginerul (gazda noastră era inginer) a găsit soluţia salvării sale care nu numai că a dat rezultate, ci a fost şi foarte ieftină: un inspector de drumuri s-a oferit să ne ia cu el tot drumul pînă la Lima. Nouă ni s-a părut o idee bună, deoarece începuserăm să resimţim acut închiderea perspectivelor şi voiam să

ajungem cît mai repede în capitală, pentru a încerca să ne îmbunătăţim norocul. Cu alte cuvinte, am înghiţit momeala.

În noaptea respectivă, ne-am suit în spatele unei furgonete care, după ce am îndurat o ploaie torenţială ce ne-a udat pînă la oase, ne-a lăsat, la ora 2 dimineaţa, în San Ramon, la mai puţin de jumătatea distanţei pînă la Lima. Şoferul ne-a spus să-l aşteptăm pînă schimbă maşinile şi, pentru a alunga orice suspiciune, l-a lăsat pe tovarăşul său cu noi. După zece minute, tipul s-a dus să-şi cumpere ţigări, iar la ora 5 dimineaţa, deştepţii de noi ne înfruptam la micul dejun doar cu constatarea amară că am fost fraieriţi.

Tot ce mai speram era ca şoferul-toreador să primească ce merită, adică, în cazul în care asta nu era încă una din minciunile lui, să îşi găsească sfîrşitul în coarnele unuia dintre taurii lui... (în adîncul stomacului meu, ştiam că ceva nu e în regulă, însă părea aşa o persoană de treabă încît am crezut totul... chiar şi treaba cu schimbul de vehicule.)

Cu puţin înainte de răsărit am dat peste nişte beţivi şi ne-am făcut numărul genial cu „aniversarea". Treaba merge cam aşa:

1. Spunem ceva cu voce tare, identificabil ca fiind în argentiniană, ceva care să aibă un che în el şi alte cuvinte din argou, vorbind tărăgănat. Cel vizat muşcă momeala, întrebînd aproape imediat de unde sîntem; începem să legăm o conversaţie.

2. Începem să vorbim despre greutăţile vieţii, dar nu facem prea mare caz de ele, în tot acest timp păstrînd o privire pierdută în depărtare.

3. Intervin şi întreb în cît sîntem azi; cineva ne răspunde, iar Alberto oftează, spunînd: „Ce coincidenţă, azi se împlineşte un an". Candidatul o să întrebe, un an de la ce; răspundem că de cînd am început călătoria.

4. Alberto, mult mai tupeist decît mine, lasă să îi scape un oftat lung, spunînd: „Ce păcat că se întîmplă în aceste circumstanţe cumplite şi nu putem să sărbătorim" (spune acestea cu discreţie, ca şi cînd mi s-ar adresa mie).

Candidatul se oferă imediat să plătească; pentru o vreme ne prefacem că refuzăm, recunoscînd că ar fi imposibil să îi înapoiem suma de bani etc., însă pînă la urmă acceptăm oferta.

5. După prima băutură, eu refuz cu fermitate să mai accept încă una, iar Alberto se uită aiurea la mine. Gazda noastră devine un pic agitată şi insistă, dar eu refuz, fără să explic de ce. Omul tot întreabă, pînă cînd îi spun, plin de jenă, că obiceiul nostru în Argentina este să mîncăm în timp ce bem. Cît de mult mîncăm depinde de felul în care apreciem faţa candidatului. Una peste alta, treaba asta necesită destul de mult rafinament.

În San Ramon am încercat-o încă o dată şi, ca întotdeauna, am izbutit să însoţim cantitatea enormă de băutură cu ceva mîncare solidă. Dimineaţa ne-am odihnit pe malul rîului - un peisaj foarte plăcut, deşi frumuseţea lui a scăpat într-o oarecare măsură atenţiei noastre estetice, transformîndu-se în tot felul de delicatese bune de mîncat. În apropiere, trăgînd cu ochiul prin crăpătura unui gard, am surprins contururile durdulii ale unor portocale. Ospăţul a fost groaznic şi trist; într-un minut, stomacurile noastre au devenit pline şi acide, iar în următoarea clipă au revenit crampele dureroase ale senzaţiei de foame.

Lihniţi, ne-am hotărît să alungăm puţina ruşine care se încăpăţînase să ne rămînă şi să mergem la spitalul local. De această dată, Alberto era cel copleşit de o timiditate ciudată, iar eu a trebuit să găsesc cuvintele potrivite pentru a ţine următorul discurs diplomatic:

„Doctore" - găsiserăm unul în spital - „sînt un student la medicină, iar tovarăşul meu este biochimist. Sîntem amîndoi din Argentina şi ne este foame. Am vrea să mîncăm ceva". Surprins de acest atac frontal, bietul doctor nu a putut face nimic altceva decît să ne facă cinste cu o masă la restaurantul unde mînca şi el. Într-atît de neruşinaţi eram.

Urcam pe drumul de munte extrem de îngust, care ne inspirase atît de multă frică la venire. Şoferul ne spunea foarte binedispus povestea fiecărei cruci de pe margine, cînd, brusc, a dat într-o groapă din mijlocul drumului pe care o putea vedea orice prost. Groaznica noastră bănuială cum că omul acesta nu ştia să conducă a crescut şi mai mult, însă logica elementară ne spunea că acest lucru nu era posibil, că pe

această şosea oricine în afara unui şofer experimentat ar fi căzut de mult în prăpastie. Plin de tact şi răbdare, Alberto i-a smuls adevărata poveste. Omul suferise un accident care, conform spuselor lui, l-a lăsat cu o vedere slabă, ceea ce explica de ce luase atît de multe gropi. Am încercat să-l facem să-şi dea seama de pericolul la care se expunea el, dar la care îi expunea şi pe oamenii pe care îi transporta. Însă şoferul era de neînduplecat: asta era meseria lui şi era plătit foarte bine de către un patron care nu întreba cum a ajuns, ci doar dacă a ajuns. Pe lîngă asta, carnetul său de şofer costase foarte mult, luînd în considerare obişnuita şpagă pe care a trebuit să o dea pentru a-l obţine.

Proprietarul camionului a urcat şi el la bord ceva mai departe. A părut fericit să ne ia pînă la Lima, însă numai cu condiţia să călătorim pe maşină, pentru a ne putea ascunde cînd treceam prin punctele de control ale poliţiei, deoarece era interzis să iei călători într-un camion ce transportă marfă. Proprietarul s-a dovedit a fi şi el o persoană cumsecade, oferindu-ne mîncare pe tot parcursul drumului pînă în capitală. Înainte de asta, am trecut prin La Oroya, un oraș minier pe care voiam foarte mult să-l vedem, dar nu am putut să oprim. La Oroya este situat la o altitudine de 4000 de metri şi, din înfăţişarea sa dură, îţi poţi da seama de greutăţile din viaţa unui miner. Coşurile sale înalte aruncă în aer un fum negru, acoperind totul cu funingine; am văzut feţele minerilor, în timp ce treceau pe străzile din oraş, îmbibate şi ele de o străveche melancolie a fumului, care uniformiza totul cu griul său monoton, asortîndu-se perfect cu zilele cenuşii de munte. Am trecut de cel mai înalt punct de pe drum, aflat la 4853 de metri, pe cînd încă mai era lumină afară. Deşi ne aflam în timpul zilei, frigul era intens. Înfăşurat în pătura mea de călătorie, holbîndu-mă la priveliştea ce se întindea de fiecare parte, bolboroseam tot felul de versuri, legănat de torsul camionului.

În acea noapte am dormit la marginea oraşului, iar în ziua următoare am ajuns devreme în Lima.

LA CIUDAD DE LOS VIRREYES - Oraşul viceregilor

Ne aflam la capătul uneia dintre cele mai importante părţi din călătoria noastră, fără nici un cent şi fără şanse prea mari de a face rost de ceva bani în viitorul apropiat, însă eram fericiţi.

Lima e un oraş frumos, ce şi-a depăşit trecutul colonial (cel puţin aşa părea după ce văzuserăm Cuzco) ridicînd clădiri noi. Renumele său de oraş bijuterie nu este justificat, însă cartierele elegante de locuinţe de la periferie sînt legate prin alei late de staţiunile foarte plăcute din apropierea mării. Locuitorii din Lima se deplasează din oraş înspre portul Callao în doar cîteva minute, de-a lungul unor drumuri spaţioase. Portul nu are zone care să reprezinte o atracţie specială (construcţia tuturor porturilor pare să fie complet standardizată), cu excepţia fortului, scenă a multor lupte. De-a lungul zidurilor sale imense, am stat şi ne-am gîndit la faptele eroice ale lordului Cochrane atunci cînd, conducîndu-şi marinarii sud-americani, a atacat şi a luat în stăpînire acest bastion într-unul din cele mai comemorate episoade din istoria de eliberare a Americii Latine.

Locul din Lima care chiar merita descris este centrul oraşului, din jurul minunatei sale catedrale, atît de diferită de monstruozitatea greoaie din Cuzco, unde conchistadorii s-au glorificat fără subtilitate. În Lima, arta este mai stilizată, cu o atingere aproape efeminată: turnurile catedralei sînt înalte şi graţioase, poate chiar cele mai suple dintre toate turnurile catedralelor din coloniile spaniole. Migala lucrăturilor în lemn din Cuzco este lăsată la o parte, însă aici este transpusă în aur. Naosurile sînt uşoare şi graţioase, intrînd în contrast cu acele caverne întunecate şi ostile din oraşul incaş. De asemenea, picturile sînt luminoase, aproape vesele şi aparţin unor şcoli de pictură mult mai recente decît cea ermetică a metişilor care şi-au pictat sfinţii cu o furie întunecată, captivă. Toate bisericile exprimă în faţadele şi altarele lor întregul ţel al artei Churrigueresque de înfrumuseţare cu aur *.

Această imensă bunăstare le-a permis aristocraţilor să reziste armatelor de eliberare a Americii pînă în ultimul moment. Lima reprezintă exemplul perfect al unui Peru care nu s-a dezvoltat dincolo de condiţia feudală a unei colonii. Încă mai aşteaptă vărsarea de sînge a unei revoluţii cu adevărat eliberatoare.

Dar există un colţ al oraşului regal foarte drag nouă şi am mers acolo de multe ori pentru a retrăi amintirile din Machu Picchu; acesta este Muzeul de Arheologie şi Antropologie. Don Julio Tello a fost întemeietorul lui, un om de

*** Notă. Arhitectură spaniolă barocă ce se caracterizează prin suprafeţe încărcate cu decoraţii elaborate.**

ştiinţă indian pursînge. Conţine colecţii extrem de valoroase, ce sintetizează culturi întregi.

Lima este destul de diferită de Cordoba, însă are acelaşi aspect de oraş colonial sau, mai degrabă, provincial. Am vizitat consulatul, unde ne aşteptau scrisori şi, după ce le-am citit, ne-am dus să vedem ce puteam face cu o scrisoare de recomandare pe care o aveam către un funcţionar de la biroul pentru străini, care, desigur, nici nu a vrut să audă de noi. Am rătăcit dintr-o secţie de poliţie într-alta - pînă cînd la una dintre ele am primit o farfurie cu orez -, iar după-amiază l-am vizitat pe doctorul Hugo Pesce, expertul în lepră, care ne-a primit cu extrem de multă amabilitate pentru o persoană aflată la conducerea unei instituţii medicale atît de respectate. Ne-a asigurat un loc în care să dormim în spitalul de leproşi şi, în noaptea aceea, ne-a invitat să luăm masa la el acasă. S-a dovedit a fi un om căruia îi plăcea enorm să stea la poveşti. Era foarte tîrziu cînd ne-am dus să ne culcăm.

De asemenea, era foarte tîrziu cînd ne-am trezit şi am luat micul dejun. Se pare că nu exista nici un „ordin" pentru a ne da de mîncare, aşa că am hotărît să mergem în Callao ca să vizităm portul. Am făcut destul de mult, pentru că era 1 Mai şi nu circula nici un mijloc de transport în comun; a trebuit să parcurgem toţi cei 14 kilometri pe jos. Nu era mai nimic de văzut în Callao, cu atît mai puţin vapoare argentiniene. Cu nişte feţe mai palide ca oricînd, ne-am dus la o secţie de poliţie şi am cerşit un pic de mîncare, apoi am bătut în retragere, înapoi la Lima. Am mîncat din nou acasă la doctorul Pesce, care ne-a povestit despre experienţele sale cu diverse tipuri de lepră.

De dimineaţă ne-am dus la Muzeul de Arheologie şi Antropologie. Incredibil, dar din cauza lipsei de timp nu am putut vedea totul. Întreaga după-amiază ne-am dedicat-o familiarizării cu spitalul de leproşi *, avîndu-l ca ghid pe doctorul Molina, care, pe lîngă faptul că este un foarte bun doctor de lepră, este şi un excelent chirurg, specializat în chirurgia toracică. Aşa cum ne obişnuiserăm deja, ne-am dus să mîncăm la doctorul Pesce.

Am pierdut întreaga dimineaţă de sîmbătă în centrul oraşului, încercînd să schimbăm 50 de coroane suedeze; pînă la urmă am reuşit, după cîteva negocieri. După-amiaza am petrecut-o explorînd laboratorul, care nu avea prea multe lucruri de invidiat şi, de fapt, chiar lăsa mult de dorit. În orice caz, fişele pacienţilor erau formidabile, ţinînd cont de claritatea, de metoda de organizare şi, de asemenea, de detaliile lor cuprinzătoare. Seara, desigur, am plecat spre casa doctorului Pesce pentru a lua cina, iar el, ca de obicei, şi-a dovedit măiestria în a anima conversaţia.

Duminică, o zi importantă pentru noi. Am asistat la prima noastră coridă şi, în ciuda faptului că se numea novillada, fiind o coridă cu mai puţine reguli pentru toreadori şi pentru tauri, eram foarte entuziasmaţi; atît de mult încît nu am putut să mă concentrez la una dintre cărţile lui Tello pe care o citeam la bibliotecă în acea dimineaţă. Am ajuns exact cînd corida începea şi, chiar cînd intram, un toreador tocmai

*** Notă. Spitalul Guia.**

răpunea un taur, însă nu aşa cum se face, printr-o lovitură de graţie *. Ca urmare, taurul suferea, întins la pămînt, în timp ce toreadorul încerca să îl dea gata, iar publicul ovaţiona. Cînd a apărut al treilea taur, mulţimea se afla într-o stare de exaltare, mai ales cînd taurul l-a luat în coarne pe toreador şi l-a aruncat prin aer, însă asta a fost tot. Fiesta s-a încheiat cu moartea aproape trecută cu vederea a celui de-al şaselea taur. Artă nu am văzut; un oarecare nivel de curaj; măiestrie, nu prea; emoţie, un pic. Pe scurt, totul depinde de ce altceva se mai întîmplă duminica.

Luni dimineaţă am mers din nou la muzeu, iar seara la casa doctorului Pesce, unde am cunoscut un profesor de psihiatrie, doctorul Valenza, un alt limbut ce ne-a spus anecdote din război şi multe altele precum: „Ieri am fost la cinematograful din localitate pentru a vedea un film cu Cantinflas" **. Toată lumea a rîs, dar eu nu înţelegeam nimic. Mă rog, ăsta nu e un lucru atît de ciudat; restul oamenilor nu înţelegeau nici ei nimic. Aşa că de ce rîdeau ei, de fapt? În realitate, ei rîdeau de ei înşişi, fiecare rîdea de o parte din el. Sîntem o ţară tînără, fără tradiţie sau cultură, abia am fost descoperiţi, aşa că ei rîd de orice nenorociri pe care civilizaţia noastră infantilă nu a reuşit să le rezolve... Însă acum, în ciuda zgîrie-norilor, a maşinilor şi a norocului pe care l-a avut, oare s-a maturizat America de Nord cu adevărat?

*** Notă. Descabellar, în spaniolă: toreadorul înfige spada în măduva spinării taurului.**

**** Notă. Cantinflas a fost un foarte prolific actor mexican de comedie - un fel de Charlie Chaplin mexican.**

Şi-a lăsat începutul fraged în spate? Nu, diferenţele există doar în ce priveşte forma, nu sînt deloc fundamentale; toată America e implicată în treaba asta. Privindu-l pe Cantinflas, am înţeles panamericanismul!

Ziua de marţi a decurs la fel - în ce priveşte vizitele la muzeu -, dar la ora 3 ne-am întîlnit cu doctorul Pesce, care i-a dat lui Alberto un costum de culoare albă, iar mie o jachetă; ambele îi aparţinuseră. Toată lumea a fost mulţumită - aproape că arătam omeneşte. Restul zilei nu a fost de vreo importanţă însemnată.

Au mai trecut cîteva zile, iar noi eram pe picior de plecare, însă nu ştiam exact cînd aveam să plecăm. Ar fi trebuit s-o facem deja de două zile, dar camionul care trebuia să ne ia încă nu plecase. Multele părţi din care este compusă călătoria noastră merg bine. În ceea ce priveşte îmbogăţirea cunoştinţelor, vizităm muzee şi biblioteci. Însă singurul care contează este Muzeul de Arheologie şi Antropologie, înfiinţat de doctorul Tello. În ceea ce priveşte aspectul ştiinţific, reprezentat de preocuparea noastră pentru lepră, l-am cunoscut pe

doctorul Pesce; ceilalţi sînt doar discipolii săi şi mai au mult pînă să producă ceva care să merite osteneala. Pentru că nu există biochimişti în Peru, laboratorul se află pe mîinile unor doctori specialişti, iar Alberto a discutat cu unii dintre ei, punîndu-i în legătură cu oameni din Buenos Aires. S-a înţeles bine cu doi dintre ei, dar a treia persoană... Ei bine, Alberto s-a prezentat ca fiind doctorul Granado, specialist în lepră, etc., iar ei l-au luat drept doctor. Aşa că tipul ăsta prostuţ, pe care l-a întrebat, i-a răspuns cu: „Nu, aici nu există nici un biochimist. La fel cum există o lege care interzice ca doctorii să-şi deschidă farmacii, iar noi nu le permitem farmaciştilor să se amestece în lucruri pe care nu le înţeleg". Alberto era pe punctul de a deveni violent, aşa că i-am dat un ghiont şi asta l-a făcut să se răzgîndească.

În ciuda simplităţii gestului, unul dintre lucrurile din Lima care ne-a impresionat foarte tare a fost faptul că pacienţii din spital ne-au urat drum bun. Toţi au pus mînă de la mînă şi au strîns cam 100 de soli, pe care ni i-au dat împreună cu o scrisoare emoţionantă. Apoi, unii dintre ei au venit să-şi ia rămas-bun în persoană şi în mai multe cazuri s-au vărsat lacrimi în timp ce ne mulţumeau pentru puţina speranţă pe care le-o oferiserăm. Le-am strîns mâinile, le-am acceptat darurile şi am ascultat cu ei meciul de fotbal transmis la radio. Dacă există ceva care să ne facă să devenim şi mai dedicaţi luptei împotriva leprei, atunci acest lucru este afecţiunea pe care ne-au arătat-o toţi oamenii bolnavi pe care i-am întîlnit de-a lungul călătoriei noastre.

Ca oraş, Lima nu se ridică la statutul conferit de o lungă tradiţie de reşedinţă a viceregelui, însă zonele rezidenţiale de la periferie sînt foarte frumoase şi aerisite, şi la fel sînt şi străzile noi.

Un lucru interesant a fost numărul mare de poliţişti din jurul Ambasadei Columbiei. Erau nu mai puţin de 50 de poliţişti în uniformă sau în civil care păzeau în permanenţă întreaga zonă.

Prima zi de călătorie în afara Limei nu a fost cu nimic ieşită din comun. Am văzut drumul ce ducea spre La Oroya, iar în rest am călătorit pe timp de noapte, ajungînd în Cerro de Pasco în zori. Am călătorit în compania fraţilor Becerra, pe care îi strigam Cambalache * sau, mai pe scurt, Camba. S-au dovedit a fi oameni foarte de treabă, îndeosebi cel mare. Am continuat să ne deplasăm în fiecare zi, coborînd spre locuri

mult mai plăcute, iar durerile de cap şi starea generală de disconfort pe care am avut-o încă din Ticlio, la 4853 de metri, cel mai înalt punct deasupra nivelului mării, au început să se atenueze. În timp ce treceam de Huanuco şi ne apropiam de Tingo Maria, osia din dreapta, pe faţă, s-a rupt, dar din fericire roata s-a înţepenit în apărătoarea de noroi, aşa că nu ne-am răsturnat. În acea noapte am fost nevoiţi să rămînem pe loc. Trebuia să îmi fac o injecţie, dar după cum ne-a mers norocul, acul s-a rupt.

Următoarea zi a fost astmatică şi lipsită de evenimente importante, însă noaptea norocul ni s-a schimbat cînd Alberto a menţionat cu o voce plină de melancolie că atunci, pe 20 mai, era aniversarea noastră de şase luni de cînd ne aflam pe drumuri. Acesta a fost pretextul să înceapă să plouă cu pisco. La a treia sticlă, Alberto a ţîşnit în picioare, a abandonat maimuţica pe care o ţinuse în braţe pînă atunci şi a dispărut din peisaj. Mezinul Camba a continuat să mai bea o jumătate de sticlă, după care s-a prăbuşit pe loc şi nu s-a mai ridicat.

Am plecat în grabă a doua zi dimineaţa, înainte ca femeia care era proprietara locului să se trezească, pentru că nu plătiserăm factura, iar fraţii Camba stăteau cam prost cu banii, din cauza reparaţiilor osiei. Am condus toată ziua, pînă cînd ne-am trezit blocaţi de una dintre

*** Notă. În spaniolă, magazin de antichităţi sau depozit de vechituri.**

acele bariere pe care le pune armata pentru a-i opri pe oameni să mai călătorească atunci cînd plouă foarte tare.

Am pornit a doua zi şi am fost din nou reţinuţi de o barieră. Doar seara ne-au permis să mergem mai departe, însă am fost opriţi încă o dată într-un oraş numit Nescuilla, ultimul nostru popas în acea zi.

Drumul era închis şi a doua zi, aşa că ne-am dus pînă la garnizoana armatei pentru a face rost de nişte mîncare. Am plecat de acolo după-amiază, luînd cu noi un soldat rănit care trebuia să ne elibereze drumul de barierele armatei. Această strategie a dat roade: după cîţiva kilometri, cînd toate celelalte camioane erau oprite, nouă ni s-a permis

să trecem pînă în Pucallpa, unde am ajuns după lăsarea întunericului. Mezinul Camba ne-a plătit masa şi, pentru a ne lua rămas-bun, am băut patru sticle de vin, lucru care l-a făcut să devină sentimental şi să ne promită dragostea lui veşnică. Apoi ne-a plătit o cameră de hotel în care să dormim.

Primul lucru pe care trebuia să-l facem era să vedem cum aveam să ajungem în Iquitos, aşa că ne-am concentrat asupra acestei chestiuni. Prima persoană la care am apelat a fost primarul, pe nume Cohen; auziserăm multe despre el, cum că în privinţa banilor era evreu, dar de soi bun. Era strîns la pungă, nu încăpea nici o îndoială; se punea problema dacă era de soi bun. Ne-a trimis la agenţii care se ocupau cu îmbarcările pe vase, care la rîndul lor ne-au trimis să vorbim cu căpitanul, care a fost destul de amabil, promiţînd că ne va face imensa concesie de a plăti bilete de clasa a treia şi de a călători la clasa întîi. Nu ne prea bucura treaba asta, aşa că am mers să vorbim cu cel de la conducerea garnizoanei, însă acesta a spus că nu poate face nimic pentru noi. Apoi adjunctul său, după ce ne-a interogat (şi, făcînd asta, ne-a convins de prostia sa), a promis că ne va ajuta.

În acea după-amiază am mers să facem o baie în rîul Ucayali, care arată destul de mult ca Parana de Sus. Ne-am întîlnit cu adjunctul, care ne-a spus că făcuse un tîrg foarte bun pentru noi: ca o favoare specială pentru el, căpitanul a fost de-acord să ne taxeze pentru clasa a treia şi să ne lase să călătorim la clasa întîi. Mare scofală.

În locul unde am înotat se afla o pereche foarte rară de peşti, numită de către localnici bufeo. Legenda spune că aceştia mănîncă oameni, violează femeile şi se fac vinovaţi pentru o mie de alte acte de violenţă. Se pare că este vorba de un delfin de rîu, care printre alte caracteristici ciudate are organele sexuale asemănătoare cu cele ale unei femei. Aşa că indienii îl folosesc ca pe un substitut, însă trebuie să omoare animalul după ce actul s-a terminat, deoarece li se contractă vulva şi penisul nu mai poate fi scos. În acea noapte ne-a revenit dificila sarcină de a ne înfrunta colegii de la spital pentru a le cere găzduire. Aşa cum ne aşteptam, ne-au întîmpinat cu răceală şi ne-ar fi refuzat, daca nu ar fi funcţionat stăpînirea noastră de sine, însă pînă la urmă ni s-au dat două paturi unde ne puteam odihni oasele obosite.

UCAYALI ABAJO - În jos pe Ucayali

Trăgînd de bagaje şi arătînd ca nişte exploratori, ne-am îmbarcat pe micul vas La Cenepa exact înainte de a pleca. Aşa cum ne înţeleseserăm, căpitanul ne-a lăsat să călătorim la clasa întîi, unde ne-am amestecat foarte repede cu ceilalţi pasageri privilegiaţi. După cîteva şuierături, barca s-a desprins de ţărm şi astfel a început a doua etapă a călătoriei noastre spre San Pablo. Cînd nu am mai putut zări casele din Pucallpa şi tot ce rămăsese era o panoramă neclintită a unei jungle neîntrerupte, oamenii au părăsit puntea şi s-au îndreptat spre mesele de jocuri de noroc. Ne-am apropiat cu prudenţă, dar Alberto a avut un moment de inspiraţie şi a cîştigat 90 de soli la un joc de cărţi numit „21", destul de asemănător cu „7 1/2" al nostru. Această victorie a atras asupra noastră dispreţul celorlalţi jucători, deoarece Alberto intrase cu o mizăinițială de numai un sol, în bani locali.

În acea primă zi, nu am prea avut ocazia să schimbăm impresii cu ceilalţi pasageri, aşa că am fost oarecum rezervaţi şi nu ne-am implicat în conversaţii generale. Mîncarea era puţină şi proastă. Barca nu naviga noaptea, deoarece rîul era scăzut. Abia dacă erau cîţiva ţînţari; chiar dacă ni s-a spus că acest lucru era normal, nu prea ne-a venit să credem, pentru că pînă în acest moment ne obişnuiserăm cu exagerările (şi adevărurile spuse pe jumătate) la care recurg oamenii atunci cînd încearcă să facă faţă unor situaţii dificile.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, ne puseserăm din nou în mişcare. Ziua a trecut fără să aibă loc evenimente notabile, cu excepţia faptului că ne-am împrietenit cu o fată care părea cam uşuratică; probabil a crezut că aveam ceva pesos, în ciuda lacrimilor de crocodil pe care le vărsam ori de cîte ori cineva menţiona ceva de bani. Spre seară, cînd ambarcaţiunea a aruncat ancora lîngă mal, ţînţarii şi-au făcut apariţia în hoarde, pentru a dovedi adevărul tangibil despre existenţa lor, atacîndu-ne în roiuri de-a lungul nopţii. Alberto şi-a acoperit faţa cu o bucată de plasă şi, înfăşurat în sacul de dormit, a reuşit să doarmă cîteva ore, însă eu am început să resimt simptomele unui atac de astm, astfel că între asta şi ţînţari nu am închis un ochi pînă

dimineaţă. Noaptea aceea s-a şters din memoria mea, dar încă îmi mai amintesc că simţeam cum pielea de pe fund, de la atîtea înţepături de ţînţar, se umflase ca un balon. Am fost somnoros toată ziua următoare şi m-am tot tîrît dintr-un colţ în altul, tot încercînd să trag un pui de somn prin hamace împrumutate. Criza mea de astm nu a arătat nici un semn cum că ar bate în retragere, aşa că a trebuit să iau măsura drastică de a face rost de un medicament prin banala metodă de a da bani pe el. Mi-a mai calmat un pic criza. Priveam visători dincolo de malul rîului, în junglă, la verdele său misterios şi îmbietor. Astmul meu şi ţînţarii mi-au mai tăiat din avînt într-o oarecare măsură, însă pădurile virgine sînt atît de fascinante pentru spirite ca ale noastre, încît impedimentele fizice şi toate acele forţe în formare ale naturii nu au făcut decît să-mi stimuleze dorinţa.

Zilele au trecut, scăldate în monotonie. Singura formă de divertisment era jocul de noroc, de care oricum nu prea ne puteam bucura, din cauza situaţiei noastre economice. Următoarele două zile au trecut fără să se întîmple nimic notabil. Călătoria ar fi durat în mod normal patru zile, dar rîul curgea atît de încet, încît în fiecare noapte a trebuit să ne oprim; treaba asta ne-a întîrziat călătoria şi ne-a transformat în ţinte perfecte pentru țînţari. Chiar dacă la clasa întîi mîncarea este mai bună, iar ameninţarea ţînţarilor mai mică, nu sînt sigur că am cîştigat ceva prin tîrguiala noastră. Sîntem mai atraşi de marinarii simpli decît de clasa mijlocie care, bogată sau nu, este mult prea ataşată de amintirea a ceea ce însemna odată luxul pentru a se amesteca printre călătorii de două parale.

Sînt de aceeaşi ignoranţă crasă precum orice alt om, însă micile victorii pe care le-au dobîndit de-a lungul vieţii li s-au urcat la cap, iar opiniile lor mediocre sînt exprimate cu mult mai multă aroganţă pentru simplul fapt că ei sînt cei care le proferează. Criza mea de astm s-a înrăutăţit, cu toate că îmi urmam dieta cu stricteţe.

Un alint care nu însemna nimic, venit din partea acelei femei uşoare care s-a arătat înţelegătoare cu starea mea fizică demnă de milă, mi-a răscolit amintirile amorţite din viaţa de dinainte de aceste aventuri. În acea noapte în care nu am putut să închid un ochi din cauza ţînţarilor m-am gîndit la Chichina, un vis îndepărtat şi neclar în acest moment, deşi sfîrşitul lui, neobişnuit pentru o astfel de amintire naivă, lasă în

urma lui, în memoria mea, mai multă dulceaţă decît amăreală. I-am trimis alene un sărut uşor, cum i-ar trimite un prieten vechi care o cunoaşte şi o înţelege; apoi mintea mea s-a îndreptat spre Malagueno, scenă imensă a atîtor nopţi nedormite, unde, poate chiar în acel moment, ea probabil că îşi şoptea frazele întortocheate şi stranii la urechea unui nou peţitor.

Ochii mei surprindeau imensitatea împărăţiei cerurilor; firmamentul înstelat sclipea voios deasupra mea, ca şi cînd mi-ar fi răspuns afirmativ la întrebarea care se ridica din străfundul meu: „Oare merită toate acestea?".

Încă două zile: nu s-a schimbat nimic. Confluenţa rîurilor Ucayali şi Maranon, ce dă naştere celui mai măreţ rîu, nu are nimic ieşit din comun: sînt pur şi simplu două mase de apă nămoloasă ce se unesc pentru a forma una singură - un pic mai întinsă, poate ceva mai adîncă, însă doar atît. Nu mai aveam nici un strop de adrenalină, iar crizele mele de astm se înrăutăţeau din ce în ce mai tare; nu puteam să mănînc decît o mînă de orez şi beam doar mate. În ultima zi, aproape de sosire, am nimerit în mijlocul unei furtuni puternice şi a trebuit să oprim barca. Ţînţarii au năvălit asupra noastră în valuri, mai teribil ca niciodată, ca şi cînd s-ar fi răzbunat pe noi pentru faptul că în curînd nu vom mai fi în raza lor de acţiune. Aveam impresia unei nopţi fără de sfîrşit, plină de plesnituri frenetice şi de scîncete ascuţite, de jocuri nesfîrşite de cărţi asemănătoare cu efectul narcoticelor, de fraze aruncate aiurea pentru a întreţine orice conversaţie şi pentru ca timpul să treacă mai repede. Dimineaţa, febra debarcării a făcut ca un hamac să rămînă liber, iar eu m-am aşezat în el. Ca sub o vrajă, mă simţeam de parcă în mine ar fi scăpat din strînsoare un arc încordat care fie mă ducea înspre noi înălţimi, fie mă cobora într-un abis, nu ştiu precis...

Alberto m-a trezit cu o zgîlţîire lipsită de delicateţe: „Pelad *, am ajuns". Rîul se lărgise în faţa ochilor noştri, dezvăluindu-ne un oraş plat, cu doar cîteva clădiri înalte, înconjurate de junglă şi înroşite de pămîntul de sub ele.

Era duminică, ziua sosirii noastre în Iquitos.

Am acostat devreme la debarcader şi ne-am dus imediat să vorbim cu cel aflat la conducerea Serviciului Internaţional de Cooperare. Aveam o recomandare pentru doctorul Chavez Pastor, dar acesta nu era în Iquitos. În orice caz, au fost amabili cu noi, cazîndu-ne în salonul destinat celor bolnavi de febră galbenă şi oferindu-ne mîncare de la spital. Starea astmului meu nu era prea bună şi nu puteam să-mi controlez şuierăturile mizerabile, chiar şi cu patru injecţii de adrenalină pe zi.

Nici a doua zi nu m-am simţit mai bine şi am petrecut-o zăcînd în pat sau, mai bine zis, adrenalinizîndu-mă.

Următoarea zi m-am decis să urmez o dietă mai strictă dimineaţa şi una mai puţin strictă seara, renunţînd la orez. Starea mea s-a mai îmbunătăţit un pic, deşi nu prea mult. Noaptea

*** Notă. Cuvînt argotic folosit pentru a denumi un bărbat chel.**

ne-am uitat la Stromboli, cu Ingrid Bergman, în regia lui Rossellini. Nu cred că i se poate da alt calificativ în afară de groaznic.

Ziua de miercuri a marcat o dată importantă: am fost anunţaţi că vom pleca a doua zi. Veştile ne-au făcut foarte fericiţi, din moment ce nu am putut să mă mişc aproape deloc din cauza astmului şi am petrecut zile întregi zăcînd în pat.

Încă de foarte devreme, în ziua următoare, am început să ne pregătim psihic pentru plecare. Cu toate acestea, ziua s-a scurs repede, iar noi am rămas tot ancoraţi; s-a anunţat că plecarea va avea loc în următoarea după-amiază.

Încrezători că încetineala proprietarului putea să însemne o întîrziere a plecării, şi în nici un caz o plecare înainte de termenul anunţat, am dormit buştean. După ce am făcut o plimbare, am mers pînă la bibliotecă, unde a dat buzna asistentul, extrem de agitat, să ne anunţe că El Cisne avea să ridice ancora la 11:30. Era deja 11:05. Ne-am adunat în grabă lucrurile şi, pentru că încă sufeream de astm, am chemat un taxi care ne-a luat jumătate de libra 1 peruană pentru o distanţă de opt străzi. Am ajuns la barcă şi am descoperit că nu pleca

pînă la ora 3, deşi ni s-a cerut să ne îmbarcăm cel tîrziu la ora 1. Nu am fost destul de curajoşi pentru a nu ne supune şi pentru a merge să mîncăm la spital, dar, în orice caz, era mult mai convenabil aşa, deoarece acum puteam „face uitată" seringa pe care ne-o împrumutaseră. Am avut parte de o

Nota 1. Unitate monetară în Peru, valabilă între 1898 şi 1931. Era echivalentul a 10 soli şi circula sub formă de monede de aur şi bancnote (n. r.).

mâncare îngrozitoare şi scumpă împreună cu un indian ce făcea parte din tribul yagua şi arăta foarte ciudat - era îmbrăcat într-o fustă roşie din paie şi purta cîteva coliere din aceleaşi paie; îl chema Benjamin, dar nu vorbea spaniola aproape deloc. Un pic deasupra omoplatului stîng avea o cicatrice datorată unei împuşcături de la o distanţă mică, din cauza unei „vinganza" *, potrivit spuselor sale.

Întreaga noapte a fost o revărsare de ţînţari ce se luptau pentru carnea noastră aproape virgină. Cînd am aflat că este posibil să ajungi din Manaos în Venezuela pe rîu, starea noastră psihică s-a îmbunătăţit remarcabil. Următoarea zi a trecut calm şi am dormit cît am putut de mult pentru a recupera somnul pierdut din cauza hoardelor de ţînţari. În acea noapte, în jurul orei 1, am fost trezit la doar cîteva secunde după ce adormisem şi mi s-a spus că ajunseserăm în San Pablo. Am fost recomandaţi directorului medical al coloniei, doctorul Bresciani, care a fost foarte ospitalier şi ne-a pus la dispoziţie o cameră pe timpul nopţii.

*** Notă. Un amestec de spaniolă şi portugheză pentru cuvîntul „răzbunare".**

QUERIDO PAPI - Dragă papi

Iquitos, 4 iunie 1952

Malurile imensului fluviu sînt înţesate de aşezări. Ca să dai de urma triburilor sălbatice, trebuie să mergi pe cursul afluenţilor, să te adînceşti înspre interior - şi, de data asta, cel puţin, excursia asta nu avem de gînd s-o facem. Bolile contagioase au dispărut, dar, pentru orice eventualitate, ne-au fost făcute vaccinuri împotriva febrei galbene şi tifoide şi ne-am luat provizii bune de atebrină şi chinină.

Bolile cauzate de tulburări de metabolism sînt numeroase: hrana care se găseşte în junglă nu e adecvată din punct de vedere nutriţional, dar nu te îmbolnăveşti grav decît dacă stai fără vitamine mai mult de o săptămână, iar noi n-am fi stat mai mult de-atît fără mâncare normală, chiar şi dacă am fi mers pe calea apei. Încă nu sîntem siguri de posibilitatea asta şi am luat în calcul şi varianta de a lua un avion pînă la Bogota sau măcar pînă la Leguisamo, fiindcă de aici încolo drumurile sînt bune. Nu e vorba că ni se pare periculos pe rîu, dar am putea economisi nişte bani care, mai tîrziu, ar fi importanţi pentru mine.

Dincolo de centrele ştiinţifice, unde riscăm să ne expunem, călătoria noastră devine aproape un eveniment pentru cei din leprozerii, care ne copleşesc cu tot respectul cuvenit unor cercetători aflaţi în vizită. Mă interesează lepra, dar nu ştiu cît va dura acest interes. Pacienţii de la spitalul din Lima şi-au luat rămas-bun de la noi atît de frumos, încît ne-am simţit încurajaţi să continuăm; ne-au dat un aragaz de voiaj şi au reuşit să strîngă 100 de soli, care, pentru ei, în situaţia financiară în care se găsesc, înseamnă o adevărată avere. Unii aveau ochii în lacrimi cînd ne-au spus la revedere. Aprecierea lor se datora faptului că noi nu am purtat niciodată salopete sau mănuşi, că am dat mîna cu ei aşa cum am da-o cu oricine, că am stat cu ei şi am vorbit despre tot felul de lucruri, că am jucat fotbal cu ei. Poate să pară o bravadă fără sens, dar sprijinul psihologic dat astfel acestor bieţi oameni - tratîndu-i ca pe nişte oameni, nu ca pe animale, aşa cum erau ei obişnuiţi - e incalculabil, iar riscul era extrem de mic pentru noi. Pînă în ziua de azi, singurii care s-au infectat au fost un infirmier din Indochina, care trăia cu pacienţii săi, şi un călugăr excesiv de zelos, despre care nu bag mîna-n foc.

LA COLONIDA DE SAN PABLO - Colonia din San Pablo

Ziua următoare, duminică, eram în picioare şi gata să vizităm colonia, dar pentru a ajunge acolo trebuie să iei barca şi, fiindcă nu era zi de lucru, n-am putut să mergem. Aşa că i-am făcut o vizită administratorului coloniei, sora Alberto, o călugăriţă cu înfăţişare foarte dură, apoi am jucat un meci de fotbal, în care am fost foarte slabi amîndoi. Astmul meu a început să dea înapoi.

Luni ne-am trimis o bună parte din haine la spălat, apoi am mers la colonie, să vizităm grupul de pacienţi. Se află acolo 600 de bolnavi care trăiesc independent, în colibe exact ca-n junglă, care fac ce vor, îşi poartă singuri de grijă, într-o organizare care şi-a dezvoltat un ritm şi un stil propriu. Există un reprezentant al oficialităţilor, un judecător, un poliţist, etc. Doctorul Bresciani inspiră un respect considerabil şi e limpede că el e cel care coordonează întreaga colonie, protejînd oamenii şi aplanînd conflictele care apar între diverse grupuri.

Marţi am vizitat din nou colonia, alăturîndu-ne doctorului Bresciani în timpul vizitei sale, în care examina sistemul nervos al pacienţilor.

Lucrează la un studiu detaliat al formelor de lepră nervoasă, bazat pe 400 de cazuri. E o muncă foarte interesantă, fiindcă multe dintre cazurile de lepră din această zonă atacă sistemul nervos. N-am văzut, de fapt, nici măcar un pacient care să nu prezinte asemenea simptome.

Bresciani ne-a spus că pe doctorul Souza Lima îl preocupau semnele timpurii ale tulburărilor nervoase în rîndurile copiilor care trăiau în colonie.

Am mers şi în acea parte a coloniei care era rezervată celor sănătoşi, unde locuiesc cam 70 de oameni. Îi lipsesc multe dintre dotările de bază, care se pare că tocmai se instalează, cum ar fi curentul electric pe durata zilei, un frigider şi chiar şi un laborator. Au mare nevoie de un microscop bun, un microtom, un tehnician - în acest moment postul este ocupat de către mama Margarita, care e drăguţă, dar nu are prea multe cunoştinţe - şi mai au nevoie de un chirurg care să opereze pe sistemul nervos, pe ochi, etc.

Interesant este că, dincolo de problemele nervoase cu o răspîndire largă, foarte puţini sînt orbi, indicînd poate concluzia că [cuvînt indescifrabil] are ceva de-a face cu asta, mai ales că majoritatea nu primesc nici un fel de tratament.

Ne-am repetat vizita miercuri, iar restul zilei l-am petrecut pescuind şi înotînd. Noaptea am jucat şah cu doctorul Bresciani şi am stat de vorbă. Doctorul Alfaro, dentistul, este o persoană minunată - relaxat şi foarte prietenos. Joia este ziua de odihnă a întregii colonii, aşa că ne schimbăm rutina şi nu mai vizităm complexul.

Dimineaţa am încercat să pescuim, însă fără succes. După-amiază am jucat fotbal, iar prestaţia mea în poartă nu a fost atît de proastă. Vineri am revenit în complex, iar Alberto a rămas să facă baciloscopie în compania călugăriţei drăguţe, mama Margarita. Am prins două specii de peşte sumbi, numite mota, iar pe unul i l-am dat doctorului Montoya ca să-l gătească.

EL DIA DE SAN GUEVARA - Ziua Sfîntului Guevara

Sîmbătă, 14 iunie, eu, încă un tinerel, am împlinit 24 de ani; mă găseam pe muchia unui sfert de secol transcendental, la nunta de argint a vieţii care, una peste alta, nu s-a purtat chiar rău cu mine. Dis-de-dimineaţă m-am dus la rîu, să-mi încerc din nou norocul la pescuit, dar sportul acesta e precum jocurile de noroc: cînd începi cîştigînd, sfîrşeşti prin a pierde. După-amiază am jucat fotbal, iar eu mi-am luat locul obişnuit în poartă, dar cu rezultate mai bune decît avusesem cu alte ocazii. Seara, după ce am trecut pe la doctorul Bresciani şi am luat o cină uriaşă, delicioasă, s-a dat o petrecere în cinstea noastră, în sala de mese a coloniei, cu o grămadă de pisco, băutura naţională peruană. Alberto e foarte experimentat în ce priveşte efectele acestuia asupra sistemului nervos central. Cînd toată lumea era uşor ameţită şi binedispusă, directorul coloniei a ţinut un toast călduros în cinstea noastră, iar eu, „piscotit", i-am oferit o replică elaborată, care suna cam aşa:

„Ei bine, e de datoria mea să răspund toastului oferit de doctorul Bresciani prin ceva mai mult decît un gest convenţional. Dată fiind

starea noastră precară, pe moment aflîndu-ne pe drumuri, nu putem să recurgem decît la cuvinte, iar acum aş vrea să mă folosesc de ele ca să-mi exprim recunoştinţa - atît a mea, cît şi a tovarăşului meu de drum - faţă de întregul personal al coloniei, care, aproape fără să ne cunoască, ne-a oferit această frumoasă demonstraţie de afecţiune, sărbătorindu-mi ziua de naştere ca şi cînd ar fi fost o sărbătoare intimă, ţinută pentru unul de-al vostru. Şi mai e ceva. Peste cîteva zile vom părăsi teritoriul peruan, aşa că intenţia secundară a acestor cuvinte este aceea de a ne lua rămas-bun, şi aş vrea să subliniez recunoştinţa pe care o purtăm tuturor locuitorilor acestei ţări, care n-au pierdut nici o ocazie să-şi arate ospitalitatea, încă de cînd am intrat în Peru, prin Tacna.

Aş vrea să mai spun ceva, fără legătură cu subiectul acestui toast. Deşi lipsa noastră de importanţă înseamnă că nu ne putem face purtătorii de cuvînt ai unei cauze atît de nobile, credem - mai ferm ca niciodată după această călătorie - că împărţirea Americii Latine în naţiuni instabile şi iluzorii e complet neîntemeiată. Sîntem, cu toţii, o singură rasă mestizo, care, din Mexic pînă la Strîmtoarea Magellan, vădeşte similitudini etnografice remarcabile.

Astfel, într-o încercare de a mă dezbăra de provincialismul limitat, propun să ciocnim pentru Peru şi pentru o Americă Latină Unită".

Oratoria mea a fost primită cu aplauze. Petrecerea, care consta în reprize de băut cît alcool ne ţineau puterile, a continuat pînă la 3 dimineaţa, cînd am decis, într-un final, că ziua se sfîrşise.

Duminică dimineaţa am vizitat un trib de yagua, indieni din rasa roşie. După ce am mers 30 de minute pe o cărare care dezminţea zvonurile despre jungla deasă, impenetrabilă, am dat de un grup de colibe unde trăia o familie.

Modul lor de viaţă era fascinant - locuiau afară, sub scînduri de lemn, şi aveau acoperişuri mici, ermetice, făcute din frunze de palmier, sub care se adăposteau noaptea de ţînţarii care atacă în grupuri compacte. Femeile îşi abandonaseră costumul tradiţional, în favoarea unor haine obişnuite, astfel că nu le-am putut admira ţîţele.

Copiii au burţile umflate şi sînt foarte costelivi, dar oamenii mai în vîrstă nu dau semne ale vreunei carenţe de vitamine, spre deosebire

de rata acesteia printre alte populaţii, mai dezvoltate, care trăiesc tot în junglă. Hrana lor de bază constă în yucca, banane şi nuci de cocos, amestecate cu animalele pe care le vînează cu puşca. Dinţii le sînt complet stricaţi. Vorbesc în dialectul propriu, dar unii înţeleg spaniola.

După-amiază am jucat fotbal şi, cu toate că am jucat mai bine, o minge trimisă cu efect a reuşit să treacă de mine. În noaptea respectivă, Alberto m-a trezit din cauza unei dureri acute de stomac, care mai tîrziu s-a localizat în fosa iliacă dreaptă; eram prea epuizat ca să mă preocup şi de durerile ciudate ale altuia, aşa că l-am sfătuit să se resemneze, m-am întors pe partea cealaltă şi am dormit pînă a doua zi.

Luni, ziua în care se distribuie medicamentele în complex, Alberto, îngrijit de scumpa lui măicuţă Margareta, primea cu religiozitate penicilină, din patru în patru ore. Doctorul Bresciani mi-a spus că aştepta să ajungă o plută cu nişte animale, din care puteam să luăm cîteva scînduri, ca să ne facem o plută proprie. Ideea ne surîdea, aşa că am început să ne facem planuri să mergem la Manaos, etc. Mie mi se infectase piciorul, aşa că am ratat meciul de după-amiază şi, în schimb, am trăncănit vrute şi nevrute cu doctorul Bresciani şi, foarte tîrziu, m-am băgat în pat.

Marţi dimineaţă, Alberto îşi revenise complet, aşa că am mers la complexul unde doctorul Montoya operase mîna unui bolnav de lepră, cu rezultate, pare-se, remarcabile, cu toate că tehnica folosită lăsa mult de dorit. După-amiază am mers la pescuit într-o lagună din apropiere şi, bineînţeles, n-am prins nimic; dar, pe drumul de întoarcere, m-am decis să trec Amazonul înot, spre marea disperare a doctorului Montoya, care nu avea nici un chef să aştepte atîta. În noaptea aceea a avut loc o mică petrecere jovială, care s-a terminat cu o bătaie serioasă cu senor Lezarna Beltran, un suflet imatur, introvertit, care probabil că era şi pervers. Bietul om era beat şi iritat fiindcă nu fusese invitat la petrecere, aşa că a început să profereze insulte şi să facă scandal, pînă s-a găsit cineva să-i tragă un pumn în faţă şi o mamă de bătaie. Episodul ne-a indispus un pic, fiindcă bietul om, deşi era homosexual şi foarte plicticos, fusese foarte drăguţ cu noi şi ne dăduse, fiecăruia, cîte 10 soli, ceea ce ne-a adus totalul la 479 al meu, respectiv 163,5 al lui Alberto.

Miercuri ploua cînd s-a crăpat de ziuă, aşa că nu ne-am mai dus la complex şi, în general, am cam pierdut timpul toată ziua. Eu am citit din Garcia Lorca, apoi ne-am dus să legăm pluta la dig. Joi dimineaţă, ziua liberă a personalului medical, am plecat cu doctorul Montoya pe malul celălalt, ca să cumpărăm de mîncare.

Am mers pe unul dintre braţele Amazonului, am cumpărat papaya, yucca, porumb, peşte şi trestie de zahăr, la preţuri incredibil de mici, şi am şi pescuit un pic. Montoya a prins un peşte normal, iar eu am prins un mota. La întoarcere, un vînt puternic a agitat rîul, iar căpitanul, Roger Alvarez, aproape a făcut pe el în timp ce valurile îi inundau canoele. I-am cerut să-mi dea mie vîsla, dar a refuzat şi am mers la mal, să aşteptăm acolo pînă se liniştesc valurile.

Abia la 3 după-amiază am ajuns acasă. Am pregătit peştele, dar nu prea ne-a astîmpărat foamea. Roger ne-a dat cîte o cămaşă, mie şi o pereche de pantaloni, aşa că m-am mai înveselit.

Pluta era aproape gata; nu-i mai lipseau decît vîslele. În noaptea aceea, pacienţii coloniei s-au întrunit ca să ne facă o serenadă de rămas-bun; în repertoriu au inclus şi o mulţime de cîntece de prin zonă, cîntate de un orb. Orchestra era compusă dintr-un flautist, un chitarist şi un acordeonist care aproape că nu avea degete, plus un contingent „sănătos", care le ţinea isonul cu un saxofon, o chitară şi ceva percuţie. Apoi a venit momentul discursurilor, pe care patru dintre pacienţi le-au ţinut cum s-au priceput mai bine, dar cu stîngăcie. Unul dintre ei a îngheţat, incapabil să continue, strigînd, de disperare, „De trei ori trăiască doctorii!". Apoi Alberto le-a mulţumit călduros pentru primire, spunînd că frumuseţile naturale ale Peru-ului nici nu se compară cu frumuseţea emoţională a acestui moment, că fusese adînc impresionat şi că nu mai putea spune decît... iar aici şi-a întins braţele, cu un gest şi o intonaţie a la Peron, spunînd: „vreau să vă mulţumesc tuturor".

Pacienţii au ridicat ancora şi, pe ritmurile unui cîntec popular, cargoul uman s-a îndepărtat de ţărm; lumina palidă a lanternelor pe care le aveau la ei le dădea un aer fantomatic. Am mers acasă la doctorul Bresciani să mai bem un păhărel şi, după ce am mai stat la poveşti o vreme, ne-am culcat.

Vineri era ziua plecării, astfel că de dimineaţă le-am făcut o vizită de rămas-bun pacienţilor şi, după ce am făcut cîteva poze, ne-am întors cu doi ananaşi frumuşei, cadou de la doctorul Montoya. Am făcut o baie şi am mîncat, iar pe la 3 după-amiază am început să ne luăm la revedere. La trei şi jumătate, ambarcaţiunea noastră, poreclită Mambo-Tango, a pornit în aval, cu un echipaj format din noi doi şi, pentru o bucată de drum, doctorul Bresciani, Alfaro şi Chavez, care construiseră pluta.

Ne-au dus pînă în mijlocul rîului şi, de acolo, ne-au lăsat să ne purtăm singuri de grijă.

LA KONTIKITA SE REVELA - Ieşirea în lume a micuţei Kontiki

Doar doi sau trei ţînţari nu au cum să-mi înfrîngă dorinţa de a dormi, iar în cîteva minute somnul a învins. Însă triumful meu a fost zadarnic, deoarece vocea lui Alberto m-a trezit din delicioasa uitare în care căzusem. Pe malul stîng al rîului se vedeau luminile estompate ale unui mic orăşel care, după toate aparenţele, nu putea fi decît Leticia. A urmat sarcina îngrozitor de anevoioasă de a ne îndrepta pluta în direcţia luminilor, treabă în care am eşuat cu totul: şandramaua refuza cu îndîrjire să se apropie de mal; intransigentă, îşi păstra hotărîrea să-şi determine singură cursul, prin mijlocul apei. Am vîslit din toate puterile şi, tocmai cînd părea că ne aflăm pe drumul cel bun, ne-am rotit în semicerc şi am luat-o înapoi înspre inima torentului. Priveam cu disperare crescîndă cum luminile alunecau în depărtare. Epuizaţi, ne-am decis că am putea, măcar, să cîştigăm lupta cu ţînţarii şi să dormim în pace pînă la răsăritul soarelui, urmînd să hotărîm apoi ce era de făcut.

Perspectivele nu erau deosebit de îmbietoare. Dacă urmam mai departe cursul rîului, ar fi trebuit să mergem tocmai pînă la Manaos, ceea ce însemna un drum foarte lung, conform unor informaţii mai mult sau mai puţin credibile, adică vreo 10 zile de mers cu barca. În urma unui accident din ziua precedentă, nu mai aveam cîrlige de undiţă şi nici cantităţi prea mari de provizii esenţiale, şi nu eram nici siguri că puteam ajunge la mal cînd voiam noi. Ca să nu mai spun că

intraserăm în Brazilia fără să avem actele în ordine şi nu ştiam limba... Dar aceste griji nu ne-au preocupat prea mult, fiindcă, foarte curînd, am căzut într-un somn adînc.

M-a trezit doar răsăritul soarelui şi m-am tîrît de sub plasa de ţînţari ca să determin poziţia în care ne găseam. Împinsă de cele mai rele intenţii din lume, mica noastră Kontiki se aşezase pe malul drept al rîului şi aştepta calmă în dreptul unui mic ponton ce aparţinea unei case din apropiere. M-am hotărît să amîn examinarea situaţiei pînă mai tîrziu, fiindcă ţînţarii încă ne dădeau tîrcoale, înfometaţi, şi chiar îşi savurau festinul. Alberto dormea adînc, aşa că m-am gîndit să mă alătur lui. M-a cuprins o oboseală morbidă, o epuizare agitată. Nu mă simţeam în stare să iau vreo decizie, m-am agăţat doar de gîndul că, indiferent cît de mult s-ar fi înrăutăţit lucrurile, n-aveam de ce să mă gîndesc că nu le vom face faţă.

QUERIDA VIEJA - Dragă mamă

Bogota, Columbia 6 iulie 1952

Dragă mamă,

Iată-mă: drumurile m-au adus cu cîţiva kilometri mai aproape de Venezuela şi m-au făcut mai sărac cu cîţiva pesos. Mai întîi, dă-mi voie să-ţi spun importantul „La mulţi ani!"; sper că ţi-ai petrecut ziua de naştere cu iubire, cu veselie şi în sînul familiei. În al doilea rînd - voi fi organizat şi-ţi voi face un rezumat concis al aventurilor mele de după plecarea din Iquitos.

Am pornit mai mult sau mai puţin conform planului; am călătorit două nopţi însoţiţi de alaiul nostru regal de ţînţari şi am ajuns la apusul soarelui în colonia din San Pablo, unde am şi căpătat găzduire. Directorul, un tip nemaipomenit, ne-a plăcut de la bun început şi ne-am înţeles bine, în general, cu toţi cei din colonie, cu excepţia călugăriţelor, care se mirau de ce nu mergem niciodată la misă. Ele făceau regulile pe-acolo, iar celor care nu mergeau la misă li se reduceau porţiile de mîncare (noi ne-am lipsit, dar copiii de acolo ne-au ajutat şi ne-au găsit în fiecare zi de mîncare). Dincolo de acest

minor război rece, viaţa era incredibil de plăcută. Pe 14 au dat o petrecere pentru mine, cu o grămadă de pisco, un fel de gin care te îmbată extraordinar. Directorul coloniei a ţinut un toast în cinstea noastră şi, sub inspiraţia spirtoaselor, i-am răspuns printr-un discurs panamerican în esenţa sa, primind aplauze însufleţite de la audienţa semnificativă - şi semnificativ de beată. Am rămas acolo ceva mai mult decît ne propuseserăm, dar în cele din urmă am pornit spre Columbia. În ultima noapte, un grup de pacienţi au venit din colonie pînă la noi, într-o canoe mare; ne-au cîntat serenade de rămas-bun de pe ponton şi au ţinut nişte cuvântări foarte emoţionante. Alberto, care se crede urmaşul de drept al lui Peron, a ţinut un discurs atît de impresionant şi gogonat încît urătorii noştri se zguduiau de rîs. A fost una dintre cele mai interesante experienţe ale excursiei noastre. Un acordeonist nu avea degete la mîna dreaptă şi se folosea de nişte beţigaşe legate de încheietură; cîntăreţul era orb; şi aproape toţi ceilalţi erau îngrozitor de sluţiţi de complicaţiile nervoase ale leprei, foarte frecventă prin locurile acestea.

La lumina felinarelor şi a lanternelor care se reflectau în lac, totul părea o scenă dintr-un film de groază. Locul e minunat, înconjurat din toate părţile de junglă, cu triburi indigene care trăiesc la nici doi kilometri depărtare (pe care, desigur, le-am vizitat), cu o mulţime de peşte şi vînat de mîncat şi o bogăţie potenţială incalculabilă; toate acestea ne-au făcut să visăm la traversarea Mato Grosso urmînd cursul rîului, din Paraguay pînă pe Amazon, practicînd medicina în drum, şi aşa mai departe... un fel de vis ca şi cînd ai dori să ai propriul tău cămin... cîndva, poate... Ne simţeam mai degrabă ca nişte exploratori înnăscuţi, aşa că am pornit în josul apei, într-o ambarcaţiune de lux pe care cei de acolo o construiseră special pentru noi. Prima zi s-a scurs liniştit, dar în noaptea respectivă, în loc să stăm de pază, cum ar fi trebuit, ne-am aşternut, amîndoi, pe dormit, protejaţi în chip convenabil de plasa de ţînţari care ni se dăduse şi, cînd ne-am trezit a doua zi, am descoperit că barca noastră eşuase la ţărm.

Am mîncat ca nişte fiare. Ziua a trecut vesel şi ne-am decis să facem cu rîndul de strajă, cîteva ore fiecare, ca să evităm apariţia altor probleme, deoarece la amurg curentul apei ne purtase către mal şi nişte crengi intrate pe jumătate în apă aproape că ne răsturnaseră

barca. Eu am primit o bilă neagră pentru unul din rondurile mele, fiindcă una dintre găinile pe care le luaserăm să le mîncăm a căzut în rîu şi a luat-o curentul. Eu, care am străbătut înot rîul pe lăţime în San Pablo, n-am avut curaj să mă arunc după ea, în parte fiindcă văzuserăm aligatori ieşind la suprafaţă din cînd în cînd şi în parte fiindcă nu mi-am depăşit niciodată cu adevărat frica pe care o resimt faţă de apă noaptea. Dacă erai tu acolo, ai fi salvat găina, la fel şi Ana Maria, fiindcă voi nu aveţi complexe nocturne ridicole, cum am eu.

Într-una dintre cele patru undiţe s-a prins cel mai mare peşte; am muncit din greu ca să-l aducem pe punte. Am stat de pază pînă dimineaţa, cînd am acostat la mal şi ne-am băgat sub plasa de ţânţari, fiindcă prin părţile acelea ţînţarii erau cu adevărat puşi pe rele. După un somn zdravăn, Alberto, care preferă carnea de peşte celei de pui, a descoperit că două dintre cîrligele cu nadă se făcuseră nevăzute peste noapte, ceea ce l-a indispus şi mai rău. Cum în apropiere se găsea o casă, ne-am decis să aflăm cît mai e pînă la Leticia. Cînd proprietarul casei ne-a spus, într-o portugheză familiară, că Leticia era la şapte ore în amonte şi că acum ne aflam în Brazilia, Alberto şi cu mine ne-am certat îngrozitor cu privire la cine adormise în post. Însă asta nu ne-a dus nicăieri. I-am dat proprietarului peştele şi un ananas de vreo patru kile primit de la leproşi şi am rămas peste noapte în casa lui, după care ne-a dus el înapoi în susul rîului. Drumul de întoarcere a mers destul de repede, dar a presupus muncă multă, fiindcă am avut de vîslit cel puţin şapte ore într-o canoe, lucru cu care nu eram obişnuiţi. Am găsit masă şi casă, etc. la sediul poliţiei din Leticia; dar n-am reuşit să obţinem o reducere mai mare de 50 la sută din taxele de zbor, aşa că a trebuit să ne căutăm de 130 de pesos columbieni, plus încă 15 pentru bagaje suplimentare, adică, una peste alta, un total de 1500 de pesos argentinieni. Norocul nostru a fost că am primit rugămintea de a antrena o echipă de fotbal în timp ce ne aşteptam avionul, care venea o dată la două săptămîni. La început n-aveam de gînd să-i antrenăm decît pînă în punctul în care să nu se facă de rîs; dar jucau atît de prost, încît ne-am hotărît să intrăm şi noi pe teren. Consecinţa uluitoare a fost că cea mai slabă echipă a intrat în campionatul de o zi complet reorganizată, a ajuns în finală şi a pierdut abia la penalty. Alberto aducea oarecum cu Pedernera *, cu pasele lui date la fix, aşa că a fost poreclit, de fapt, Pedernerita, iar eu am

apărat un penalty care va intra în istoria oraşului Leticia. Întreaga festivitate ar fi fost foarte reuşită dacă, în timp ce la sfîrşit se cînta imnul naţional al Columbiei, nu m-aş fi aplecat eu să-mi şterg sîngele de pe genunchi, ceea ce i-a prilejuit colonelului o reacţie violentă şi l-a făcut să mă huiduiască. Eram pe punctul să-l huiduiesc şi eu, dar, amintindu-mi de călătoria noastră, etc., mi-am muşcat limba.

După un zbor foarte lung, într-un avion care părea mai degrabă un cocktail shaker, am ajuns în Bogota. Pe drum, Alberto a tot pălăvrăgit cu ceilalţi pasageri, rememorând, chipurile, un zbor îngrozitor de care avuseserăm parte mai demult pe deasupra Atlanticului, cînd participaserăm la o conferinţă internaţională despre lepră la Paris, iar trei dintre cele patru motoare cedaseră şi nu ne mai despărţeau decît cîteva minute de prăbuşirea în ocean, încheind povestirea cu „Sincer, Douglas-urile astea..."; era atît de convingător, încît pînă şi eu mă înspăimîntasem.

Parcă am fi făcut înconjurul lumii nu o dată, ci de două ori. Prima noastră zi în Bogota a decurs binişor, am găsit de mîncare în campusul universitar, dar cazare nu, fiindcă era plin de studenţi veniţi cu burse la cursurile organizate de Naţiunile Unite. Bineînţeles, nici unul nu era argentinian. Numai după 1 noaptea am găsit în sfîrşit un locşor la spital, dar prin asta nu vreau să spun decît că am găsit un scaun pe care să ne petrecem noaptea. Nu sîntem din cale-afară de săraci, dar nişte exploratori de

* Notă. Jucător argentinian de fotbal.

talia noastră, cu un asemenea trecut, preferă să moară decît să plătească pentru confortul burghez oferit de vreun mic hotel. După acestea, am fost primiţi în serviciul pentru leproşi, deşi în prima zi ne priviseră cu neîncredere, din cauza scrisorii de recomandare pe care o aduseserăm din Peru - foarte măgulitoare, dar semnată de doctorul Pesce, care joacă pe aceeaşi poziţie ca şi Lusteau *. Alberto le-a fluturat pe sub nas diverse certificate şi nici nu-şi trăseseră bine sufletul, că am început şi eu să-i încolţesc cu lucrările mele despre alergie, lăsîndu-i buimaci. Urmarea? Am primit amîndoi de lucru. Eu nu

aveam deloc de gînd să accept, dar Alberto cîntărea bine posibilitatea, din motive evidente. Eu schiţasem ceva pe pămînt, în stradă, folosind cuţitul lui Roberto, şi, în consecinţă, am avut o altercaţie cu poliţia, care ne-a necăjit atît de tare încît, în loc să rămînă Alberto aici, ne-am hotărît să plecăm amîndoi spre Venezuela cît de curînd posibil. Deci, cam pe cînd ajunge la tine scrisoarea asta, eu mă voi fi pregătind de plecare. Dacă vrei să-ţi încerci norocul, poţi să-mi scrii la Cucuta, Santander del Norte, Columbia sau, foarte rapid, aici, în Bogota. Mîine mă duc să văd meciul dintre Millonarios şi Real Madrid, pe cele mai ieftine locuri, deoarece e mai uşor să ajungi la un inistru decît la compatrioţii noştri. Represiunea libertăţii individuale e mai mare aici decît în orice altă ţară în care am fost pînă acum, poliţiştii patrulează pe străzi înarmaţi cu carabine şi, la cîteva minute, îţi cer actele, pe care unii dintre ei le citesc de-a-ndoaselea. Atmosfera e foarte tensionată; pare că se pune

* Notă. Jucător argentinian de fotbal.

la cale o revoluţie. Provincia s-a răsculat deja, iar armata n-are cum s-o potolească. Conservatorii se ceartă între ei şi nu reuşesc să se pună de acord, iar amintirea zilei de 9 aprilie 1948 * e încă puternică în amintirea oamenilor. Pe scurt, atmosfera de aici e sufocantă. Dacă localnicii au de gînd să se împace cu situaţia asta, eu, unul, le doresc succes, dar noi plecăm de aici cît putem de repede. Se pare că Alberto are şanse mari să-şi găsească de lucru în Caracas.

Chiar sper că se va găsi cineva să mîzgălească pe hîrtie cîteva rînduri ca să ştiu şi eu cum sînteţi. De data asta nu va mai fi nevoie să adunaţi informaţii prin Beatriz sau prin alt intermediar (nu-i răspund ei acum fiindcă ne limităm la a trimite cîte o singură scrisoare din fiecare oraş; din acest motiv, am inclus în plic şi vederea pentru Alfredito Gabela).

Te îmbrăţişează fiul tău, căruia îi e dor de voi din tot sufletul. Sper că bătrînul va reuşi să ajungă în Venezuela, unde costurile de trai sînt mai mari decît aici, dar se plăteşte mult mai bine, ceea ce ar trebui să-i convină unui zgîrie-brînză (!) ca el. Apropo, dacă după ce trăieşte aici o

vreme tot mai e îndrăgostit de unchiul Sam... dar să nu ne abatem de la subiect, papi poate citi printre rînduri. Chau.

*** Notă. Ziua în care a fost asasinat politicianul liberal Jorge Eliecer Gaitan.**

HACIA CARACAS - În drum spre Caracas

După ce ne-a pus întrebări previzibile şi inutile, după ce s-a fîţîit cu paşapoartele noastre în mînă şi le-a examinat atent, după ce s-a zgîit la noi, cu o suspiciune demnă de un agent de poliție, funcţionarul ne-a pus o ştampilă mare în paşapoarte cu ziua de plecare de 14 iulie, aşa că am luat-o pe jos pe podul care uneşte şi desparte cele două ţări. Un soldat venezuelan ne-a verificat bagajele, cu aceeaşi insolenţă duşmănoasă ca şi omologii săi columbieni - lucru ce pare să fie o trăsătură comună întregii specii militare - şi n-a scăpat ocazia să ne supună la propriul său interogatoriu, doar ca să vedem că vorbeam cu cineva cu „autoritate". Ne-au reţinut ceva vreme în San Antonio de Tachira, însă doar pentru nişte formalităţi administrative, apoi ne-am continuat drumul într-un camion care ne-a promis că ne ia pînă în oraşul San Cristobal. Pe la jumătatea drumului se găseşte însă vama, unde am avut de răbdat o percheziţie minuţioasă asupra întregului nostru bagaj şi asupra persoanelor noastre. Vestitul cuţit care a prilejuit atîta tevatură în Bogota a revenit acum, sub formă de laitmotiv al lungii discuţii avute cu şeful poliţiei. Am purtat această discuţie cu o uşurinţă pe care mi-o perfecţionasem în interacţiunea cu alţi oameni de asemenea cultură înaltă. Revolverul era în siguranţă, fiindcă se afla înăuntrul buzunarului de la geaca de piele, pus într-o legătură de cîrpe a cărei duhoare i-a îndepărtat pe agenţii vamali. Cuţitul, recuperat cu mari eforturi, a devenit o nouă sursă de îngrijorare, fiindcă drumul spre Caracas era împînzit de puncte vamale, iar noi nu eram convinşi că vom da peste oameni cu minte suficientă cît să proceseze argumentele elementare pe care le ofeream noi. Drumul care leagă cele două diviziuni de frontieră era pavat impecabil, mai ales pe partea Venezuelei, şi îmi amintea de regiunile muntoase

din jurul Cordobei. În general, se pare că ţara aceasta e mai prosperă decît Columbia.

La sosirea în San Cristobal, a izbucnit o ceartă între proprietarii companiei de transport şi noi, care voiam să călătorim în cel mai economic mod cu putinţă. Pentru prima dată în toată călătoria noastră, teza „lor" privind avantajele de a călători două zile cu camionul, în loc de a merge trei cu autobuzul, a avut cîştig de cauză.

Nerăbdători să ne punem în ordine viitorul apropiat şi să-mi găsesc un tratament corespunzător pentru astm, ne-am decis să ne luăm adio de la 20 de bolivari, pe care i-am sacrificat în cinstea Caracasului. Ne-am petrecut restul zilei umblînd prin zonă şi citind cîte ceva despre ţara aceasta în biblioteca foarte bună care se găsea acolo.

La 11 seara am pornit spre nord, lăsînd asfaltul în urmă. Într-un loc unde erau deja înghesuiţi trei oameni, au mai îndesat încă patru, printre care şi noi, aşa că nu aveam nici o şansă să dormim. Pe deasupra, am pierdut o oră cu o pană de cauciuc, iar astmul mă sîcîia în continuare. Pe măsură ce urcam anevoios către vîrf, vegetaţia a început să se împuţineze, cu toate că prin văi se vedeau acelaşi fel de culturi ca şi în Columbia. Drumurile se găseau într-un hal fără de hal, producîndu-ne frecvent pene de cauciuc; în timpul celei de-a doua zile de mers, ni s-a întîmplat de cîteva ori bune. Poliţia are puncte de control care verifică minuţios toate camioanele, iar noi ne-am fi aflat la mare ananghie fără ajutorul scrisorii de recomandare pe care o avea asupra sa o femeie care călătorea cu noi - şoferul a pretins că toate bagajele erau ale ei; misiune îndeplinită. Preţul hranei crescuse, aşa că de la un bolivar de persoană se făcuse cam trei şi jumătate. Noi eram decişi să economisim cît de mulţi bani puteam, aşa că la oprirea din Punta del Aguila am făcut foamea, însă şoferului i s-a făcut milă de sărăcia noastră şi ne-a dat amîndurora cîte o masă bună, pe cheltuiala lui. Punta del Aguila este punctul cel mai înalt din Anzii Venezuelei, atingînd 4108 metri deasupra nivelului mării. Eu mi-am luat ultimele două pastile, cu ajutorul cărora am reuşit să trec cu bine de noaptea respectivă. În zori, şoferul s-a oprit o oră să doarmă. Condusese timp de două zile fără oprire. Ne aşteptam să ajungem în Caracas în noaptea aceea, dar am făcut din nou pană de cauciuc, ceea ce ne-a întîrziat, ca şi cuplarea proastă, care făcea ca bateria să nu se

încarce, aşa că a tot trebuit să ne oprim s-o reparăm. Climatul devenise tropical - ne năpădiseră nişte ţînţari agresivi şi pe amîndouă părţile drumului se găseau bananieri. Pe ultima bucată de drum, în timpul căreia am moţăit, încercînd să fac faţă astfel unui atac de astm în toată regula, asfaltul era bun şi peisajul părea chiar frumos (deja se întunecase). Cînd am ajuns la destinaţie, cerul se lumina. Eram complet epuizat. Am căzut lat într-un pat pe care l-am închiriat cu jumătate de bolivar şi am dormit buştean, ajutat şi de injecţia zdravănă cu adrenalină pe care mi-a făcut-o Alberto.

ESTE EXTRANO SIGLO VEINTE - Acest ciudat secol XX

Partea cea mai urîtă a atacului meu de astm a trecut, iar acum mă simt aproape bine, deşi uneori trebuie să recurg la noua mea achiziţie, un inhalator franţuzesc. Resimt puternic absenţa lui Alberto. Am senzaţia că flancurile nu-mi mai sînt apărate în faţa vreunui atac ipotetic. Din clipă-n clipă mă-ntorc peste umăr ca să-i împărtăşesc cîte o observaţie, dar îmi dau seama că nu mai e lîngă mine.

E adevărat, nu prea am de ce să mă plîng; sînt îngrijit temeinic, primesc mîncare - bună şi multă - şi anticipez întoarcerea acasă, unde îmi voi relua studiile şi voi obţine diploma care-mi va da posibilitatea să practic medicina. Şi totuşi, ideea de a ne separa pentru totdeauna nu prea-mi surîde; luni întregi am fost alături unul de altul, cu bune şi cu rele, obişnuiţi să visăm la lucruri asemănătoare în situaţii asemănătoare, iar asta ne-a apropiat atît de mult. Iată-mă acum îndepărtîndu-mă de centrul Caracasului, frămîntînd aceste gînduri în minte. Casele din suburbii se află la distanţe mai mari una de alta. Caracas se întinde de-a lungul unei văi înguste, pe care o cuprinde între limitele sale, astfel că o plimbare cît de scurtă te aduce pe urcuşul dealurilor, iar de acolo, pe măsură ce oraşul ţi se descoperă, treptat, la picioare, începe să ţi se arate un nou aspect al compoziţiei sale multifaţetate. Negrii, exemplare magnifice ale rasei africane, care şi-au păstrat puritatea rasială datorită lipsei unei afinităţi cu îmbăierea, şi-au văzut teritoriile invadate de un alt soi de sclavi: portughezii. Iar cele două rase străvechi şi-au început astfel

convieţuirea, plină de ciondăneli şi încăierări. Uniţi de discriminare şi sărăcie în lupta zilnică pentru supravieţuire, ei se despart radical în ce priveşte modurile diferite de a-şi duce viaţa: negrul e indolent şi visător, îşi cheltuieşte micile venituri pe frivolităţi sau băutură; europeanul are o tradiţie de muncă şi economii, care l-a propulsat pînă în aceste colţuri ale Americii şi care îl împinge spre progres, chiar şi dincolo de aspiraţiile sale individuale.

La această înălţime, casele de beton au dispărut complet; e ţinutul colibelor de chirpici. Privesc atent într-una dintre ele. Este o singură cameră, separată în două printr-un perete, în care se găseşte un cămin, o masă şi un morman de paie pe jos, care par să servească drept pat.

Cîteva mîţe numai pielea şi osul şi un cîine răpciugos se joacă cu trei copii negri complet goi.

Mama, negresă, cu părul cîrlionţat şi sînii lăsaţi, găteşte, ajutată de o fată de vreo 15 ani, care e îmbrăcată. Începem o conversaţie în uşa colibei şi, după ceva timp, le întreb dacă vor să-mi pozeze pentru o fotografie, ceea ce ele refuză categoric, afară doar dacă le-o las lor, atunci, pe loc.

Degeaba încerc să le explic că fotografia trebuie mai întîi developată, dar nu, ele o vor atunci şi acolo, altfel o lăsăm baltă. În cele din urmă, le promit că le-o înmînez imediat ce o developez, dar acum au devenit suspicioase şi nu mai vor să coopereze. Unul dintre copii scapă afară, să se joace cu prietenii, în vreme ce eu continui să stau la palavre cu familia. La final, mă instalez de pază la uşă, cu aparatul în mînă, pretinzînd că voi fotografia pe oricine care îşi scoate capul pe uşă. Ne jucăm astfel o vreme, pînă cînd îl văd pe puşti întorcîndu-se lipsit de griji cu o bicicletă nouă; focalizez şi apăs butonul, dar efectul e dezastruos. Ca să scape de poză, copilul coteşte brusc şi cade cu bicicleta, apoi izbucneşte în plîns. Imediat, îşi pierd cu toţii frica de aparatul de fotografiat şi se năpustesc asupra mea, aruncîndu-mi în faţă abuzul. Mă retrag oarecum temător, dat fiind că sînt cu toţii excelenţi aruncători de pietre, şi sînt urmat de insultele grupului inclusiv de cea mai dispreţuitoare: „Portughezule!".

Pe marginea drumului sînt îngrămădite containere pentru transportul maşinilor, folosite de portughezi ca locuinţe. Într-una dintre ele, unde trăieşte o familie de culoare, zăresc un frigider nou-nouţ, iar din multe duduie radiouri, pe care posesorii le ascultă la volum maxim. În faţa celor mai sărăcăcioase asemenea „case" sînt parcate maşini noi. Pe deasupra capului îmi zboară tot felul de avioane, umplînd aerul de zgomot şi reflecţii argintii, iar la picioarele mele se întinde Caracas, oraşul primăverii veşnice. Centrul său e ameninţat de invazia acoperişurilor de ţiglă roşie, care cresc în vecinătatea acoperişurilor plate ale clădirilor moderne. Dar ceea ce va face ca gălbuiul clădirilor în stil colonial să dăinuie, chiar şi după ce vor fi dispărut de pe harta oraşului, este spiritul Caracasului, impermeabil faţă de stilul de viaţă nordic, înrădăcinat cu încăpăţînare în condiţiile retrograde, semipastorale, ale trecutului său colonialist.

ACOTACION AL MARGEN - Însemnare pe margine

Stelele luminau cerul nopţii în sătucul acela de munte, iar liniştea şi frigul făceau ca întunericul să dispară. Era - nu ştiu cum să explic - ca şi cum tot ce era solid s-ar fi topit în neant, făcînd să dispară orice semn al individualităţii şi absorbindu-ne şi pe noi, palpabilii, în întunericul imens. Nici măcar un nor care să dea perspectivă spaţiului nu ascundea vreo bucată din cerul înstelat. La doar cîţiva metri distanţă, lumina oarbă a unui stîlp nu mai avea putere să atenueze întunericul.

Faţa omului nu se distingea printre umbre; n-am putut vedea decît ceea ce părea să fie scînteierea ochilor săi şi sclipirea celor patru dinţi din faţă.

Nu pot încă să-mi dau seama dacă ceea ce m-a pregătit pentru revelaţie a fost atmosfera sau personalitatea acelui om, dar ştiu că am mai auzit aceleaşi argumente de mai multe ori, de la mai mulţi oameni, şi nu m-au impresionat niciodată. Interlocutorul nostru era, de fapt, un personaj foarte interesant. Originar dintr-o ţară din Europa, a scăpat din tinereţe de ameninţarea dogmatismului, cunoştea gustul fricii (una dintre puţinele experienţe care te fac să pui preţ pe viaţă), iar apoi

cutreierase dintr-o ţară în alta, adunînd mii de aventuri, pînă cînd s-a trezit în această zonă izolată, aşteptînd răbdător momentul marii recunoaşteri care va să urmeze.

După ce am schimbat cîteva cuvinte stupide şi fără sens, prin care fiecare dintre noi şi-a marcat teritoriul, discuţia a început să şovăie şi eram gata să ne vedem, fiecare, de drumul său, cînd individul a izbucnit într-un rîs bizar, copilăros, punîndu-şi în relief asimetria celor patru incisivi:

„Viitorul le aparţine oamenilor şi, fie treptat, fie dintr-o singură lovitură, aceştia vor prelua puterea, aici şi în orice altă ţară.

Greutatea constă în aceea că oamenii trebuie educaţi, dar asta nu o pot face înainte de a prelua puterea, ci doar după. Nu pot să înveţe decît din propriile greşeli, care vor fi foarte grave şi se vor face cu preţul a mii de vieţi nevinovate. Sau poate că nu, poate că aceste vieţi nu vor fi aşa de nevinovate, fiindcă vor fi comis un imens păcat împotriva naturii; adică le-a lipsit abilitatea de a se adapta. Toţi cei incapabili să se adapteze - tu şi cu mine, de exemplu - vor muri blestemînd puterea a cărei creaţie au sprijinit-o cu mari eforturi. Revoluţia e impersonală; le va curma vieţile, folosind chiar amintirea lor ca exemplu sau ca instrument pentru a domestici tinerii care le vor urma. Păcatul meu este mai mare, fiindcă eu, mai viclean şi cu mai multă experienţă, spune-i cum vrei, voi muri ştiind că sacrificiul meu se datorează doar unei inflexibilităţi care simbolizează civilizaţia noastră putredă, care se năruie. Mai ştiu - iar asta nu va schimba cursul faptelor sau părerea ta despre mine - că vei muri cu pumnii strînşi şi cu fălcile încleştate, semn al urii şi al luptei, fiindcă tu nu eşti un simbol (adică un exemplu neînsufleţit), ci un membru autentic al societăţii care urmează să fie distrusă; spiritul stupului vorbeşte prin gura ta şi îţi motivează acţiunile. Eşti la fel de folositor precum sînt şi eu, dar nu eşti conştient de cît de utilă e contribuţia ta pentru societatea care te sacrifică".

I-am văzut dinţii şi zîmbetul îndrăzneţ cu care prevestea istoria, i-am simţit strîngerea de mînă şi, cu un murmur îndepărtat, l-am auzit luîndu-şi rămas-bun. Noaptea, vibrînd la contactul cu vorbele lui, m-a luat din nou prin surprindere, înfăşurîndu-mă şi pe mine în ea. Dar în ciuda cuvintelor lui, acum ştiam... Ştiam că atunci cînd marele spirit

care ne ghidează viaţa va despica omenirea în două jumătăţi antagoniste, eu voi fi de partea oamenilor. Ştiu asta, văd scris pe cerul nopţii că eu, ipocrit eclectic al doctrinei şi psihanalist al dogmei, urlînd ca un posedat, voi lua cu asalt baricadele sau tranşeele, îmi voi lua arma pătată cu sînge şi, plin de furie, voi masacra orice duşman care-mi va cădea în mîini. Şi văd, ca şi cînd o epuizare imensă ar copleşi această exaltare proaspătă, mă văd pe mine însumi, jertfit în revoluţia cea adevărată, marea încercare a voinţei individuale, proclamînd un mea culpa final. Îmi simt nările dilatîndu-se, savurînd mirosul caustic de praf de puşcă şi sînge, moartea inamicului; îmi împietresc trupul, sînt gata de luptă şi mă pregătesc să devin un spaţiu sacru în care urletul bestial al proletariatului triumfător să răsune cu energie şi speranţă nouă.

ANEXĂ: DISCURS PENTRU STUDENŢII LA MEDICINĂ

Copil al mediului meu

20 august 1960

La opt ani după ce a scris Jurnalul pe motocicletă, Ernesto Che Guevara devenise o personalitate centrală a guvernului revoluţionar din Cuba. După călătoria făcută cu Alberto Granado, a călătorit din nou prin America de Sud, a luat parte la lovitura de stat din Guatemala, sprijinită de CIA, şi s-a alăturat mişcării revoluţionare cubaneze care a preluat, în cele din urmă, conducerea, în 1959. În acest discurs ţinut în faţa studenţilor la Medicină şi a muncitorilor, Che reflectează asupra propriei sale evoluţii, de la student la Medicină la activist politic.

Aproape toată lumea ştie că mi-am început cariera ca medic cu ceva ani în urmă. Cînd am pornit pe acest drum, cînd am început să studiez medicina, majoritatea ideilor pe care le am acum, ca revoluţionar, lipseau din arsenalul idealurilor mele.

Voiam să reuşesc, aşa cum toată lumea vrea să reuşească. Visam să fiu un cercetător de renume. Visam să muncesc neobosit ca să înfăptuiesc ceva care chiar să fie pus la dispoziţia umanităţii, dar care, în acelaşi timp, să reprezinte un succes personal. Eram, cum de altfel sîntem cu toţii, un copil al mediului meu.

Ca urmare a unor împrejurări speciale şi poate şi din pricina firii mele, după ce mi-am absolvit studiile am început să călătoresc prin America de Sud şi am ajuns s-o cunosc îndeaproape. Cu excepţia statelor Haiti şi Republica Dominicană, am fost - într-un fel sau altul - prin toate celelalte ţări din America Latină. Călătorind aşa cum am călătorit, întîi ca student la Medicină, iar apoi ca medic, am început să intru în contact direct cu sărăcia, foametea, boala, cu neputinţa de a vindeca un copil din cauza lipsei de resurse, cu apatia cauzată de foame şi de persecuţia continuă care a dus pînă la punctul în care, cînd un părinte îşi pierde un copil, faptul acesta devine un incident lipsit de importanţă, cum se întîmplă adesea printre cei din clasele aspru lovite din patria noastră sud-americană. Şi am început să realizez că, pentru mine, la vremea aceea, mai exista ceva aproape la fel de important precum să devin un cercetător celebru sau să aduc o contribuţie notabilă în medicină, iar acel ceva era să-i ajut pe aceşti oameni.

Dar am continuat să fiu un copil al mediului meu, aşa cum toţi continuăm mereu să fim copii ai mediului nostru, şi am vrut să-i ajut pe oameni prin eforturile proprii. Călătorisem deja foarte mult - mă aflam în Guatemala exact atunci, în Guatemala preşedintelui [ales democratic] Jacobo Arbenz - şi începusem deja să-mi fac însemnări care să ghideze conduita unui medic revoluţionar. Am început să reflectez asupra a ceea ce aveam nevoie pentru a fi un medic revoluţionar.

Dar atacul 1 s-a produs: lovitura de stat [din 1954] declanşată de United Fruit Company, împreună cu Departamentul de Interne al Statelor Unite, cu [directorul CIA] Foster Dulles - de fapt, sînt toate unul şi acelaşi lucru - şi cu marioneta [cu care a fost înlocuit Arbenz], Castillo Armas. Atacul s-a bucurat de succes, dat fiind că oamenii nu ajunseseră încă la nivelul de maturitate atins astăzi de poporul cubanez. Aşa că, într-o bună zi, am luat şi eu, ca mulţi alţii, drumul

exilului sau, cel puţin, am pornit pe drumul de ieşire din Guatemala, dat fiind că aceasta nu era patria mea.

Atunci am devenit conştient de un lucru esenţial: ca să fii un medic revoluţionar, sau doar un revoluţionar, trebuie mai întîi să existe o revoluţie. Strădania izolată, strădania de unul singur, puritatea idealurilor, dorinţa de a-ţi sacrifica întreaga viaţă pentru cele mai nobile idealuri nu înseamnă nimic dacă aceste strădanii sînt făcute de unul singur, solitar, în cine ştie ce colț al Americii de Sud, luptînd împotriva guvernărilor ostile şi a condiţiilor sociale care nu îngăduie progresul. O revoluţie necesită ce avem noi în Cuba: un popor întreg mobilizat, care a învăţat să folosească armele şi unitatea combativă, care ştie cît valorează o armă şi cît valorează unitatea unui popor.

Ajungem, astfel, în miezul problemei care ne priveşte acum. Avem deja dreptul, ba chiar obligaţia de a fi, înainte de orice, medici revoluţionari,

Nota 1. Răsturnarea, de către CIA, a regimului democratic al preşedintelui Jacobo Arbenz, care, după venirea la putere, expropriase o mare companie americană, United Fruit Company.

care, adică, îşi pun întreaga pricepere în slujba revoluţiei şi a poporului. Apoi ne întoarcem la întrebările anterioare: Cum se poate lucra, de fapt, pentru bunăstarea socială? Cum se împacă efortul individual cu nevoile societăţii?

Trebuie să ne amintim din nou cum era viaţa noastră, ce făcea fiecare şi ce gînduri avea, ca medic sau în orice altă funcţie privind sănătatea publică, înainte de revoluţie. Trebuie să facem aceasta cu un adînc elan critic. Vom stabili astfel că aproape tot ce am gîndit sau simţit în acea epocă trecută trebuie lăsat deoparte şi că se cere creată o nouă fiinţă umană. Dacă fiecare dintre noi e arhitectul propriu pentru această nouă fiinţă, atunci crearea sa - care va reprezenta noua Cubă - va fi mult mai simplă.

Vă prinde bine, celor prezenţi aici, locuitorii Havanei, să vă însuşiţi această idee: în Cuba se creează un om nou, de care nu putem fi

conştienţi pe deplin aici, în capitală, dar care poate fi întîlnit în orice colţ al ţării. Aceia care aţi fost la Sierra Maestra pe 26 iulie aţi văzut cu siguranţă ceva foarte important... Trebuie să fi văzut copii care, prin aspectul fizic, păreau în vîrstă de 8-9 ani, dar care, de fapt, au, aproape toţi, 13-14 ani. Ei sînt adevăraţii copii ai Sierrei Maestra, copiii adevăraţi ai foamei şi ai sărăciei în toate formele lor. Sînt produsele malnutriţiei.

În această Cubă mică, cu patru sau cinci programe de televiziune, cu sute de posturi de radio, care se bucură de toate cuceririle ştiinţei moderne, cînd aceşti copii au ajuns, într-o noapte, la şcoală şi au văzut pentru prima dată lumina electrică, au exclamat că stelele sînt foarte aproape de pămînt în noaptea aceea. Copiii aceia, pe care unii dintre voi îi veţi fi văzut, învaţă acum în şcoli colective, de la abecedar pînă la dobîndirea unei meserii şi pînă la ştiinţa delicată de a deveni un revoluţionar.

Aceasta este noua specie de om care se naşte în Cuba. Sînt născuţi în locuri îndepărtate din Sierra Maestra şi, de asemenea, în cooperative şi în alte locuri de muncă.

Toate acestea au de-a face cu subiectul nostru de astăzi: integrarea unui medic şi a altor lucrători din domeniul medical în mişcarea revoluţionară. Fiindcă îndatorirea revoluţiei - îndatorirea de a-i educa şi de a-i hrăni pe copii, îndatorirea de a întreţine o armată, îndatorirea de a împărţi pământurile vechilor stăpîni, mereu absenţi, între cei care au transpirat zilnic muncind aceleaşi pământuri, fără să le culeagă roadele - este cea mai grandioasă lucrare de medicină socială făcută vreodată în Cuba.

Lupta împotriva bolilor trebuie să pornească de la principiul creării unui trup robust - nu prin lucrarea artistică a unui doctor asupra unui organism slab, ci crearea unui organism robust cu ajutorul întregii colectivităţi, în special al colectivităţii sociale.

Într-o bună zi, medicina va trebui să devină o ştiinţă care să ajute la prevenirea bolilor, să îndrume întregul public către obligaţiile sale medicale şi care să nu intervină decît în cazuri de extremă urgenţă, pentru operaţii chirurgicale sau să facă faţă unor lucruri neobişnuite - în societatea cea nouă pe care o creăm acum... Pentru această

îndatorire organizaţională, ca pentru toate îndatoririle revoluţionare, ce e necesar în mod fundamental e individul. Revoluţia nu este, aşa cum pretind unii, o formă de standardizare a voinţei colective sau a iniţiativei colective. Dimpotrivă, ea reprezintă eliberarea capacităţii individuale a fiinţei umane.

Revoluţia, însă, direcţionează această capacitate, îndatorirea noastră astăzi este să orientăm talentul creativ al tuturor celor care lucrează în domeniul medical înspre îndatoririle medicinei sociale.

Ne aflăm la capătul unei epoci, şi nu numai aici, în Cuba. În ciuda a tot ce se spune şi contrar tuturor speranţelor cîtorva oameni, formele capitalismului pe care le cunoaştem, sub care am crescut şi am suferit, sînt înfrînte peste tot în lume. Monopolurile sînt învinse. Ştiinţa colectivă înregistrează în fiecare zi triumfuri noi şi semnificative. Iar noi am avut mîndria şi îndatorirea plină de sacrificii de a fi avangarda Americii Latine în mişcarea de eliberare, care a început cu ceva timp în urmă, în alte continente subjugate, precum Africa sau Asia. Această schimbare socială foarte profundă necesită schimbări profunde şi în mentalitatea oamenilor.

Individualismul în sine, acţiunea izolată a unei singure persoane într-un mediu social, trebuie să dispară din Cuba. Individualismul de mîine trebuie să fie utilizarea corespunzătoare a întregului individ, spre beneficiul absolut al comunităţii. Dar chiar şi cînd toate acestea ajung azi la urechile oamenilor, chiar şi cînd ceea ce spun este bine înţeles şi chiar şi atunci cînd toată lumea e dispusă să se gîndească puţin la prezent, la trecut şi la cum ar trebui să fie viitorul, să schimbi mentalităţile necesită preschimbări interne profunde şi antrenează apariţia unor schimbări externe semnificative, mai ales pe plan social.

Aceste schimbări externe au loc zilnic în Cuba. O modalitate de a afla mai multe despre această revoluţie, de a ajunge să cunoşti forţele cuprinse în oameni, care au fost latente atîta vreme, este să vizitezi Cuba în întregime, să vizitezi cooperativele şi toate locurile de muncă nou create. Iar o cale de a cuprinde esenţa problemei medicale este nu numai de a cunoaşte, nu doar de a vizita locurile, ci, în acelaşi timp, de a ajunge să-i cunoşti pe oamenii din care se compun aceste cooperative şi centre de muncă. Du-te acolo şi află de ce boli suferă, care sînt alimentele pe care le consumă, află despre sărăcia extremă

în care au trăit de-a lungul anilor, moştenită din secolele de represiune şi supunere totală. Medicii, personalul medical trebuie să pătrundă în miezul noii lor activităţi, aceea a unui om între mase, a unui om în mijlocul comunităţii.

Orice s-ar întîmpla în lume, fiind mereu apropiat de pacient, cunoscîndu-i îndeaproape psihologia, fiind reprezentantul celor care se apropie de durere şi o alină, medicul are întotdeauna de făcut o muncă foarte importantă şi de mare răspundere pentru viaţa comunităţii.

Acum ceva vreme, cu cîteva luni în urmă, chiar s-a întîmplat aici, în Havana, ca un grup de studenţi, de curînd absolvenţi ai Facultăţii de Medicină, să refuze să meargă la ţară, cerînd bani în plus pentru deplasare. Aşa cum stăteau lucrurile în trecut, era de aşteptat să se întîmple una ca asta, sau, cel puţin, aşa mi se pare mie şi, pe undeva, îi şi înţeleg. Ţin minte că aşa era pe atunci, aşa gîndeau oamenii în vremea aceea. Şi de data asta e vorba de gladiatorul care se răscoală, de luptătorul singuratic care vrea să-şi asigure un viitor mai bun, condiţii mai bune şi să fie apreciat pentru ce face.

Dar ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost aceşti cîţiva oameni - ale căror familii puteau, în marea lor majoritate, să-i întreţină de-a lungul anilor de studiu - care şi-au absolvit studiile şi au început să-şi practice meseria? Dacă în locul acestora, vreo două-trei sute de ţărani ar fi răsărit, ca din senin, din amfiteatrele universitare?

Ce s-ar fi întîmplat ar fi fost că pur şi simplu acei ţărani ar fi dat fuga, plini de entuziasm, să sară în ajutorul fraţilor şi al surorilor lor. Ei ar fi solicitat posturile cu cea mai mare răspundere şi unde era cel mai mult de muncă, pentru a arăta că toţi anii lor de învăţătură n-au fost în zadar. Ce s-ar fi întîmplat este ceea ce se va întîmpla peste şase sau şapte ani, cînd acum proaspeţii studenţi, copii ai clasei muncitoare şi ai ţărănimii, îşi vor lua calificările în diferite domenii.

Dar nu trebuie să privim cu fatalism viitorul şi nici să împărţim oamenii în două categorii: copii ai proletariatului şi ai ţărănimii şi contrarevoluţionari. E o viziune simplistă şi neadevărată, şi nimic nu poate educa un om de bună-credinţă mai bine decît să trăiască în mijlocul revoluţiei.

Nici unul dintre noi, nici unul din primul grup sosit cu Granma, stabiliţi în Sierra Maestra, care au învăţat să respecte proletarii şi ţăranii, trăind împreună cu ei - nici unul n-a avut viaţa unui muncitor sau a unui ţăran. Fireşte că unii, cei care au cunoscut şi lipsurile în copilărie, au fost nevoiţi să muncească. Dar foamea, adevărata foame, n-a cunoscut-o nici unul dintre noi, deşi am început s-o cunoaştem, vremelnic, în timpul celor doi ani lungi petrecuţi în Sierra Maestra. Atunci s-au limpezit multe lucruri... Ne-am dat seama că, într-adevăr, viaţa unui singur om e mai valoroasă de un milion de ori decît proprietăţile celui mai bogat om din lume. Acolo ne-am dat seama de asta, noi, cei care nu eram copii ai proletariatului sau ai ţărănimii. Aşa că de ce să strigăm în cele patru zări că noi sîntem cei aleşi şi că restul poporului cubanez nu poate, şi el, să înveţe carte? Bineînţeles că poate. De fapt, acum revoluţia chiar cere ca ei să înveţe, să înţeleagă bine că mîndria de a ne ajuta semenii contează mai mult decît un salariu bun; că recunoştinţa oamenilor e permanentă, durează mai mult decît tot aurul pe care-l poate strînge cineva. Fiecare medic, în sfera activităţii sale, poate şi trebuie să strîngă această comoară nepreţuită: recunoştinţa oamenilor.

Trebuie, atunci, să dăm uitării vechile concepţii şi să ne apropiem mai mult ca niciodată de oameni. Nu aşa cum am făcut-o pînă acum, deoarece veţi spune cu toţii: „Nu, eu sînt un prieten al poporului, îmi face plăcere să stau de vorbă cu muncitorii şi cu ţăranii şi să mă duc în cutare şi cutare loc duminica, să văd cutare şi cutare lucru". Toată lumea face asta. Dar o face ca pe un gest de caritate, iar noi astăzi trebuie s-o facem din solidaritate. Nu trebuie să ne apropiem de oameni cu vorbe precum: „Iată-ne. Te onorăm cu prezenţa noastră, cu învăţătura noastră, îţi arătăm greşelile tale, lipsa ta de raţionament şi de cultură generală". Trebuie să pornim cu poftă de cunoaştere şi cu modestie, ca să învăţăm direct de la această mare sursă de înţelepciune, poporul.

Adesea ne dăm seama cît de greşite erau concepţiile noastre, în care aveam atîta încredere; deveniseră o parte din noi şi, implicit, din conştiinţa noastră. Adesea este cazul să ne schimbăm toate concepţiile, nu doar pe cele generale, sociale sau filosofice, dar şi pe cele medicale, din cînd în cînd. Ne vom da seama că bolile nu sînt tratate întotdeauna aşa cum se întâmplă în spitalele din oraşele mari.

Ne vom da seama că un doctor trebuie să fie, de asemenea, şi fermier, să înveţe să cultive produse noi şi, prin exemplul personal, să stimuleze în ceilalţi dorinţa de a încerca noi alimente, pentru a diversifica grila alimentară din Cuba - care e atît de redusă şi sărăcăcioasă tocmai într-o ţară agrară, care are potenţial pentru a fi cea mai bogată din lume. Ne vom da seama atunci că, în asemenea împrejurări, trebuie să fim destul de didactici, uneori chiar foarte didactici; că va trebui să fim şi politicieni; că primul lucru pe care îl avem de făcut este nu să le oferim înţelepciunea noastră, ci să le arătăm că sîntem gata să învăţăm împreună cu ei, să ducem mai departe această măreaţă şi minunată experienţă comună - de a construi o nouă Cubă.

Am parcurs deja mulţi paşi, iar distanţa dintre 1 ianuarie 1959 şi ziua de azi nu poate fi măsurată în mod convenţional. Cu cîtva timp în urmă, oamenii au înţeles că aici nu numai că a fost dat jos un dictator, ci că a eşuat un întreg sistem. Acum oamenii trebuie să înţeleagă că, pe ruinele unui sistem doborît la pămînt, trebuie construit unul nou, care să aducă cu sine fericirea absolută a poporului.

...Ne-am convins pe deplin că există un duşman comun. Ştim că toţi privesc împrejur să vadă dacă îi aude cineva, dacă cineva de la vreo ambasadă îi ascultă şi va transmite mai departe ce a auzit, înainte de a vorbi răspicat împotriva monopolurilor, înainte de a spune limpede: „Duşmanul nostru şi al întregii Americi Latine este guvernul imperialist al SUA".

Dacă toată lumea ştie că acesta e duşmanul şi dacă punctul nostru de plecare este de a conştientiza că oricine se ridică împotriva acestui duşman are ceva în comun cu noi, urmează, apoi, partea a doua. Care sînt scopurile noastre aici, în Cuba? Ce vrem? Dorim noi fericirea poporului sau nu? Ne luptăm pentru eliberarea economică absolută a Cubei sau nu? Ne luptăm sau nu ca să fim o ţară liberă între alte ţări libere, fără să atîrnăm de vreun bloc militar, fără să trebuiască să cerem aprobarea vreunei ambasade a unei mari puteri pe pămînt în legătură cu orice decizie, internă sau externă, pe care vrem s-o luăm? Ne gîndim cumva să redistribuim averile celor care au prea mult şi să dăm celor care nu au nimic? Ne gîndim să facem o lucrare creativă, o sursă dinamică a fericirii noastre de zi cu zi? Dacă da, atunci deja am

atins ţelurile pe care le-am amintit... În momente de mare pericol, de mare tensiune şi de mare creativitate, ceea ce contează cu adevărat sînt marii duşmani şi marile scopuri. Dacă ne punem de acord şi dacă ştim încotro ne îndreptăm, atunci, orice s-ar întîmpla, trebuie să ne începem treaba.

Vă spuneam că, pentru a fi revoluţionar, trebuie să existe o revoluţie. Noi deja o avem. Iar un revoluţionar trebuie de asemenea să cunoască poporul alături de care va sta. Eu cred că încă nu ne cunoaştem bine unii pe alţii. Sînt de părere că va trebui să mergem încă o vreme umăr la umăr pe acest drum... Totuşi, dacă ne cunoaştem ţelul, dacă ne ştim duşmanul şi dacă ştim direcţia în care trebuie să mergem, atunci nu ne rămîne decît să ştim ce bucată de drum ne revine în fiecare zi şi s-o parcurgem. Nimeni nu poate să ne arate această bucată; ea ţine de fiecare dintre noi; de ce face fiecare în parte; de ceea ce cîştigă fiecare din experienţa sa individuală şi de ceea ce e dispus fiecare să sacrifice din sine însuşi atunci cînd îşi pune profesia în slujba bunăstării poporului.

Dacă sîntem deja în posesia tuturor acestor elemente cu care să păşim spre viitor, să ne amintim atunci de expresia lui Jose Marti, pe care eu nu o pun în practică în acest moment, dar pe care trebuie s-o practicăm tot timpul:

„Cel mai bun mod de a spune este a face".

Haideţi, atunci, să păşim spre viitorul Cubei *.

*** Notă. Textul complet al acestui discurs este cuprins în noua ediţie, adăugită, a volumului Che Guevara Reader, publicat de Ocean Press în 2003.**